

NOVOSTI HOBUCI

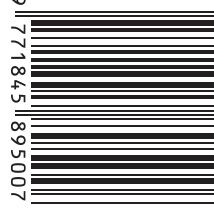
#1207

Samostalni
srpski
tjednik

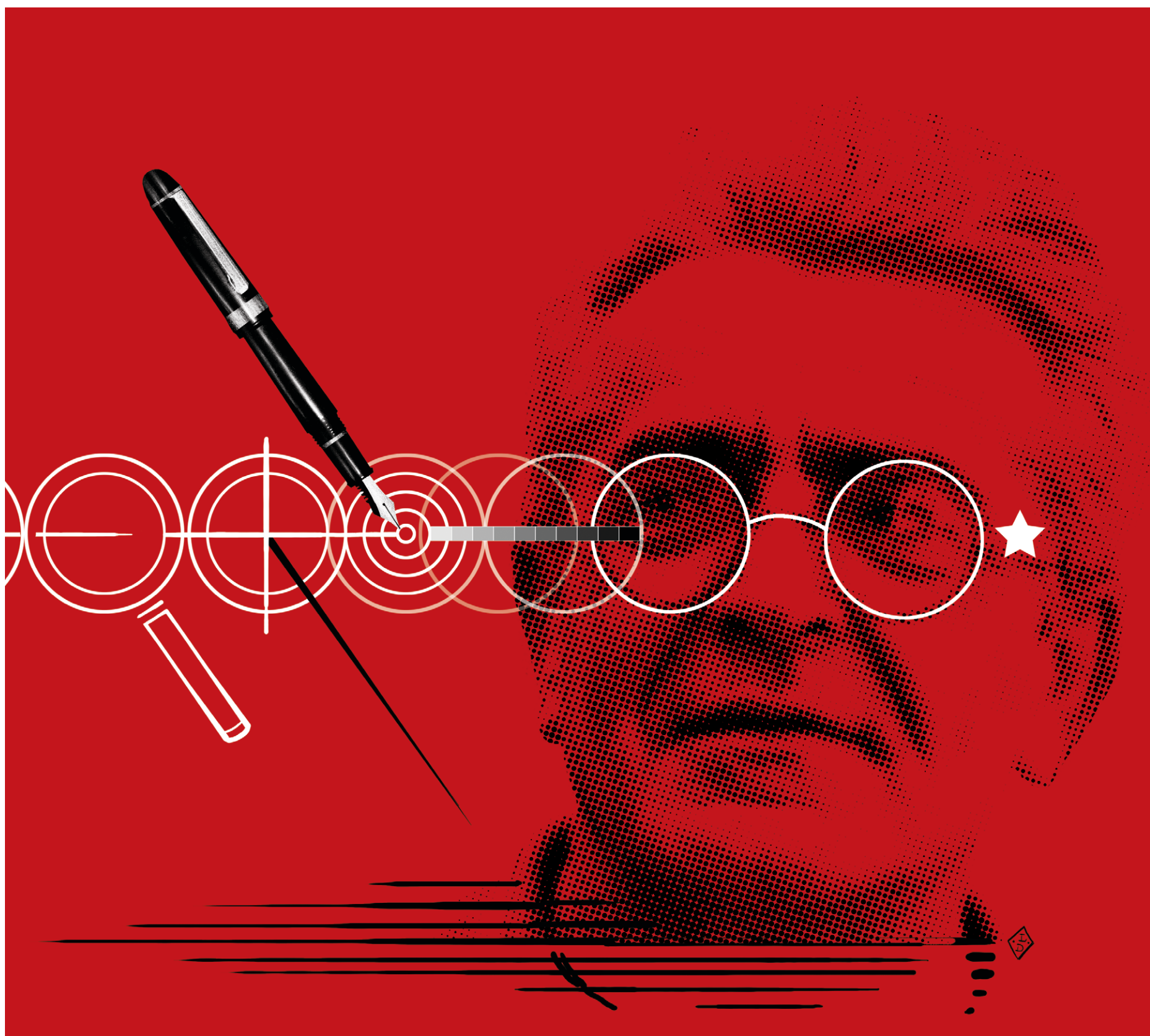
Petak 03/02/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

9 771845 1895007

0523

ISSN 1845-8955

Marinko Čulić

(1951. — 2023.)

Softver iz kontre

Plenkovićevo zeleno svjetlo, kao rezultat 'kontre' koju su poduzele Žalac i Rimac, bilo je nesumnjivo ključni moment u sklapanju ugovora s Ampelosom, ugovora koji EPPO smatra kriminalnim. Kako je onda moguće da premijera ni policajci ni tužitelji ništa nisu ni priupitali?

GABRIJELA ŽALAC, tadašnja ministrica regionalnog razvoja i fondova EU, i JOSIPA RIMAC, tadašnja državna tajnica u Ministarstvu uprave, intenzivno su razmjenjivale poruke preko WhatsAppa u studenom 2017., a dopisivanje se ponajprije ticalo natječaja na kojem je Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU naumilo nabaviti softversko rješenje za 'strateško planiranje i upravljanje razvojem'. Iz poruka objavljenih u Telegramu i Jutarnjem listu, ministrica Žalac vatreno se zalagala da posao dobije tvrtka s kojom je bio povezan njezin prijatelj konzultantske provenijencije MLADEN ŠIMUNAC – tvrtka se zove Ampelos i vlasnik joj je MARKO JUKIĆ – i da cijena softvera pritom bude višestruko veća od realne vrijednosti, a planove joj je remetila Državna komisija za kontrolu postupaka javne nabave. Žalac se žali državnoj tajnici Rimac, nekadašnjoj HDZ-ovoj gradonačelnici Knina, na nerazumijevanje s kojim se suočava unutar državnih mehanizama, iako je Šimunac prezentirao premijeru ANDREJU PLENKOVIĆU čudotvorne moći tog softvera, nakon čega je premijer ostao impresioniran. Josipa Rimac, naravno, bodri i ohrabruje neiskusniju kolegicu da ne odustane i da ne popusti pred snagom zakona i pravila, pa zajednički zaključuju da će se obratiti osobi s inicijalima AP i da će 'složiti kontru'. To se zaista i dogodilo: posao je napokon sklopljen i ministričini favoriti dobili su oko milijun i 700 tisuća eura za proizvod koji vrijedi najviše 360 tisuća eura, mada je vrlo upitno je li taj softver uopće bio potreban ministarstvu Gabrijele Žalac.

Da se pitalo Državno odvjetništvo, istražna tijela nikad se ne bi pozabavila ovim slučajem. Pojavio se, međutim, Ured europskog javnog tužitelja (EPPO), tijelo ovlašteno da istražuje i procesuirá malverzacije s novcem iz europskih fondova, i u svega nekoliko mjeseci došlo se do podizanja optužnice protiv Žalac i kompanjona. Je li Državno odvjetništvo opstruiralo procesuiranje lopovluka u Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova EU samo zbog toga što se radilo o Plenkovićevoj omiljenoj ministrici ili zbog toga što su u jednom času shvatili da je i Plenković osobno bio upleten u tu priču? S druge strane, i

Andrej Plenković i Gabrijele Žalac 2019. u Dubrovniku (Foto: Grgo Jelavić/PIXSELL)

EPPO bi morao javno objasniti zašto hrvatski premijer nije barem ispitan o tome što je poduzimao u vezi s Ampelosovim softverom, jer mu kronologija događaja nikako ne ide u prilog. Prvo je, dakle, Državna komisija za kontrolu postupaka javne nabave poništila natječaj za nabavu softvera, što je ministricu Žalac jako pogodilo, pa su se ona i Josipa Rimac dosjetile da treba uključiti premijera Plenkovića i 'složiti kontru'; natječaj je potom ponovljen i više nije bilo problema s kupovinom, a novac za taj posao naknadno je, 2018. godine, pronađen izravnim akcijama premijerovog kabineta.

Plenkovićevo zeleno svjetlo, kao rezultat one 'kontre', bilo je nesumnjivo ključni moment u sklapanju ugovora s Ampelosom, ugovora koji EPPO smatra kriminalnim. Kako je onda moguće da premijera ni policajci ni tužitelji ništa nisu ni priupitali? Što se tiče hrvatske policije i Državnog odvjetništva, jasno je da se razlog krije u političkoj

lojalnosti persona čije funkcije ovise o volji predsjednika Vlade, to jest onoga koga su trebali saslušati. No što je s Uredom europskog javnog tužitelja? Jesu li europski tužitelji politički procijenili da su Plenkovića već dovoljno uznemirili postupkom protiv Žalac i da bi se otišlo predaleko kad bi se istražila i njegova uloga? Je li EPPO-u bio nedostupan cjeloviti dokazni materijal prikupljen u istrazi, pa nisu mogli povezati Plenkovića s krađom koju je, prema optužnici, orkestrirala ministrica Žalac? Kako god, obrazloženje mora postojati i javnost ga mora čuti.

'Mogu pretpostaviti tko je AP, ali vidite da autorice tih poruka nisu zadovoljne njime', premijer je u ponedjeljak praktički priznao da je on taj AP iz dopisivanja Žalac i Rimac, premda su dan ranije Željko Reiner i IVAN MALENICA u televizijske kamere zborili da

iza tih inicijala mogu stajati tisuće ljudi u Hrvatskoj (Reiner) ili da je potpuno nebitno tko je zapravo AP (Malenica). No to je, dakle, Plenkovićevo obrana: nije ništa kriv, jer se iz poruka vidi da su dvije okrivljenice razočarane premijerovim nečinjenjem. Obrana dostojna djeteta koje je došlo u školu bez napisane zadaće s isprikom da mu je pas pojeo bilježnicu. Prešućuje da su dvije visoke državne i HDZ-ove dužnosnice 'složile kontru' tako što su porazgovarale s njime, premijerom, i da nakon toga više nisu imale razloga za nezadovoljstvo. Ministarstvo je kupilo peterostruko preplaćeni softver, a premijer je potpisao rebalans proračuna u kojem su se najednom našli dotad nepostojeći milijuni za rečenu namjenu. Prešućuje i to da je javno hvalio Gabrieļu Žalac i nakon što je službeno osumnjičena za ozbiljne kriminalne rabote. Prešućuje i činjenicu da je mjesecima čekao i nedavno dočekao da smijeni ministricu regionalnog razvoja i fondova EU NATASU TRAMIŠAK samo zbog toga što se nije htjela ponašati kao Žalac.

Pod krinkom političkog umjerenjaštva i proeuropske umivenosti, Andrej Plenković zacementirao je u proteklih šest i pol godina korupciju i klijentelizam kao osnovnu svrhu postojanja HDZ-a i kao najjače unutrašnje vezivno tkivo te stranke. Pokazuju to i poruke, objavljene u Nacionalu i u 24sata, koje su ljudi iz najbližeg premijerovog suradničkog okruženja slali bivšem direktoru Hrvatskih šuma KRUNOSLAVU JAKUPČIĆU, kasnije osumnjičenom u aferi povezanoj s Josipom Rimac i građnjom vjetroelektrana u Dalmaciji, a smisao tih SMS-ova bio je u tome da se pogura davanje posla podobnim ljudima i firmama. Nema sumnje da se isti mehanizmi koriste da bi se zaustavilo ili upropastilo sve koji nisu partijski umreženi. Plenkovićevo formula upravljanja HDZ-om sastoji se u izručenju svih pora države i društva na milost i nemilost stranačkoj mašini za mljevenje zakona i morala, e da bi zauzvrat mirno i bez unutrašnjeg otpora mogao voditi politiku koja će u Bruxellesu naići na odobravanje. Vrlo sličnu formulu primjenjivao je i IVO SANADER, nekadašnji šef HDZ-a i Vlade, i također se činilo da se radi o politički neuništivoj kombinaciji. Znamo kako je završilo. ■

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 03/02/2023

NOVOSTI #1207

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE
UREDNIČE
Boris Postnikov
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Tihomir Ponoš
REDAKTORICE Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris

Dežulović, Viktor Ivančić,
Sinan Gudžević,
Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik
Internationale), Dragana
Bošnjak, Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Milan
Gavrović, Dragan

Grozđanić, Mirna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Anja
Kožul, Igor Lasić, Bojan
Munjin, Tamara Opačić,
Luj Parežanin, Ivana
Perić, Srećko Pulig i Hrvoje
Šimićević

TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir
Bralić, Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i sredstvima
Ureda za ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

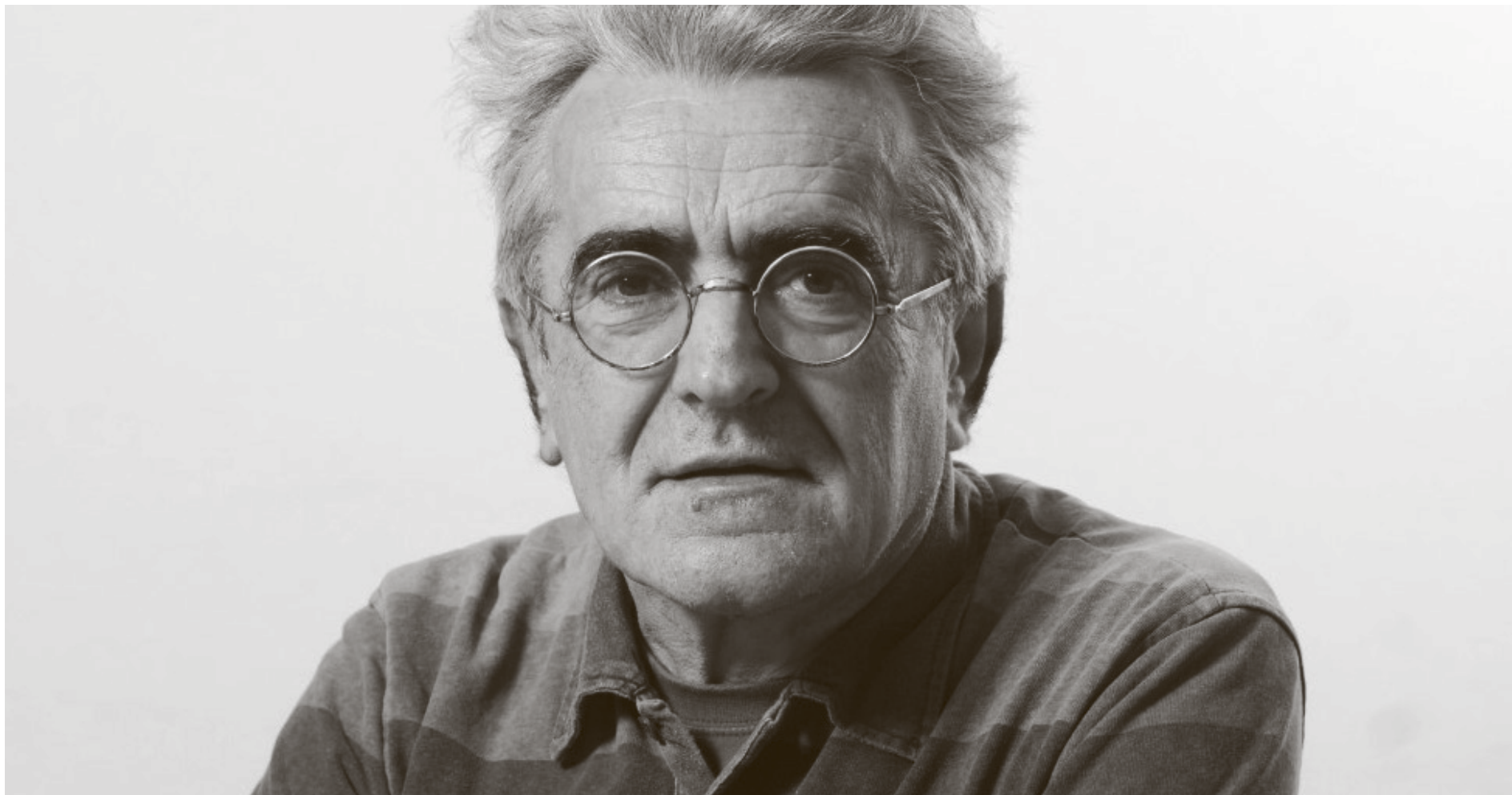

Foto: Jovica Drobnjak

Jedan od najboljih

Od dugogodišnjeg kolumnista Novosti i jednog od najpronicijivijih političkih analitičara na prostorima bivše Jugoslavije opraštaju se njegovi urednici, kolegice i kolege s kojima je dijelio redakcije i mnogi drugi

NAKON duge i teške bolesti u utorak, 31. siječnja u Zagrebu je u 73. godini preminuo MARINKO ČULIĆ. Njegove kolumne, koje je pisao pod nazivom 'Aritmetika politike' i koje su uglavnom izlazile na trećoj stranici Novosti, bile su dugogodišnji zaštitni znak ovog tjednika.

Čulić je rođen 1951. godine u Šibeniku. Novinarstvom se počeo baviti nakon diplome na zagrebačkom Fakultetu političkih nauka 1977. godine. Pohađao je Vjesnikov Centar za izobrazbu novinarskih kadrova 'Otokar Keršovani', da bi 1980. počeo pisati u Večernjem listu. Iz tog vremena dolazi i prvo priznanje: 1983. godine dobio je Vjesnikovu I. nagradu 'Vladimir Kristl'. Čulić je u tom razdoblju najviše pratio vjerske teme. Bio je prvi svjetovni novinar koji je dobio intervju od tadašnjeg zagrebačkog nadbiskupa FRANJE KUHAČIĆA.

Kao već uglednog novinara, novi glavni urednik MIRKO GALIĆ poziva ga u tjednik Danas, gdje se Čulić profilira kao vješt reporter i koncizan komentator političke scene u osvit raspada Jugoslavije. Piše zapažene tekstove o 'događanju naroda' na području Knina i uzrocima koji su doveli do te pobune, dosljedno zagovarajući pregovore kao jedini mogući put prema miru. U intervjuu u svibnju 1990. izborni pobjednik FRANJO TUĐMAN otvoreno mu govori da se hrvatski narod ne

može svesti na 'ovakve neprirodne granice', najavljujući što će se događati idućih godina. Nakon političke eutanazije tog tjednika, Čulić počinje objavljivati u Nedjeljnoj Dalmaciji, koja je također pokleknula pod pritiscima tadašnje vlasti, nakon čega – zajedno s dijelom novinara koji nisu pristajali na politički dril – 1993. odlazi u novoosnovani dvotjednik, uskoro tjednik Feral Tribune, gdje nastavlja s beskompromisnom kritikom Tuđmana i HDZ-a. Godine 2003. za kolumne u Feralu dobiva HND-ovu nagradu 'Marija Jurić Zagorka'.

Nije radio samo u pisanom novinarstvu. Dugi niz godina bio je dopisnik francuskog radija RFI. Najneplodniji dio karijere provo-

di 2008. godine u Novom listu, gdje se našao nakon gašenja Ferala – tadašnji vlasnik tih novina ROBERT JEŽIĆ poručio mu je da je 'storiran do daljnjeg', što je u praksi značilo da mu je bilo zabranjeno pisati. U potrazi za svojim prostorom slobode, kojoj je uvijek težio, kraće vrijeme piše na portalu Index, a 2009. dolazi u Novosti i u njima nastavlja pisati kolumnu pod istim nazivom kao i u Feralu – 'Aritmetika politike'. O njegovoj strasti za novinarstvom i praćenjem političkih i društvenih tema govori i to što je u tjednom ritmu nastavio pisati i nakon odlaska u mirovinu početkom 2021. i što je pisao praktički do smrti. Između ostalih priznanja i nagrada, lani je dobio HND-ovu

nagradu 'Otokar Keršovani' za životno djelo, a na ovogodišnjem Božićnom prijemu SNV-a priznanje 'Svetozar Pribićević' za unapređenje hrvatsko-srpskih odnosa.

U više od četiri decenije svog novinarskog rada Čulić je ustrajno i dosljedno kritizirao vlast, tko god da ju je obnašao, inzistirajući na pravu na slobodno iznošenje svog stava. U tom duhu nastao je i tekst 'Kosti u mikseru' objavljen u Feralu u travnju 1996. u povodu Tuđmanovog inzistiranja da, po uzoru na model pomirbe španjolskog diktatora FRANCISKA FRANCA, na području nekadašnjeg koncentracijskog logora Jasenovac pomiješa kosti ustaških zločinaca i njihovih žrtava. 'Ako se nešto već želi posuditi od Španjolske, onda to može biti samo defrankizacija zemlje, a ne stvaranje fašo-komunističke države, na čelu s polutanskim Tuđmanom koji je jednim dijelom svojega trupla i udova sastavljen od TITA, a drugim od PAVELIĆA', napisao je Čulić, što je bilo više nego dovoljno da baš na ovom primjeru vlast pokaže mišice i prvi (i jedini put) primijeni izmijenjeni Kazneni zakon po kojem su javni tužitelji mogli sami podizati optužnice ako bi ocijenili da je neki novinar vrijeđao najviše državne dužnosnike. Radilo se zapravo o ponovnom uvođenju verbalnog delikta. Takav odnos tadašnje vlasti prema nezavisnim medijima bio je jedan od razloga odgađanja ulaska Hrvatske u Vijeće Europe, ali ni ta činjenica

Marinko Čulić s brojem Novosti u kojem smo se oprostili od Predraga Lucića (Foto: Davor Konjikušić)

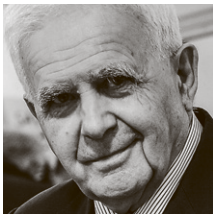
nije mogla zaustaviti početak procesa protiv tadašnjeg urednika Ferala VIKTORA IVANČIĆA i autora teksta Marinka Čulića. Unatoč žestokom pritisku, sudac MARIN MRČELA izrekao im je oslobađajuću presudu, suđenje je pre-raslo u prvorazredni antirežimski događaj, a ‘miksanje kostiju’ ušlo u politološke udžbenike i postalo općeprihvaćeni izraz za pokušaje povijesnog revizionizma.

Svoju kritiku tuđmanizma Čulić je sazeo i u dvije knjige: ‘Tuđman – anatomija neprosvijećenog apsolutizma’ i ‘Tuđman – i poslije Tuđmana’.

Kako je navedeno u HND-ovom obrazloženju nagrade, njegova ‘aritmetika pisanja’ sazdana je od suptilnog stilskog majstorstva, koje nikada ne zagušuje analitičnost, od lucidnih zapažanja, izražene socijalne osjetljivosti i panoramskog pregleda nad političkim i socijalnim kretanjima na prostoru koji se danas naziva regijom.

Komemoracija za Marinka Čulića održat će se u ponedjeljak, 6. veljače u 18 sati u Novinarskom domu u Zagrebu. U nastavku možete pročitati što su o njemu i njegovom radu rekli nekadašnji urednici, novinarkе i novinari s kojima je dijelio redakcije, borci za ljudska prava, političari i odvjetnici.

Mirko Galić: Živio je za novinarstvo

Mirko Galić
(Foto: /PIXSELL)

NAPRIJE bih htio podijeliti tugu s kolegama i prijateljima zato što je otišao jedan od najboljih među nama. Imao sam sreću raditi s Marinkom kad su ga neki počeli osporavati kao novinara, jer se nikome i nikada nije dao. Slijedio je svoja uvjerenja i koristio znanja i u Danasu i kasnije, koliko sam mogao pratiti. Bio je u tome neustrašiv. Na početku karijere, kad smo se našli na projektu političkoga tjednika, pisao je kako misli i mislio kako je pisao. Ne možemo više ništa učiniti za njega, osim da ne zaboravimo što je učinio za našu profesiju. Toliko je obogatio novinarstvo da možemo – smijem li govoriti

u množini – reći da s njegovim odlaskom nećemo izgubiti ono što nam je dao u izobilju i što ga nadživljuje. Ne znam od čega je Marinko umro, ali znam da je živio za novinarstvo kao rijetko tko iz svoje, i moje, generacije. Bio sam mu i prijatelj i glavni urednik; pamtit ću ga samo po dobrome, i kao čovjeka, i kao novinara.

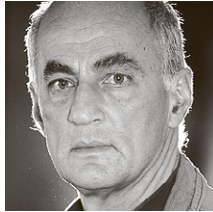
Mladen Maloča: Nikada nije pokleknuo

OMARINKU mogu reći samo sve najbolje. Došao je u Danas iz Večernjeg lista, gdje se najviše bavio religijskim temama i položajem Crkve u društvu. Pišući u unutarnjopolitičkoj rubrici istaknuo se britkim razmišljanjem i perom. Kako je bio izuzetno analitičan i kritičan, brzo je postao prepoznatljiv. Kad je intervencijom države Danas eutanaziran, otišao je u *freelancere*, počeo raditi za francuski RFI, a kasnije i za Feral, gdje je nastavio pisati svojim prepoznatljivim stilom. Ono što ga je obilježilo jest da nikada nije pokleknuo pred nametanjem tuđeg mišljenja. Bio je vrstan novinar i poznavalac političkih zbivanja. Ustrajno je promicao demokratske vrijednosti i svaki nacionalizam mu je bio stran. Krajem 1980-ih godina žestoko je kritizirao politiku SLOBODANA MILOŠEVIĆA, a kasnije i rastući hrvatski nacionalizam. Osim toga, bio je dobar prijatelj i drug. S osobitim zadovoljstvom pamtim druženja naše uigrane ekipe u njegovim Brckovljanima.

Jelena Lovrić: Bio je nesalomljiv

JEDNOSTAVNO ne nalazim riječi. Sve što bih mogla reći čini mi se krajnje banalno i neprikladno. Nekako mi je šutnja najprimjerenija... Mnogo smo godina radili zajedno, u Danasu i poslije u Feralu. Mnogo smo sati proveli u druženju... Bio je čvrst i dosljedan karakter. Nesalomljiv. Poštena novinarčina, sjajan analitičar... Imponira način na koji je devedesetih nosio sudbinu novinara koje Tuđmanova vlast nije voljela. Nikad se nije ponašao kao žrtva. Premda je to bio. Vrlo dostojanstveno je kroz to prošao...

Stanko Cerović: Istinski dobar čovjek

Stanko Cerović

BAŠ me pogodila vijest o Marinku. Ne toliko vijest o smrti, jer mi smo ista generacija i spadamo u ljude koje smrt ne može da iznenadi, nego onaj dodatak o dugoj i teškoj bolesti. Stalno pokušavam sebe da uvjerim da nije mnogo patio, ali znam da jeste i to boli. Nije bio samo dobar novinar u teškim vremenima, nego je bio častan i dobar čovjek, neko ko od prvog susreta ostavlja utisak da čovjek može na njega da se osloni u svim okolnostima. Ovo mogu da zvuče kao frazetine koje se povodom smrti o svakome izgovaraju, ali ja ne pretjerujem, niti bi Marinko zasluživao pretjerivanje. Šta nestaje, a šta ostaje? Radi li smo skupa u dramama i ratovima, ali to je izbljedjelo, postalo glupo i površno. Međutim, pojačalo se sjećanje na istinski dobrog čovjeka. Kao da je ludilo istorije bilo samo izgovor da ispliva taj dobar Marinkov karakter, sad mi se čini da je to jedino stvarno i važno u životu. Nije malo kad čovjek ostavi ovakav trag.

Hrvoje Zovko: Kritičar svakog sistema

MARINKO Čulić spada među one novinare koji su svojim tekstovima i cjelokupnim radom branili čast ove države, počevši od vremena Danasa preko Ferala do Novosti. Bivio se temama od kojih su mnogi okretali glavu ili zatvarali oči. Bio je kritičar svakog sistema i nije se bojao izreći svoj stav. Čulić je definitivno jedan od naših najboljih novinara i proći će dugo vremena dok se ne pojavi netko sličan. Mladi od njega mogu puno naučiti. Dovoljno je spomenuti sudski postupak pokrenut protiv njega i VIKTORA IVANČIĆA 1996. godine, kada ih je tužio

predsjednik Franjo Tuđman. Taj proces jedan je od onih koji je snažno utjecao na novinarstvo. Prošle godine dobio je HND-ovu nagradu za životno djelo, na što smo bili izuzetno ponosni.

Branko Mijić: Otvarao je vidike drugima

MALO je među novinarima onih koje možemo nazvati smjerokazima, onima u čijim tekstovima možeš naći smjer kojim treba krenuti. Upravo takav je bio Marinko, on bi uvijek među prvim razgrtao činjenice, utabao stazu, otvorio vidike i pokazao put koji vodi do zaključka. Kako u Danasu, tako u Feralu i sada na koncu u Novostima, Marinko Čulić je bio ta ralica, taj buldožer koji je čistio lavine, probijao barijere i rušio labirinte u potrazi za istinom. Pritom, u toj političkoj baruštini punoj krokodila kojoj je pola stoljeća svjedočio, Marinko nikada i ni prema kome nije bio ostrašćen, nikada se nije u svojim tekstovima ravnao prema simpatijama ili bliskosti nećijih političkih stavova s njegovim osobnim preferencijama, već je pokušao precizno i hladno analizirati činjenice, staviti ih u kontekst stvarnosti i tek onda donositi sudove o tome što one znače za društvo u kojem živimo i kako utječu na naše pojedinačne živote. Novinarstvo Marinka Čulića temeljilo se na njegovim dubokim moralnim vrijednostima kao čovjeka i vrsnom i prepoznatljivom autorском stilu. Čast svakome, veresija nikome, to je bio Marinko Čulić.

Ines Sabalić: Uvijek na strani slabijih

Ines Sabalić
(Foto: Screenshot)

MARINKO je imao unutrašnji kompas za pravdu i usmjeravao je svoj život prema tom smjeru. Kako mu je to bilo prirodno, nije se mučio s izborom.

Marinkova aritmetika jednakosti

Umro je naš kolumnist i kolega, MARINKO ČULIĆ. Kao politički analitičar, u svom poslu u isto je vrijeme bio i prvi i zadnji. Zadnji po tome što bi neki politički događaj ili fenomen znao komentirati kao posljednji u nizu novinara i komentatora koji su o tome pisali, prvi po tome što bi i u tim okolnostima njegove analize često bile najproniciavije i sadržavale uvide koji bi drugima promaknuli.

Svoju ‘Aritmetiku politike’ Marinko je za Novosti bez prekidu pisao od 2009. godine, prije nego što su se ove novine pojavile na kioscima, a naslov kolumne preuzeo je iz ugašenog ‘Ferala’. Politiku je kao komentator nastavio pratiti i nakon odlaska u mirovinu 2021. godine. Zbog bolesti, posljednjih mjeseci kolumne je pisao tako da bi ih diktirao svojoj supruzi NEVENKI VALJAK ČULIĆ. Zadnju kolumnu Marinko je za nas napisao krajem listopada 2022. godine, za 1192. broj Novosti, u povodu neuspjeha referendumu u Puli, a nosila je naslov ‘Suicid opozicije’. Suicid zato što se opozicija, kako je napisao, ‘nije u stanju suglasiti ni oko betonizacije jadranske obale. Ali najgore tek slijedi. Opozicija nije trznula ni na spomenuto odustajanje od neoliberalizma, mada bi to trebala biti njena matična tema. Utoliko prije što je Hrvatska u evropskom vrhu po prekarnom radu koji je došao s neoliberalnim kapitalizmom, a najbolje ga je opisati kao masovno bacanje na ulicu radnika i drugih zaposlenika da bi ih se zatim vraćalo na posao pod lošijim, ponižavajućim uvjetima’.

Zašto ovo spominjemo? Marinko Čulić ponajprije je poznat kao oštar kritičar politike FRANJE TUĐMANA i njegovih epigona, kao kritičar nacionalističkih politika u regiji, kao kritičar nemoći opozicije i kao kritičar nikad zamrle ustašonostalgije u Hrvatskoj. No manje je poznata jedna druga nit koja se provlači kroz velik broj njegovih kolumni – nit zalaganja za socijalnu pravdu i društvo koje se ne bi temeljilo na nejednakostima. Zadatak je opozicije, naglašavao je Marinko, i bilo koje progresivne politike, da u tom pravcu proizvodi nove ideje, jer jedino to opravdava smisao njihovog postojanja.

Ne čudi stoga da je početkom ožujka 2014. godine Marinko Čulić bio među malobrojnim novinarima i novinar-kama iz Hrvatske koji su sa zanimanjem došli popratiti osnivački kongres Inicijative za demokratski socijalizam u Ljubljani. Nakon toga napisao je kolumnu pod naslovom ‘Povratak socijalizma’, a u njoj sljedeće: ‘Socijalizam se vraća u bivšu Jugoslaviju. Ne, naravno, s izgledima da već sutra ponovno dođe na vlast, i ne na prostoru cijele upokojene države. Ne, ukratko, na velika vrata, nego na nešto više nalik sporednom, dvorišnom ulazu. Ali način na koji se to ovih dana dogodilo u Ljubljani izrazito je inspirativan... Povratak socijalizma? Da, to je moguće, štoviše, jedino je moguće ako se osnuju stranke i pokreti ovakvog

profila kao IDS, što je jedinstvena pouka svih dosadašnjih uličnih protesta u regiji. (...) Jedino tako može se preoteti i socijalistička zastava raznim ‘socijalističkim’ i ‘socijaldemokratskim’ partijama u regiji, koje su pod njom – ne znaš što je gore – vodili međunacionalne ratove, pa čak i međuklasne ratove u korist krupnog kapitala. Za početak više nego dovoljno, zar ne?’

Među njegovim tematskim preokupacijama bili su i demontaža socijalne države i periferni kapitalizam u zemljama bivše Jugoslavije i, posebno, hrvatsko-srpski odnosi. Iako kritičan prema dominantnim politikama, arheološkom preciznošću je pronalazio, kako je sam jednom prilikom napisao, ‘ruševne ostatke temelja za obnovu dobrih odnosa’, prije svega Hrvatske i Srbije. Zato je prije nepunih mjesec dana i dobio SNV-ovu nagradu ‘Svetozar Pribićević’ za unapređenje hrvatsko-srpskih odnosa, dok je lani primio nagradu ‘Otokar Keršovani’ Hrvatskog novinarskog društva za životno djelo.

Marinko Čulić, jedan od najboljih političkih analitičara najprije u SFRJ, a onda na prostorima bivše Jugoslavije, bio je među rijetkim novinarima koji u periodu tzv. tranzicije nisu švercali vlastite živote i uvjerenja. I kao kolumnist i kao kolega, svima će nam nedostajati.

■ Andrea Radak

Također, oduvijek je bio na strani slabijih, od najbanalnijih socijalnih situacija do velikih tema. Bio je i vrlo topao, dobar čovjek i odličan novinar. Nismo se vidjeli dugo godina, ali utješno je bilo znati da je tu negdje i da piše. Duboka sućut NEVENKI i obitelji.

Milan Gavrović: Dosljedan u stavovima

ČINJENICA da je pisao praktički do kraja života dovoljno govori s kakvom strahcu je radio ovaj posao. Bio je stup novinarskog poštenja. Nikad nije kalkulirao sa svojom sudbinom. Radio je u puno redakcija, ali pritom uvijek dosljedan u svojim stavovima. U doba kad je u novinarstvu sve manje poštenja i kad većina novinara slijedi trenutno kurentne teze, Marinko je ostajao na liniji pravog starog novinarstva. Izražavam duboko saućešće njegovoj obitelji.

Drago Hedl: Kolumnistički genij

Drago Hedl (Foto: Jurica Galoić/PIXSELL)

S MARINKOM me vežu mnoge godine rada u Feralu, godine druženja i prijateljstva, zajedničkih muka koje smo, zbog rigidnog režima Franje Tuđmana, prolazili zajedno s uređnicima i novinarima splitskog tjednika. Malo je reći da je bio sjajan kolumnist, pronicljiv analitičar, bespoštedni kritičar, briljantan um i besprijekorni stilist. Marinko je bio kolumnistički genij, sam vrh. Njegove kolumne, od onih u Danasu preko Feralovih do onih ispisanih u Novostima, udžbenik su najboljeg novinarstva, nenadmašan, kakav prije njega nitko nije napisao.

Alemka Lisinski: Divan kolega

Alemka Lisinski (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

KAD pomislim na Marinka, odmah pomislim i na vlastitu mladost. U redakciju Danasa došla sam kao mlada žena, a bila sam i tipični izdanak generacije osamdesetih. 'Čista' politika, odnos prema Partiji bile su nam dosadne teme – zanimali su nas društveni pokreti, ekologija, feminizam, prelazak na višestranački sustav, sukob umjetnosti i politike, trendovi u tzv. zapadnom svijetu... Marinko je bio strastven i tvrd politički novinar, ali istovremeno blag čovjek i divan kolega, sa smislom za humor i blagonaklonim stavom prema danasovskim pridošlicama. Novinarke je iskreno i bez napora smatrao ravnopravnim kolegicama. Pisao je ubojito, *to the point*, nisu to bile stilske čipke nego stilski marš – uvijek s uvjerenjem, nikada s kalkulacijom. Silno sam ga cijenila, ali to ne znači da sam se uvijek s njim i slagala. Bio je izuzetno hrabar novinar i pojedinac, ali nikada nije imao potrebu sebe isticati kao moralnu vertikalu niti se proglašavati žrtvom sustava. Ovo potonje smatram istinskom finoćom i autentičnim

građanskim ponašanjem. Neizmjereno mi je žao da Marinka nema više među nama; njegovo će ime uvijek ostati časn dio povijesti hrvatskog novinarstva.

Jasmina Kuzmanović: Muškarac novog doba

MARINKO je bio izuzetno pametan i inteligentan čovjek. U Danasu je pisao vrlo važne i čitane tekstove. Uz to bio je, ako mogu tako reći, muškarac novog doba. Pažljivo se odnosio i prema kolegicama i prema kolegama, jako daleko od onog starog tipa novinara koji su se pojavljivali, primjerice, u filmovima FRANKA CAPRE. Sjećam se kad smo zajedno putovali u Ljubljanu nakon što je Slovenija proglasila nezavisnost, a JNA poslala tenkove. On je radio političku, a ja medijsku priču. Bili smo zajedno sa 700 stranih novinara. Prijetio je rat, ali on je staloženo odradio vrhunski posao. Bio je uistinu sjajan čovjek. Kasnije smo se politički razišli. On je smatrao da je kapitalizam veliko zlo, a moje razmišljanje nije išlo u tom pravcu, što nije utjecalo na naš odnos. Marinko je bio konzekventan čovjek.

Jaroslav Pecnik: Nikome nije podilazio

MARINKA sam upoznao na sahrani don LUKE VINCETIĆA. Kad bismo se sretali, vodili bismo duge razgovore. Bio je tolerantan, širokih shvaćanja, odličan poznavatelj političkih prilika na Balkanu. Imao je svoj idejni *background*, precizno izražene misli, jasne stavove koje nije bio spreman bagatelizirati, staviti na kušnju na bilo koji način. Nikome nije podilazio. Marinko je jedno od najvećih imena novodobnog hrvatskog novinarstva, spada u kategoriju javnih osoba koje su obilježile našu medijsku epohu. Iza sebe je ostavio vrlo bogate tekstove koje bi trebalo skupiti i objaviti u zborniku koji bi predstavljao pregled naše novodobne povijesti, naših gluposti, ludosti, sramota, svega onoga što nas je obilježilo.

Anto Nobilo: Obranu smo pretvorili u napad

ČULIĆA sam upoznao kao njegov odvjetnik u sudskom procesu zbog teksta u Feralu 'Kosti u mikseru' i navodnih uvreda upućenih Tuđmanu i Šušku. Poslije ga nisam kontaktirao. Na privatnoj razini ga nisam poznavao. Na novinarskoj razini mogu reći da je on faktički bio jedna od perjanica opozicijskog novinarstva devedesetih. To opozicijsko novinarstvo bilo je daleko jače, žešće i prodornije nego što je danas. Pisalo se poštenije, otvorenije, hrabrije i beskompromisno, mada je situacija bila opasnija nego danas. Čulić je bio izuzetno dosljedan i žestok kritičar Tuđmanovog režima i svih negativnosti koje je taj režim vukao sa sobom. Bio je beskompromisan, dobar analitičar, precizan i jasan u izričaju. Na našem prvom sastanku povodom suđenja, u neakvom podrumu na Zelenom valu, rekao sam 'hajmo napasti Tuđmana'. I to mu se svidjelo. Obranu smo pretvorili u napad, u suđenje Tuđmanu, Šušku i fašističkim idejama. Mi smo sudili njima, i to je bilo u skladu s pogledima Čulića i Ivančića.

Po meni, to je suđenje bilo povijesno. Bilo je to u godinama kad je završio rat, Tuđman je bio pobjednik, izuzetno jak, nikad prije i nikad poslije nije bio tako jak. Ali to suđenje, prkos i žestoka obrana Čulića i Ivančića pretvorili su taj proces u prvi značajniji, žešći i organiziraniji otpor Tuđmanu. Čulić nije šutio, aktivno je sudjelovao u obrani, imao žestoke, optužujuće i jasne stavove, bez kajanja i blagih tonova. Postupao je tako iako je znao da mu se to može obiti o glavu, da može završiti u zatvoru. Imao je daleko veći rizik nego mi odvjetnici koji smo ipak zaštićeni. Bilo je ili – ili. Ili će završiti u zatvoru ili pobijediti. Tada je i međunarodna zajednica izvanredno reagirala, najvažniji diplomatski zbor je pratio suđenja, a samim time i stajao iza stavova Čulića i Ivančića. I pobijedili smo, proces je završio oslobađajućom presudom, što je u to doba bilo nezamislivo. Poslije toga Tuđman više nije bio tako jak.

Stjepan Mesić: Kritike bez uvreda

Stjepan Mesić (Foto: Armin Durgut/PIXSELL)

JAKO sam volio pročitati ono što Čulić piše. Bio je izvrstan komentator i ono što je najvažnije – vladao je materijom. Kod njega nije bilo zablude. Lagano je pisao i pisao je istinu, i zalagao se za istinu. Jer kad bi on napisao tekst, nije ostajala dilema da li je nešto crno ili bijelo. Ne znam nijedan njegov tekst koji je kasnije bio demantiran. Uvijek je davao pravu dimenziju, prave odgovore. Nikome nije podilazio, argumentirano se borio za istinu, na pravo za iznošenje istine i to mu svi, pa i njegovi protivnici, moraju priznati. Uvijek je bio kritičan prema pojavama koje su se događale u Hrvatskoj i koje s demokracijom nisu imali nikakve veze. Čulić u svojim tekstovima nije uvijek pisao hvalospjeve o meni. Upućivao je kritike bez uvreda, podmetanja, niskih udaraca. Uvažavao sam to kad bi me se na kulturan, demokratski način prozvalo. Izanalizirao bih i uvidio da je Čulić bio u pravu. Svatko griješi, griješio sam i ja, i pazio bih da mi se ta omaška više ne dogodi. Mislim da dijelim mišljenje mnogih: Novosti, ali i cijela novinarska scena ostat će prikraćeni za jedan čist, jasan novinarski stav kao što je bio Čulićev, ostat će bez izuzetnog čovjeka i novinara.

Ranko Ostojić: Novinarska veličina

PUNO toga bih mogao ispričati o Marinku. Izuzetan novinar, prije svega zato što je pisao kao čovjek. Nikada nije prodao dušu i zato je bio i ostaje novinarska i ljudska veličina.

Milorad Pupovac: Ostavio je golem opus

MARINKO Čulić je jedan od najistaknutijih novinara i kolumnista sa prostora bivše Jugoslavije, sa hrvatsko-srpskog govornog područja. Četrnaest godina je bio kolumnist tjednika Novosti i za svoje izvrsno novinarstvo, za poruke koje je u svojim tekstovima slao, dobio je nagradu SNV-a za unapređenje hrvatsko-srp-

skih odnosa. Jedan je od najhrabrijih. Bio je izvrstan komentator političkih i društvenih događaja. Iza sebe je ostavio golem opus koji treba sačuvati i prezentirati javnosti, pogotovo mladim naraštajima, zbog izuzetnosti njegovog novinarstva kad je u pitanju kako objektivnost odnosa prema činjenicama, tako i kritičnost prema političkim ili društvenim radnjama javnih ličnosti ili pak društvenih, državnih institucija i političkih pokreta. Naročito je bio oštar, ali ne i ostrašćen, već objektivno kritičar ovdašnjih nacionalizama, klerikalizama i postfašizama. Marinka poznajem od kraja osamdesetih godina. Kao čovjek je bio izniman i dosljedan u svojoj profesionalnoj etici u kojoj nije bilo razlike između njegovog privatnog i profesionalnog, etičkog držanja.

Zoran Pusić: Nezaobilazno štivo

MARINKO Čulić je bio medijska konstanta. Treća stranica Novosti i Marinkova rubrika 'Aritmetika politike'. To je za mene bilo nezaobilazno štivo za čitanje. Moja dobra, pametna navika. Sve do prije neki mjesec. Kad sam vidio da Marinkove 'Aritmetike' više nema... Odjedanput mi je falilo. Čovjek se jednostavno na te stvari navikne. Marinka znam više od trideset godina. Pisao je čvrsto, jedinstvenim stilom. Uvijek sam imao povjerenje u njega, kao u čovjeka i novinara. To povjerenje novinar stekne nizom svojih tekstova koje servira publici kroz svoje iskustvo, pomno i nepristrano skupljanje i obrađivanje informacija i činjenica. S Marinkom, njegovim stavovima i izvedenim zaključcima mogli ste se slagati ili ne slagati, ali u njegovu objektivnost nije bilo sumnje. Takva pouzdanost u poplavi svih alternativnih istina od ogromne je važnosti za čitaoca. Iza Marinka će u novinarstvu ostati jedna praznina.

Boris Rašeta: Pisao je radi ideje Dobra

MARINKA sam doživljavao kao starijeg brata, skoro kao oca. Bio mi je autoritet kao novinar, kao pisac, i kao čovjek. Radio sam s njim skoro 30 godina – Bože, kako vrijeme prolazi! – i nikada, baš nikada, nisam imao s njim nijedan nesporazum, svađu, prepirku. U govoru, u pismu, u životu, u ponašanju, bio je otmjen čovjek, gospodin, hrabar i nesklon sektašenju bilo koje vrste. Razum je kod njega uvijek potiskivao sve 'izme' – nacionalizam, socijalizam, partikularizam, regionalizam, bilo što, ne pada mi više 'izama' na pamet. Imao je divnu rečenicu, jednu od onih koje osvajaju nenametljivom ljepotom, iza koje stoji veliko znanje i čvrst stav. Iz njega je, da se poslužim rečenicom antičkog mudraca, progovarao Logos sam. Nije bio larpurlartist, čovjek koji piše tekst radi ljepote – iako su njegovi tekstovi uvijek, ali uvijek bili dojmiljivi i mislim da sam svaki pročitao do kraja – već radi ideje Dobra. Sjećam ga se iz Danasa, s konca osamdesetih – Danas je tada bio *mainstream*, Marinko je potom prešao u Feral, pa u Novi list pa Novosti; kako se iz središta selio prema rubovima, tako je i Središte postajalo slabije, korumpiranije, beznadnije. Uvijek sam čitao njegove tekstove. Žao mi je što moram pisati oproštaj od njega, s Marinkom će, na neki način, otići veliki komad svijeta u kojem sam odrastao, u kojem sam formatiran, koji sam volio i čiji nestanak, baš kao i njegov, nikada neću prežaliti; znajući da sam ipak, poznavajući ih, imao privilegiju koju – možda je to samo zablude koja se ponavlja iz naraštaja u naraštaj? – generacije koje dolaze neće imati. ■

Rasplet situacije u
Zagrebačkom holdingu
kao poučan primjer (Foto:
Slaven Branislav Babić/
PIXSELL)

Škola života

Sve do spontanog štrajka u Čistoći, radništvo je u promicanju svog interesa u holdingu bilo u značajnoj mjeri imobilizirano. Vlast se stabilizirala intervencijom na tragu onoga što bi se moglo uzeti kao ljevici primjerenija javna politika

DVA štrajka, onaj zagrebačke Čistoće i onaj cjelokupnoga gradskog holdinga, nisu mogla biti u javnosti pojmljena više različito. Prvi je tek bio započeo, potrajao je par dana, a odlikovao ga je, između ostalog, relativno visok stupanj javne podrške. Drugi se na koncu nije ni zbio, iako se umalo nastavio na valu prvog, ali suprotstavljene strane u zadnji tren su postigle sporazum.

U utorak, dan kad je Zagreb stao s disanjem, na kocki je bila opća komunalna paraliza, i dežurni katastrofičari već su pisali scenarije lokalne postapokalipse. Ipak, moglo se u gradu osjetiti nezadovoljstvo stasalom drugom turom radničkih demonstranata. Ekspresno im je nalijepljena etiketa uhljeba, za razliku od manualnog radništva Čistoće, a primijećeni su odjednom i sindikati.

Nasuprot prvom štrajku, u kojem su sindikalisti više-manje pasivno sekundirali, sve oko drugog su pažljivo kontrolirali. Povjerenici iz njih gotovo 20 koji su tamo više ili manje aktivni, pokušavali su restrukturirati komunikaciju s upravom, zapravo ju vratiti na stare postavke. Ujedno je određenu miješinu doživio i odnos samih radnika s tim njihovim službenim te, što je presudno, reprezentativnim predstavništvima. Na stvari su tako procesi koji bi ubuduće mogli razdrmati i sredinu politički dozlaboga inertnu kao što

je naša. Nema za to uspješnijeg otponca nego što je akcijsko dovođenje uobičajene podjele društvenih uloga u pitanje. U ovom slučaju, naime, to se dogodilo na barem četiri zasebne strane, a trebalo je samo da radnici malo odbiju posluš. Najprije su izvjesnu transformaciju doživjeli sami oni, glatko prešavši iz jednog agregatnog stanja u drugo, postajući subjekt. Osjetili su to itekako i sami, premda će ih nemalo zbuniti potonje angažiranje sindikata koje su prvotno bili jednostavno preskočili.

Posljedično, htjeli to sami ili ne, svoju poziciju su morali koliko-toliko preispitati sindikati, potom i gradska vlast. No zadržimo se još na radništvu, jer ono je u ovom ukupnom slučaju više nego zaslužilo pozornost, izborilo se za nju. Oko zaposlenih u Čistoći, na kamionima i ulici, nema više mnogo interpretacijskog sporenja, pripisana im je autentičnost. Svejedno, mora se znati da ostatak Zagrebačkog holdinga uključuje niz vezanih podružnica, ustanova i trgovačkih društava. I kad se oduzme nekoliko većih poduzeća koja ovdje nisu bila zahvaćena previranjima, poput Gradske plinare ili Vodoopskrbe i odvodnje, ostaje ih petnaestak. Među njima su razne vitalne metropolske adrese: Autobusni kolodvor, Gradska ljekarna, Tržnice Zagreb, Robni terminali, Gradska groblja, Zrinjevac, Zagrebačke ceste, itd. Fizički radnici, ako dio javnosti priznaje samo takve, u više njih

čine nesumnjivu većinu. Pa i takvima bi tko mogao predbaciti da ih je do jednog zaposlio lično MILAN BANDIĆ, ali se s njima ne bi mjenjao nitko.

S druge strane, bitan udio lakših radnih mjesta u sastavnicama holdinga iziskuje natprosječno poznavanje grada, njegova življa, potreba i procesa. Kad pravednici ovih dana zagrne da bi sve to nagradili cipelom u guzicu i zamijenili npr. Nepalcima, razmislimo dvaput. Ne o Nepalcima, dok nas nije briga za njih i perversnu im sklonost da rade krvnički naporno, a maltene besplatno.

Nego o tome da osoba koja ne poznaje uličice po bregima sjeverno od Ilice, recimo, i kvartovske parkirne navade, ne bi mogla ni kamionom Čistoće upravljati. Kamoli da bi radila na šalteru kolodvora ili vodila plac bez znanja jezika, ljudi, fizičkih relacija. Da ostanemo bez manjeg dijela prononsiranih naših uhljeba, prvi bi za njima, zbog uzdrmane svoje komocije, zajecali oni koji ih se danas tako gordo odriču. O tome se dakle mora porazmisliti u momentu procjenjivanja dogovorenog paketa tzv. ustupaka radnicima holdinga. Inače se nameće utisak da su darivani neumjereno izdašno, a otimanjem od usta krepisnog zagrebačkog građanstva.

Nakon preliminarnog razgleda paketa izmjenjena u radnim pravima zaposlenika holdinga, uslijedilo je divljenje pojedinostima. Unutar

tog aranžmana, skupljeg navodno 21 milijun eura godišnje, bez dijela za ZET, gradonačelnik je TOMISLAV TOMAŠEVIĆ odobrio štošta. Nabrajaju se slasti i lasti, i viša osnovica, i koeficijenti, i dodatak, i božićnica, i uskrsnica, i regres, i još ponešto. No gradske su vlasti naspram tog izobilja jasno priznale da nema zainteresiranih i kvalificiranih radnika na tržištu koji bi pristali na manje. Usput su dodale da će se potrebna razlika novca u javnom rashodu osigurati i poskupljenjem usluga Zagrebačkog holdinga. Gro je političke napetosti tako prebačen na potez radništvo-javnost, ona šira, reprezentirana uglavnom najviđenijim medijima, samim tim dosta frizirano. Malo njih udostojilo se naznačiti da je kriza u holdingu generirana već nedostatkom sistematizacije radnih mjesta. Nije im smetalo kad je lani i bez takvog dokumenta iz toga gradskog poduzeća otpušteno približno 700 ljudi.

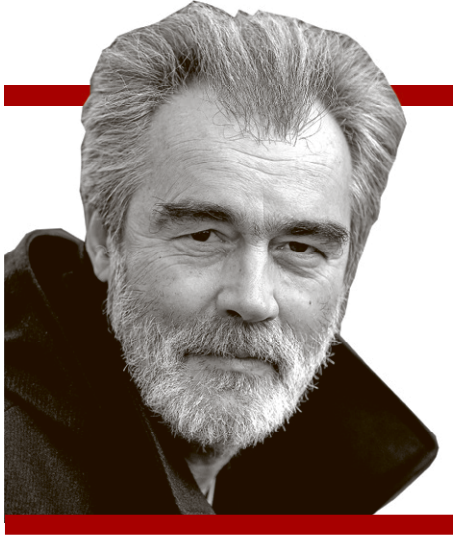
Primarno to nije tad zasmatalo ni gradskoj vlasti, ali ona je u međuvremenu prinuđena suočiti se s realnošću, nakon startne indignacije i nepopustljivosti. Sistematizaciju će sad valjda izraditi po skraćenom postupku, što će i upravljačima donijeti stanovito olakšanje. Do daljnjeg je otklonjena mogućnost privatizacije holdinga kojom se u jednom momentu također prijeteeće uzmahnulo.

Vlast se zasad stabilizirala intervencijom u jeku krize, na tragu onoga što bi se moglo uzeti kao ljevici primjerenija javna politika. Nadati se da će im novostečeno ulično iskustvo pomoći u budućem lakšem sagledavanju društvenih i ekonomskih odnosa. Građanima ostaje nešto slično, da budu više stvarno to, pripadnici društva zainteresirani politički, ne jedino korisnici usluga tj. potrošači tj. akteri na tržištu. Radnici pak imaju pred sobom otvorenu ključnu enigmu međuovisnosti sa sindikatima, krajnje složenu i delikatnu. No danas je na nju svjetlo upereno jače nego ikad ranije, makar što se tiče užeg zagrebačkog gradskog konteksta.

Sve do spontanog štrajka u Čistoći, radništvo je u promicanju svog interesa u holdingu bilo u značajnoj mjeri imobilizirano. Raskošna množina sindikata više je smetala pritom, vodeći računa o svojim pozicijama, uvjetovanim pravnim okvirom koji napadno podsjeća na luđačku košulju. U biti su pacificirani, osuđeni na međusobnu konkurentnost, s malo dopuštenih instrumenata otpora. Sindikalni pregovarački odbor se u takvim okolnostima prije štrajka već bio poprilično otudio, odrodio iz radništva koje zastupa. Čistoća je pomaknula sve iz učmalosti, dovela u pitanje bogomdani status posvećenika na obje strane hinjenog socijalnog dijaloga. Štrajkače je ostatak holdinga onih dana gledao s podzrenjem, e da bi se potom njihovom borbom poslužili svi, i neka su.

Trebat će jedni drugima, svi ti radnici i njihova sindikalna predstavništva, a trebat će im i suradnja na boljim osnovama. Sindikati umiju, ako ništa, prevoditi natezanje s vlastima na varljivi jezik sistema, nezaobilazan bar do momenta revolucionarne promjene. Budući da o njoj u ovom času i predmetu nema smisla govoriti, širi društveni savez u pritisku odozdo nema alternativu.

Nema smisla u toj vrevi obazirati se na toksičnu moralku liberala zluradih u evociranju ranije krotkosti istih radnika holdinga. Svijet nije zaleđen po medijskoj infografici stanja stvari, niti dolazeće generacije moraju čekati na odobrenja uglednih analitičara. Ne moraju uzimati u obzir ni tezu da su otpočetak u sukob upleteni opozicijski jalnuši i regionalni kraljevi otpada. Četiri strane u ovoj priči, gradska vlast i radnici holdinga i sindikalni predstavnici i građani Zagreba, ispisuju nove odnose. Potencijalna savezništva među njima postaju fluidnija, a to je svakako bolje od dosadašnje žabokrečine od tobožnjeg klasnog pakta. ■

UVREDE
& PODMETANJAVolim te,
budalo mala

PIŠE Viktor Ivančić

‘Mi kao stranka ionako ne računamo da itko s dvije čiste u glavi glasa za nas. Prema tome, glupani su naša fokus grupa. Iskustvo nas uči da one koji su u stanju razmišljati nismo u stanju ubijediti. Pametni su u ovoj zemlji jedina manjina koja uporno odbija koalirati s HDZ-om’

ANDREJ PLENKOVIĆ: Što je ono bilo, Marko?! Kakva je ono ne-tema?

MARKO MILIĆ: Koja ne-tema, Šefe?

AP: Ona prepiska što ju je objavio Nacional, između tebe i direktora Hrvatskih šuma KRUNOSLAVA JAKUPČIĆA. Oko zapošljavanja.

MM: Bilo je više prepiski, Šefe. Na koju točno mislite?

‘MILIĆ: Niko Dujmović.

JAKUPČIĆ: Radit će do godinu dana na određeno, takva je praksa u HŠ-u, a onda ćemo ga primiti na neodređeno. Čuo sam da je dobar. LP

MILIĆ: Hvala ti Kruno puno.

JAKUPČIĆ: Nema na čemu.’

AP: Na tu prepisku mislim, Marko! Nemoj se praviti naivan!

MM: Pa to sam već demantirao, Šefe. Kategorično i uvjerljivo. Uhvatio sam Nacional u teškom faktografskom prekršaju.

AP: Kako si demantirao, Marko?

MM: Evo mog odgovora skoro u cijelosti, Šefe:

‘Vezano uz natpise u tjedniku Nacional, radi se o još jednom u nizu netočnih i zavaravajućih članaka u kojem su informacije plasirane na način da sugeriraju postojanje nedopuštenih radnji, a koje ne postoje. (...)

Vezano uz zapošljavanje Nike Dujmovića, prepiska između mene i g. Jakupčića datira od 30. rujna 2019. godine, a Niko Dujmović je zaposlen u Hrvatskim šumama, sukladno propisanom postupku i temeljem javnog natječaja iz srpnja 2018. Dakle, do zaposlenja je došlo više od godinu dana prije navedene prepiske, iz čega proizlazi da ona nije imala nikakav utjecaj na zasnivanje radnog odnosa g. Dujmovića.

Pored toga, koliko mi je poznato temeljem odgovora Hrvatskih šuma, g. Dujmović je ugovor na neodređeno dobio u drugoj polovici 2021., a to je gotovo dvije godine nakon prenesene ‘prepiske’, što jasno govori da navedena poruka nije imala utjecaj niti na dobivanje ugovora na neodređeno vrijeme.’

AP: Misliš li ti, Marko, da su hrvatski građani budale?

MM: Zašto bih to mislio, Šefe?

AP: Zato što će svatko tko nije notorna budala, nakon što pročita tvoje reagiranje, u kojem tvrdiš da tvoja prepiska s direktorom Hrvatskih šuma nema nikakve veze sa zapošljavanjem rečenoga DUJMOVIĆA, postaviti jedino moguće zdravorazumsko pitanje: A zbog čega je onda Marko Milić, glasnogovornik premijera, uopće stupao u komunikaciju s Krunoslavom Jakupčićem, i to započinjući prepisku s dvije riječi – ‘Niko Dujmović’?

MM: Samo da se informiram, Šefe. Htio sam da mi Kruno javi kako je Niko...

AP: Je li ti to i mene smatraš budalom, Marko?

MM: Ma nikako, Šefe. Ali objasnio sam da je ta prepiska iz rujna 2019. godine, a da je Niko u Hrvatskim šumama zaposlen na osnovu natječaja iz srpnja 2018. Kako bih ja, pobogu, utjecao na zapošljavanje nekoga tko je već godinu dana zaposlen? To su prozirne konstrukcije!

AP: A zašto ti onda Jakupčić odgovara da će Dujmovića zaposliti na neodređeno, a ti mu odgovaraš s ‘Hvala ti Kruno puno’? Tko god nije budala, jasno shvaća kako ti od direktora Hrvatskih šuma tražiš da tvog pajdaša, nakon rada na određeno vrijeme, primi u stalni radni odnos. Pa kad se braniš tvrdnjom kako datum prepiske potvrđuje da nisi urgirao za prvo zapošljavanje Dujmovića – a objavljeni dokument te optužuje za nešto sasvim drugo, naime da pritišćeš Jakupčića da tvom kompanjonu nakon privremenog osigura stalno zaposlenje – znači da svjesno navodiš vodu na krivi mlin, odnosno da prodaješ muda za bubrege, odnosno da se obraćaš budalama.

MM: Ali ja sam i to vrlo argumentirano demantirao, Šefe. Lijepo sam naveo da je

Glasnogovornik Vlade
Marko Milić (Foto: Marko
Lukunić/PIXSELL)

prema mojim saznanjima Niko ugovor na neodređeno vrijeme dobio u drugoj polovici 2021., a ‘prepiska’ u kojoj ja navodno tražim da ga se primi za stalno odvijala se skoro dvije godine ranije. Kakav je to moj utjecaj, molit ću lijepo? Zašto bi direktor Hrvatskih šuma, od kojeg ja navodno zahtijevam da zaposli moga prijatelja, udovoljio tome zahtjevu tek dvije godine kasnije?

AP: Možda zato što je u međuvremenu bio pospremljen u pritvor?

MM: Kakav pritvor, Šefe?

AP: Ti dobro znaš, Marko, da je svega par mjeseci nakon vaše prepiske – koju u svom reagiranju, ne znam zbog čega, stavljaš u navodnike, mada je njena autentičnost nedvosmislena – Krunoslav Jakupčić bio uhapšen i pritvoren, da su mu pretraženi ured i stan, pod optužbom za ‘trgovinu utjecajem i zloupotrebu položaja i ovlasti’, da je od tada pod istragom USKOK-a zbog sumnji da je sudjelovao u malverzacijama oko vjetroelektrana skupa s JOSIPOM RIMAC, da se poslije ispostavilo kako je privatnog advokata plaćao s računa Hrvatskih šuma, pa je proces protiv njega pokrenulo i Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa, da je tada objavljen podatak kako prima neto plaću od 31.300 kuna, što je dobrih sedam tisuća više od mene...

MM: To nema nikakve izravne veze s ovim za što me optužuje Nacional!

AP: Samo podsjećam da je Jakupčić bio pod dovoljno jakim stresom da se uhljebljivane tvoga prike malko prolongira... Ali čak i da niste sklopili posao, da do zapošljavanja uopće nije došlo, tvoje objašnjenje – gdje tvrdiš da novine ‘sugeriraju postojanje nedopuštenih radnji, a koje ne postoje’ – mogu progutati samo budale.

MM: Zašto, Šefe?

AP: Zato što si potvrdio autentičnost prepiske, Marko. Moraš biti neopjevana budala da prihvatiš logiku po kojoj neostvoreni cilj opravdava nedopuštena sredstva. Shvaćaš? Ako nekoga pokušaš ubiti, pa taj ipak preživi, jer su mu stanovite okolnosti išle na ruku, to ne znači da je tvoj pokušaj ubojstva bio dopušten. Ili, ako pokušaš opljačkati banku, pa nešto pode po krivome i ostaneš bez plijena, to ne znači da tvoj pokušaj krađe nije bio nedopušten. Jednako tako, ako koristiš svoj politički utjecaj – ogrebavši se i o autoritet premijera, čiji si glasnogovornik – da zaposliš svog jarana u državnoj tvrtki, pa ovaj ne bude za stalno zaposlen odmah, nego za godinu ili dvije, to ne znači da nisi do grla u korupciji, da ne trguješ utjecajem, da se ne baviš šugavim kokošarenjem i da možeš tvrditi kako ‘nedopuštene radnje ne postoje’. Osim, naravno, ako se obraćaš isključivo budalama.

MM: A jebi ga, Šefe, žao mi je ako tako mislite...

AP: Zašto ti je žao, Marko? Pa nisam te kinjio, zaboga! Mi kao stranka ionako ne očekujemo da itko s dvije čiste u glavi glasa za nas. Prema tome, glupani su naša fokus grupa. Iskustvo nas uči da one koji su u stanju razmišljati nismo u stanju ubijediti. Pametni su u ovoj zemlji jedina manjina koja uporno odbija koalirati s HDZ-om.

MM: Što to znači, Šefe?

AP: Znači da se na njih ne isplati gubiti vrijeme, Marko. Naprotiv, treba ustrajavati na sveobuhvatnoj imbecilizaciji javnog prostora, kako bi se rečenu skupinu vremenom dovelo do minimalna broja, a možda i do nestanka. Jedino strpljivim stranačkim radom ćemo pravo svakoga građanina da bude misaono limitiran postupno pretvarati u obavezu. U idealnom, pomalo utopijskom ishodu sam čin mišljenja postaje ‘nedopuštena radnja’. Tada se, umjesto na suzbijanje kancerogene korupcije, društvo koncentrira na iskorjenjivanje bolesti zdravog razuma. Javno mnijenje se čisti od kužnih. Shvaćaš, Marko?

MM: Shvaćam, Šefe, valjda...

AP: Mi malo stariji još se sjećamo kako je pokojni TUĐMAN volio reći da samo dovoljna količina praznih glava u društvenoj bazi jamči dovoljnu količinu punih džepova u političkoj nadgradnji. Dakle, kada te ja pitam smatraš li da su hrvatski građani koji zavrjeđuju našu pažnju budale i da im se kao takvima, kao budalama, trebaš obraćati, ti kažeš – što?

MM: Da smatram?

AP: Eto. Je li to bilo teško? Upravo si iznio ključni razlog zbog kojeg mi ne pada na pamet da te smijanim. ■

Fortenovovo pakovanje

Kao što je vlast nekada osiguravala uvjete za vodeću poziciju Todoricevog Agrokora, tako sada stvara okolnosti tržišne dominacije njegove nasljednice Fortenove. Upravljačku moć u kompaniji preuzeo je pritom Pavao Vujnovac, ali njega i ekipu u rujnu čeka više od milijardu eura financijskih obaveza, a upitno je hoće li ih moći servisirati

ČUVENA izreka o ponavljanju historije u formi tragedije i farse mogla bi se ove i narednih godina manifestirati kroz sudbinu Fortenova grupe. Tvrtki koja je pod drugim imenom prvi put posrnula zbog prevelikog zaduženja

za vrijeme IVICE TODORIĆA u rujnu ove godine prijeti ozbiljna perspektiva kolapsa. Treba vratiti više od milijardu eura kojih nema, u okolnostima u kojima predstavlja nemali rizik za eventualne nove izvore prijeko potrebnog novca. Nazire se pritom i inkarnacija novog Ivica Todorića u obliku

PAVLA VUJNOVCA, koji je preuzeo primat najvećeg hrvatskog poduzetnika dok polagano ide u smjeru jednake moći u bivšoj kompaniji svoga prethodnika. Izvršna politika u istoj je historijskoj paraleli više nego očita; kako je vlada desetljećima provodila politike koje su se preklapale s interesima

posrnulog tajkuna iz Kulmerovih dvora, tako u zadnje vrijeme kreira okolnosti u kojima se osigurava Vujnovčeva vodeća tržišna pozicija u većini ključnih privrednih sektora. Donošenjem Lex Agrokora uvela je pojam trgovačkog društva od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku. S obzirom na događaje koji su se počeli odvijati prošle godine, nazire se takoreći investitor od sistemskog značaja.

Prije tri tjedna Vujnovac je stvarnom učinio upravljačku moć nad Fortenovom. Premda 30-postotni vlasnik udjela u koncernu, dobio je priliku da s drugim članovima uprave definitivno ovlada ključnim procesima poslovne grupe. Na skupštini koja je održana sredinom siječnja donesen je set odluka koji anulira mogućnost glasanja najvećeg dioničara, kompanije SBK ART, koja drži 42 posto vlasništva u Fortenovi, a koju je od ruskog Sberbanka navodno kupio SAIF ALKETBI, investitor iz Arapskih Emirata. Budući da je navodno novce pribavio kreditom ruske Gazprombanke, pa je postojala sumnja da je paravan za prethodne vlasnike, pod sankcije je stavljena sama tvrtka SBK ART. Nakon nekoliko skupština u kojima se nastojalo zaobići moć odlučivanja ove kompanije u donošenju odluka, posljednja je to i parafirala.

Enormnom većinom tamo su izglasane sve odluke kojima je omogućeno upravljanje Fortenovom bez upliva najvećeg pojedinačnog vlasnika, Rusa ili šeika, svejedno. Aktualni upravljači sada mogu odlučivati neometani najvećim vlasnicima. Prodavati imovinu do 500 milijuna eura u tekućoj godini, pokušati rješavati nadolazeći dug i provoditi druge najvažnije poslove. U upravljačkom smislu, Pavao Vujnovac, drugi najveći vlasnik, u suradnji s ostalim članovima uprave, postao je primarni donositelj odluka. Na toj skupštini on je imenovan u Upravni odbor na novi, sada produženi, šestogodišnji mandat. Izglasani su pritom i drugi članovi: FABRIS PERUŠKO, DAMIR SPUDIĆ, MAKSIM POLETAEV I VSEVOLOD ROZANOV. U rujnu 2022. mandat je obnovljen IVICI MUDRINIĆU kojeg je izabralo Radničko vijeće Fortenove.

Sada kada je plan ostvaren, valja se kratko osvrnuti na razdoblje koje je dovelo do trenutnih odnosa moći. Nemali obol dala je upravo izvršna politika. U pokušaju da anuliraju ruski kapital, od početka su upregnuli regulatorno-obavještajnu zajednicu i druge državne mehanizme. Nusprodukt ili ciljana namjera bila je jačanje pozicije postojećih poduzetnika u izvršnoj strukturi Fortenove, poput Vujnovca. Nakon što je Allianzov mirovinski fond odustao od namjere da s još tri fonda dokapitalizira Fortenovu i preuzme udio Sberbanke, ANDREJ PLENKOVIĆ uputio im je žestoke kritike. Sumnjalo se valjda da njihovo oklijevanje proizlazi iz želje da se ne naruši poslovanje s Rusima u drugim sektorima, premda je izvjesnija opcija da su ustuknuli shvativši kako se radi o kompaniji rizičnoj za ulaganje. Na izravan mig politike javila se Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (Hanfa) i pokrenula nadzor nad Allianzom 'zbog načina donošenja odluke o ulaganju u Fortenova grupu na sjednici nadzornog odbora spomenutog društva'.

Što se na koncu desilo s nadzorom nije poznato. Hanfa, naime, do danas nije javila rezultate, a premijer je odavno prestao spominjati tu temu. Zna se, međutim, da Hanfa nije mrdnula kada su kompanije u vlasništvu mirovinskih fondova nešto ranije sudjelovale u kupoprodaji turističkih nekretnina od Vujnovca i njegovih partne-

Ivica Mudrinić (Foto: Dalibor Urukulović/PIXSELL)

Vujnovčeva trenutna pozicija takva je da u razmjerno kratkom roku po gospodarskom utjecaju i prilikama za širenje dosadašnjeg imperija može nadjačati i jednog Todorica. Uz određeni uvjet: da se riješe enormna zaduženja

ra. Još prije toga, nisu se pretrgnuli kada su fondovi izgubili stotine milijuna ulaganja u Agrokor. Sada su odlučili reagirati na rijetko suvislu odluku fondova, koji ne bi trebali ulaziti u rizična ulaganja nego brinuti o radničkoj štednji.

Regulator je tako u oba slučaja išao na ruku kapitalu upravljača Agrokora i Fortenove: i kada nije djelovao i sada, kada je odlučio reagirati. Da su fondovi ušli u priču, nema sumnje da bi to odgovaralo i Vladi i Vujnovcu. Fondovi, među ostalim, ne bi ulazili u procese upravljanja tvrtkom, kao što bi to sigurno činili nepoznati kupci koji nisu povezani s ljudima bliskima političkim i ekonomskim nositeljima moći u Hrvatskoj.

Dva dana nakon što je 2. studenog prošle godine spomenuti arapski poduzetnik Alketbi objavio da je kupio udio Sberbanke u Fortenovi, SOA je izdala mišljenje prema kojem član Upravnog odbora, ruski predstavnik ROMAN GOLTSOV, predstavlja ‘opasnost za nacionalnu sigurnost’. Na temelju te procjene desetak dana kasnije zagrebačka policija ga je protjerala, odbijajući mu izdati daljnju dozvolu za boravak i rad u Hrvatskoj. U medijima je tada izašla informacija da ga se sumnjiči za aktivno sudjelovanje u rusko-arapskoj kupoprodaji koja je ocijenjena neregularnom. Isti sigurnosni problem hrvatskim službama nije predstavljao drugi ruski predstavnik u upravi, Maksim Poletaev. Dapače, prije pola mjeseca izglasan mu je novi šestogodišnji mandat u Upravnom odboru Fortenove. Jedan od razloga vjerojatno je i podrška koju pruža ostatku uprave pri donošenju odluka. Slično se može reći i za druge članove, poput Damira Spudića, Vujnovčevog dugogodišnjeg poslovnog partnera te Fabrisa Peruška. Reizabran da zastupa radničke interese, Ivica Mudrinić je prije desetak godina bio predsjednik Hrvatske udruge poslodavaca. Čak i ako se ne spominje hodogram njegova poslovnog života, u kojem je zastupao multinacionalne korporacije i gospodarske politike FRANJE TUĐMANA, njegovo vodstvo u HUP-u moglo bi predstavljati diskvalifikaciju za aktualnu poziciju koju obnaša. Odgovor na pitanje kako je moguće da Mudrinić predstavlja radnike ponajvećeg koncerna u državi ponuđen je u mehanizmu njegova odabira. Nisu ga, naime, odabrali emisari radnika svih vezanih kompanija, nego samo oni koji rade u pravnom subjektu Fortenova. Tamo pak radi oko 130 zaposlenika, pretežno visoka i niska menadžerija i njihova administracija.

Pavao Vujnovac (Foto: Luka Stanzl/PIXSELL)

Nedugo nakon početka prvog Mudrinićevog mandata javno je o tome govorio DENIS PARADIŠ, predsjednik Sindikata zaposlenih u poljoprivredi, prehrambenoj i duhanskoj industriji i vodoprivredi Hrvatske (PPDIV). ‘Stav je sindikata da nije u redu da Radničko vijeće, koje će predstavljati više od 30 tisuća ljudi, bira samo 105 zaposlenika grupe, pa i manje, jer nemaju svi pravo birati, a među njima nema nijednog člana sindikata. Vijeće je formirano samo kao krinka pod kojom bi se izabrao predstavnik radnika kojeg su izabrali sami poslodavci. S obzirom na način na koji je izabran, ne možemo reći da imamo svog predstavnika u Upravnom odboru Fortenova grupe’, poručio je tada Paradiš, čiji je sindikat otvoreno izražavao nezadovoljstvo i strepnju da će za predstavnika radnika biti predložena osoba bliska čelništvu tvrtke ‘kako bi se u odboru direktora dobila

Damir Spudić (Foto: Nikola Čutuk/PIXSELL)

još jedna ruka za glasovanje, a ne zaštitnik interesa radnika’. U više su navrata na to direktno upozoravali i Fortenovu, ali su se oni očigledno oglašili na njihove primjedbe i, Paradiševim riječima, preko ‘radnika’ dobili ‘još jednu ruku za glasanje’. Premda ga ne biraju svi radnici, on po definiciji suodlučuje o sudbini svih.

Na djelu je, ukratko, harmonija u donošenju odluka, na čelu s najmoćnijim među njima, Pavlom Vujnovcem. Njegova trenutna pozicija takva je da u razmjerno kratkom roku po gospodarskom utjecaju i prilikama za širenje dosadašnjeg imperija – zahvaljujući Fortenova grupi i suradnji s drugim njegovim kompanijama – može nadjačati i jednog Todorica. Uz određeni uvjet: da se riješe ona enormna zaduženja s početka priče.

Jer, po bonitetu, bilanci i izostanku financija za servisiranje tih obaveza Fortenova

Fabris Peruško (Foto: Tomislav Miletić/PIXSELL)

ponešto asocira na Agrokor. Prihod u 2021. godini bio je 31,4 milijardi kuna, a ukupni dugovi, odnosno obaveze nešto manji od 33 milijarde kuna. Za prošlu godinu očekuju se veći prihodi, uzrokovani i dobrom turističkom sezonom te inflacijom. Fortenova je, međutim, prezadužena kompanija koja uz istovremenu prodaju vrijednih dijelova sustava (Ledo) ne investira kao što je Todorić mogao. Na dug pritom plaća izuzetno visoku kamatu.

S takvim rezultatima Vujnovca i ekipu očekuje 1,1 milijardi eura koje moraju vratiti u rujnu ove godine na ime obveznica koje su izdali 2019. preko američkog fonda HPS Investment Partners u suradnji s ruskom VTB bankom, koja je ujedno i vlasnik 7,5 posto udjela u Fortenovi. Imovina Fortenove založena je kao osiguranje za izdanu obveznicu. Oni koji su preuzeli obveznice i prije rujanskog roka imaju pravo tražiti prijevremenu otplatu ili pokrenuti ovrhu, što dosad nisu učinili. Stabilnost vlasničke strukture izrazito je pritom važna za pronalazak novca. Premda je skupština uspjela zaobići ruski utjecaj u budućem odlučivanju, pitanje je koliko će s takvim nesigurnim stanjem u kompaniji privući ozbiljnije kreditore za servisiranje tih obaveza. Osporavanjem prodaje ruskog udjela, situacija je u tom kontekstu završila u svojevrsnom limbu. Prijeti dakle ozbiljna katastrofa. No s obzirom na iskustva iz recentnije prošlosti, nije preuzetno pretpostaviti da će u tom scenariju, ako do njega dođe, Plenkovićeva Vlada nanovo intervenirati. ■

Plažna uzbuna

Brojni građani, udruge i oporbene stranke ustali su protiv prijedloga Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama kojim Vlada namjerava izručiti jadransku obalu koncesionarima. Iz Banskih dvora poručuju da će prijedlog poslati na doradu, ali sugovornice Novosti tvrde da je on nepopravljiv i da predstavlja uvod u 'pravu' privatizaciju plaža

Prvo smo postali bazen za izvoz školovane radne snage na zapad Europe. Potom smo objeručke prihvatili dodijeljenu nam ulogu nasilnih čuvara vanjske granice Unije, a sada smo na dobrom putu da se kroz polaganu rasprodaju preostalih javnih dobara do kraja etabliramo kao EU-članica kojoj je jedina svrha opsluživanje dobrostojeće turističke klijentele. Pod zajedničkim resursima ovog puta se podrazumijeva oveći komad obale, kojem bi se – usvojili li se aktualni nacrt prijedloga Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama – domaći stanovnici kroz određeni period mogli približiti isključivo kao jeftina sezonska radna snaga. Jer kako drugačije tumačiti članak 2. spomenutog nacrta u kojem među ostalim stoji: 'Posebna upotreba pomorskog dobra je vremenski ograničeno pravo koje se stječe ugovorom o posebnoj upotrebi, na temelju kojeg se dio pomorskog dobra djelomično ili potpuno isključuje iz opće upotrebe.'

Drugim riječima, PLENKOVIĆEVA Vlada želi omogućiti da se dio plaža pripoji privatnom zemljištu nekog hotela, kampa ili turističkog naselja, pri čemu se uvodi termin 'morske plaže ispred hotela/kampa ili turističkog naselja' i tako omogućuje 'stupanj ograničenja' korištenja za javnost. Predviđeno je i da se koncesije za takve plaže dobivaju temeljem zahtjeva, a ne javnog poziva i to na period koji može potrajati duže od 50 godina. Građanima bi tako, procjenjuju aktivisti za

Prosvjed u Puli (Foto: Srećko Niketić/PIXSELL)

očuvanje okoliša i javnog dobra, mogao biti ograničen pristup na oko 70 posto postojećih uređenih kupališta, a uživatelji koncesija, koje se u spornom nacrtu zakona izrijekom spominju preko 400 puta, mogli bi na pomorskom dobru graditi i dograđivati svoje hotelske komplekse ili ugostiteljske objekte. Također, do sada se koncesije izdavalo za obavljanje određene djelatnosti na dije-lu pomorskog dobra, a prijedlogom novog zakona, o čemu su Novosti već pisale, koncesionarima bi se dao posjed nad konkretnim teritorijem. Istodobno im je ostavljena mogućnost da tuže svakog za koga procjene da im ometa posjed. Dodatnu zabrinutost izazvao je članak kojim se propisuje da se koncesija može dati kao zalog za osiguranje kredita, a u slučaju da koncesionar ne može vraćati kredit, ona prelazi na banku ili treću osobu po bankarskom odabiru.

Svjesni da se koncesionarenjem kao predložnim dominantnim modelom upravljanja pomorskim dobrom omogućuje višedestljetna uzurpacija obale, ovih dana su se okupili nezadovoljni građani i pod geslom ‘Sto posto naše – more, plaže, obale’ održali niz prosvjeda od Splita, Visa, Makarske, Supetra, Šolte preko Pule i Opatije pa sve do Zagreba. Uz transparente na kojima je pisalo ‘Danas koncesija, sutra prodaja’, ‘Va vražju mater hote, ne damo naše grote!’, ‘Prste dalje od naših plaža’ i ‘Nije ti ćaćino’, zatražili su hitno povlačenje nedorečene verzije zakona, koja ostavlja mogućnosti za različita tumačenja, te izradu novog prijedloga koji će zaštititi okoliš i osigurati nesmetani pristup zajedničkim resursima.

— Upozoravamo na ignoriranje obveze poštivanja principa zaštite okoliša u cjelokupnom tekstu prijedloga ovog akta. Ignorirati potrebu zaštite mora i obale, a isticati aspekte korištenja, vraća nas unazad sigurno 20, ako ne i više godina. Nedopustivo je da u trenutku kada sama Hrvatska donosi cijeli niz strategija i inih planskih dokumenata koji nameću zeleni razvoj, održive principe i potiču nas da ozelenimo naše ideje, jedan prijedlog predviđa iskorištavanje našeg najvećeg prirodnog resursa, bez dovoljno zaštitnih mehanizama i garancije očuvanja – rekla je IVANA KRSTULOVIĆ iz udruge Sunce, koja je u suradnji s inicijativom Javno je dobro organizirala prosvjed na splitskim Bačvicama.

Iz Sunca poručuju i da je novim prijedlogom napokon zakonski regulirano nasipavanje mora i dohranjivanje plaža, no kako pojašnjavaju, nedovoljno. Odredbe je i u tom slučaju moguće tumačiti na različite načine, a nasipavanje, koje je zakonom nedopušteno, ipak se dozvoljava u mnogim različitim oblicima, bez dovoljno precizne regulacije i propisanog nadzora. Aktivistima, kao i oporbenim strankama, također je problematičan predstavljeni način izdavanja koncesija, koji podrazumijeva da takav tip dozvole županije mogu izdati na 20, a Vlada na čak 50 godina. Gradovi i općine imaju mogućnost izdavati koncesije jedino ako im to pravo prenese županija i to samo za razdoblje do isteka mandata aktualne vlasti, a predviđeno je i smanjenje dijela naknade koji pripada gradu ili općini u kojoj se pomorsko dobro daje u koncesiju.

Iz takvog teksta nacrtu zakona, ističe DUŠICA RADOJČIĆ, pulska vijećnica iz redova platforme Možemo, jasna je intencija dugoročne privatizacije pomorskog dobra, kao što je lako prepoznati i utjecaj pojedinih interesnih skupina na oblikovanje zakona. — Kako se drugačije može interpretirati mogućnost davanja koncesije bez javnog natječaja, dakle na zahtjev hotela, kampova i turističkih naselja na uređene plaže koje su ‘s turističkim sadržajima izgrađenim izvan granice pomorskog dobra povezana u funkcionalnu, infrastrukturnu i prostornu cjelinu’. Koncesiju na plažu na zahtjev

tj. bez natječaja moći će dobiti i samo jedan ugostiteljski objekt ili jedna smještajna jedinica u turističkoj zoni. Time se, slikovito rečeno, otvara Pandorina kutija zloupotreba i poništava sama bit pomorskog dobra kao općeg dobra. Zakon, osim toga, ne zabranjuje obnavljanje koncesije na zahtjev po njenom isteku – kaže za Novosti Radojčić, koja je kao članica lokalne udruge Zelena Istra sudjelovala u organizaciji velikog prosvjeda 2019. zbog plana davanja koncesija na pulske plaže.

Posljedica toga je da danas niti jedna plaža u tome gradu nije i ne planira se dati u koncesiju, a sve gospodarske aktivnosti provode se putem koncesijskih odobrenja. Međutim, dodaje ona, to će se promijeniti u slučaju da spomenuti zakon stupi na snagu.

— Nije li to zaista pretjerano, da se koncesija uvodi kao obaveza, a ne kao mogućnost? Teško je ekonomski opravdati koncesije na pomorsko dobro na 50 i više godina za turističke sadržaje. Takva se ulaganja u pravilu amortiziraju u kraćem roku. Tako duge koncesije omogućava i važeći Zakon o pomorskom dobru i to je trebalo mijenjati, ali u skladu s EU Direktivom o dodjeli ugovora o koncesiji u kojoj se navodi da najdulje trajanje koncesije ne smije prelaziti vrijeme potrebno da se ostvari povrat uloženog kapitala – govori članica Možemo.

— Već danas imate jako duge koncesije na banalne sadržaje, poput 20-godišnje na *ski-lift*, premda je jasno da koncesionaru ne treba toliko vremena da nadoknadi uložena sredstva i osigura profit. Učinke ovog Zakona treba sagledavati i u odnosu na druge važeće akte, npr. onaj o strateškim investicijskim projektima u kojem se također spominju famozne funkcionalne cjeline – tumači Dušica Radojčić, čija je stranka pokrenula peticiju za slobodne plaže pod nazivom ‘Nije dobro za javno dobro’.

To je samo jedan od akcije ujedinjenih stranaka oporbe. Jedanaest njihovih saborskih klubova, među kojima i onaj SDP-a, najzaslužnijeg za donošenje postojeće, također loše verzije Zakona o pomorskom dobru iz 2003., sa zajedničke konferencije za medije zatražilo je povlačenje nacrtu iz procedure, jer je, kako ističu, opasan i protuustavan. Za to vrijeme iz Vlade poručuju

Gabrijela Medunić-Orlić

Ignorirati potrebu zaštite mora i obale, a isticati aspekte korištenja, vraća nas unazad sigurno 20, ako ne i više godina, govori Ivana Krstulović

da je nova verzija nužna kako bi se osigurali ‘bolja gospodarska valorizacija pomorskog dobra, veća prava i obaveze upravitelja te povećanje transparentnost u upravljanju i gospodarskom korištenju pomorskog dobra’.

Resorni ministar OLEG BUTKOVIĆ tvrdi da nema ni riječi o privatizaciji plaža ni njihovom ograđivanju. Upravo suprotno, ističe on, zabranjuje se postavljanje ograda, što je trenutno moguće po spomenutom zakonu iz 2003. Butković pritom prešućuje da je zabrane prilaska moguće osigurati na nebrojene druge načine. Recimo, angažiranjem zaštitara ili neometanom komercijalizacijom i preizgrađenošću javnog dobra. Nakon javnog pritiska iz Plenkovićeve Vlade poručuju da će sporni nacrt poslati na doradu. No Dušica Radojčić smatra da je on nepopravljiv. — U njemu je previše iznimki od pravila kao i nedorečenosti. Putem ekskluzivnog prava na plaže i predugih koncesija utire se put nekoj budućoj, ‘pravoj’ privatizaciji. Polazišta Zakona trebaju biti drugačija. On, prije svega, mora osigurati svojstvo pomorskog dobra kao općeg dobra, a zatim ga zaštititi od nepotrebne dohrane, nasipavanja i gradnje. Evo samo jednog primjera smjera u kojem ide novi zakon: koncesionarima se omogućava gradnja na pomorskom dobru, a dokazom prava na gradnju smatra se plan upravljanja pomorskim dobrom, ugovor o koncesiji, pa čak i dozvola, odnosno koncesijsko odobrenje. Putem dozvola za gospodarske aktivnosti gradnja će tako biti moguća i na prirodnim plažama – govori Radojčić.

Dodaje da je čitav turistički razvoj Hrvatske postavljen na krivim temeljima, da je neodrživ i zanemaruje potrebe lokalnih zajednica. Smatra da je predloženi zakon u skladu s takvom politikom.

— Pomorsko dobro, kao najvrjedniji nacionalni resurs, treba zaštititi, a domaćem stanovništvu osigurati posebna prava koja će omogućiti održivosti lokalnih zajednica. To ovaj zakon ne čini – poručuje ona.

Prema javno dostupnim statistikama, u Hrvatskoj ima oko dvije tisuće plaža, od čega ih se otprilike deset posto nalazi pod različitim koncesijskim ugovorima. Trenutno ih je 18 ograđeno ili se pak naplaćuje ulaz na njih, a nijedna se ne nalazi južnije od Biograda na Moru. Aktualnom verzijom zakona jedinicama lokalne samouprave dano je pravo da samostalno odlučuju hoće li plaže dati pod koncesiju te omogućiti njihovo ograđivanje uz naplatu, pri čemu ih je pod koncesijama najviše tamo gdje su na vlasti SDP ili IDS.

Koncesije, kako smo ranije pisali, u najvećem broju slučajeva dobivaju hotelijerska poduzeća, kojima se sve češće pridružuju skupine investitora i različitih privatnih kompanija. Niz slučajeva pritom pokazuje da se dobar dio njih uvijek dodjeljuje istim kompanijama. U dijelu sredina ti procesi bili su obilježeni korupcijskim aferama. Tako je 2017. koncesiju na bračku plažu Zlatni rat, umjesto komunalne tvrtke koja se o njoj brinula gotovo cijelo desetljeće, dobilo poduzeće blisko HDZ-u, bez zaposlenih i prihoda. Rezultati nadmetanja su na kraju poništeni. No to se nije desilo u slučaju splitske plaže Bene, gdje je mimo uvjeta Ministarstva zaštite okoliša za zaštićene dijelove prirode koncesiju dobila tvrtka bliska ŽELJKU KERUMU. Nešto ranije je 20-godišnje pravo na upravljanje paškom plažom Zrće Ličko-senjska županija dodijelila skupini tvrtki predvođenih JOSIPOM KLEMMOM.

Dobar dio takvih zahvata bio je popraćen protestnim akcijama lokalnog stanovništva, a zbog prosvjeda je SDP 2015. povukao svoj nacrt prijedloga Zakona o pomorskom dobru koji je također podrazumijevao potpuno ili djelomično isključivanje plaža od opće upotrebe. Uslijed negodovanja javnosti i HDZ je prošlo ljeto odustao od prvotne verzije aktu-

Nitko nije povjerovao HDZ-ovim pokušajima umirivanja javnosti, ljudi znaju čitati što piše. Svi su razumjeli da se korist za malobrojne planira ostvariti štetom za većinu, zaključuje Dušica Radojčić

Dušica Radojčić (Foto: Srećko Niketić/PIXSELL)

alnog nacrtu koji je u tom periodu sadržavao sada izbrisane izraze ‘ograđivanje’ i ‘naplata’.

No prosvjedi traju i dalje. — Postoji emocionalna povezanost s Jadranskim morem, to je prirodno bogatstvo kojeg je većina građana svjesna, smatra ga svojim i zajedničkim i dio njih će uvijek ustati u njegovu obranu – tumači nam GABRIJELA MEDUNIĆ-ORLIĆ, izvršna direktorica udruge Sunce.

Ona podsjeća da je tako bilo i prilikom kampanje ‘sos za Jadran’ koja je imala za cilj zaustaviti istraživanja i eksploataciju ugljikovodika u moru. Velikoj mobilizaciji javnosti svjedočili smo i u slučaju projekta Družba Adria, kojim se rusku naftu željelo izvoziti na svjetska tržišta preko krčkog terminala. Oba projekta su na kraju zaustavljena.

— Ono što bi mi u Suncu voljeli doživjeti je da se očuvanju Jadrana pridruže svi građani i institucije, da obrate pažnju na sve pritiske kojima je more izloženo, a jedan od njih je i nasipavanje koje se uređuje predloženim zakonom. Jedino smanjenjem svih negativnih utjecaja, od nasipavanja do morskog otpada i postizanja održivog ribarstva, možemo očuvati jedinstveni ekosustav. Za nas, a i za buduće generacije – govori Medunić-Orlić.

Ni Dušicu Radojčić nimalo ne iznenađuju dosadašnji odazivi na prosvjede, kao ni to da je tema zaštite pomorskog dobra, kao gotovo nijedna druga, uspjela okupiti veći broj nezadovoljnih.

— Jadransko more, obala i otoci imaju mobilizacijsku moć. Ne radi se o prosvjedu za prava jedne kategorije građana, radi se o prijetnji svima, i nama koji živimo na obali i onima koji su na drugi način vezani uz nju. Svi su jako brzo shvatili kakvu prijetnju predstavlja novi Zakon. Ovaj puta su se uključili i mnogi stručnjaci, a neuobičajeno jaku kritiku uputio je i HAZU. Nitko nije povjerovao HDZ-ovim pokušajima umirivanja javnost, ljudi znaju čitati što piše. Svi su razumjeli da se korist za malobrojne planira ostvariti štetom za većinu – zaključuje Radojčić. ■

Дефиниције без обавезе

Да је Сабор ратифицирао дефиниције антисемитизма, негирања Холокауста и антиромског расизма порука би била пуно јача. Можда је Влада у њима видјела замке за политику каква се овдје води. Очито јој се журило јер би било срамотно да их предсједатељица ИХРА-е нема ратифициране, каже Иво Голдштајн

ПРИЈЕ два тједна Влада је усвојила три важна документа. Премда се ради о битним одлукама, медији су ту вијест углавном прешутјели или гурнули на маргину. Ради се о три правно необвезујуће радне дефиниције које је донио Међународни савез за сјећање на Холокауст (ИХРА) – прва је дефиниција антисемитизма, друга порицања и искривљавања истине о Холокаусту, а трећа антиромског расизма и дискриминације. Успркос чињеници да је ИХРА те дефиниције донијела у раздобљу од 2013. до 2020., Хрватска ће их прихватити тек сада када ће преузети предсједање том организацијом почетком ожујка. Премда правно необвезујуће, све три дефиниције ипак ће вриједити за тијела државне управе која их морају користити у свом раду у циљу даљњег сузбијања антисемитизма и антиромског расизма, унапређења образовања, истраживања и информирања о Холокаусту те суставног потицања сјећања на њега.

До прољећа прошле године Иво Голдштајн, професор на Одсјеку за повијест загребачког Филозофског факултета, био је члан хрватске делегације у ИХРА-и и Академске радне скупине. Тада га је – заједно с НАТАШОМ МАТАУШИЋ и РАЈКОМ БУЋИН – Влада смијенила. Голдштајн за Новости каже да је те дефиниције требало ратифицирати пуно раније, одмах по њиховом изгласавању у ИХРА-и, као што је то учинила већина држава чланица. На примјер, Аустрија је ратифицирала антиромску дефиницију шест мјесеци након ИХРА-е, а Словачка убрзо потом. Зашто се то у хрватском случају није догодило, Голдштајну није јасно. — Саборски Одбор за образовање, знаност и културу закључио је у сijeчњу 2020. да ваља потицати државне институције и организације цивилног друштва на популаризирање радне дефиниције антисемитизма, али је потом процедура стала.

Колико сам чуо, на одбору су сматрали да би се текст морао у неким дијеловима мијењати, али то није могуће – текст се прихвата такав какав јест или се не прихвата. Зашто се тада или сада није провела процедура у Сабору? Можда је посриједи бирократско несналажење, можда је Влада жељела процедуру убрзати. Да их је Сабор ратифицирао, порука јавности била би много јача – сада је, заправо, ни нема. Можда ни то није случајно, јер је Влада, мислим, у тим текстовима видјела и одређене замке за политику каква се овдје води. У сваком случају, Влади се журило, јер би било неприхватљиво, па и срамотно да земља предсједатељица ИХРА-е нема ратифициране те текстове – каже Голдштајн.

Правно необвезујућа радна дефиниција антисемитизма Међународног савеза за сјећање на Холокауст гласи овако: 'Антисемитизам је одређено поимање Жидова које се може исказивати као мржња према њима. Постоје усмена, писмена и физичка изражавања антисемитизма која су усмјерена према Жидовима или нежидовима и/или према њиховој имовини, установама жидовске заједнице те

жидовским вјерским објектима.' Уз њу су наведени и примјери антисемитизма и упозорава се на стварање лажних, де-хуманизованих, демонизирајућих или стереотипних оптужби против Жидова. Међу оптужбама наводи се мит о свјетској жидовској уроти као и тврдње да Жидови владају медијима, економијом, структурама власти и другим институцијама. Истиче се и оптуживање Жидова да су одговорни за стварна или измишљена неђјела, неприхватљивост оспоравања чињеница попут плинских комора и организираности нацистичког геноцида. У прилогу се спомиње и оптуживање Жидова као народа или Израела као државе да измишљају или преувеличавају размјере Холокауста и оптуживање жидовских грађана неке земље да су лојалнији Израелу него властитој држави...

— Како дефиниција није правно обвезујућа, у правосудној се пракси ништа битно неће промијенити, али ратификацијом ће се ипак послати јака морална политичка порука, ако је неке у овој држави до морала уопће више стало. Наиме, утврђено је да се антисемитизмом сматра 'оспоравање чињеница (примјерице

плинских комора) или организираности геноцида над жидовским народом који су починили националсоцијалистичка Њемачка и њезини савезници тијеком Другога свјетскога рата'. Што би то конкретно требало значити? То значи да се свака релативизација страдања у Холокаусту тако може оквалифицирати. На примјер, често се у десној јавности чује да је МАРА, супруга АНТЕ ПАВЕЛИЋА, била Жидовка. То је најобичнија лаж смишљена ваљда са сврхом да се сугерира како усташе нису могли починити тако страхан злочин када је жена њиховог вође Жидовка. Е видите, то је антисемитизам и свакоме тко испали ову глупост моћи ће се убудуће прилијепити етикета антисемита – истиче Голдштајн.

— Слично је и с тврдњом да су двадесеторица или не знам колико усташких генерала били Жидови по вјероисповијести. Наравно, аутор те измишљотине није схваћао да је усташки антисемитизам био расни, а не вјерски, и да се Жидове прогонило не због припадности јудаизму, већ због њихова наводног биолошког поријекла. Чини се да су сви споменути на попис уврштени на темељу имена са страним призвуком, без икакве стварне везе са Жидовима, било по вјери, било по расним одредбама. Међу њима је било фолксдојчера (ФРИЦ, КИРХБАУМ, МЕЦГЕР...), Талијана (ТАРТАЉА), па чак и Словенаца (ЗОРН). И да ли треба уопће споменути: нитко од њих није записан у регистру било које жидовске опћине као њезин члан – објашњава Голдштајн.

Дефиниција порицања и искривљавања истине о Холокаусту пуно је дужа па ћемо из ње узети тек неке дијелове, а у цијелости је можете прочитати на порталу Новости. Између осталог, каже се да је порицање Холокауста пропаганда која нијече повијесну збиљу и опсег истребљења Жидова и да се посебно односи на сваки покушај тврдње да се није догодио, чиме се нацисте и њихове сураднике жели ослободити кривње. Међу примјерима намјерног искривљавања Голдштајн истиче Комисију за утврђивање ратних и поратних жртава која је дјеловала од 1992. до 2002. и у јавности била познатија као Вукојевићева комисија, названа по хдз-овцу Вици Вукојевићу који је био њен први предсједник. Комисија је у свом раду минимизирала злочине над Жидовима у Другом свјетском рату, каже Голдштајн, утврдивши свега 331 име Жидова по вјери, односно 293 Жидова по националности који су страдали као жртве Холокауста. Минимизирала је усташке злочине опћенито, јер је утврдила да је у јасеновачким логорима за вријеме ндх изгубило животе свега 2.238 особа. Као други примјер Голдштајн наводи члана тзв. Друштва за истраживање троструког логора Јасеновац ИГОРА ВУКИЋА који у манири повијесног ревизионизма и неоушаштва настоји умањити или посве негирати масовни злочин у јасеновачком логорском комплексу.

Трећи закључак бави се дефинирањем антиромског расизма и дискриминације који се очитују кроз употребу појединих израза, као и кроз институционалне политике и праксе маргинализације, искључења, физичко насиље, обезвјеђивање ромских култура и стилова живота, те кориштење говора мржње. Међу примјерима антиромске дискриминације истиче се искривљавање или негирање прогона Рома или геноцида над Ромима, његово величање, као и потицање, оправдавање и почињење насиља над ромским заједницама и њиховом имовином, те присилна и несвојеволјна стерилизација. ■

Иво Голдштајн (Фото: Сањин Струкић/PIXSELL)

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

Vrag su šok
i nevjerica:
hrvatskim civilima,
recimo, nadoći će
punih trideset godina
kasnije, kad šokantne
i nevjerojatne snimke
iz Rusije običu
svijet i zapnu
u Hrvatskoj, a jedan
od najmoćnijih ljudi
države – bivši robijaš
i čovjek od najvećeg
Predsjednikova
povjerenja –
iznenada se ukaže
među osuđenim
ubojicama
i silovateljima

Trbosjek iz Krabovjeva Ručēja

ŠOKANTNA i nevjerojatna snimka ovih je dana obišla svijet i zapela u Hrvatskoj. Na snimci vidimo zatvorsko dvorište okruženo visokom bodljikavom žicom, a u dvorištu nekoliko stotina postrojenih zatvorenika kako pozorno slušaju nekog ćelavog sredovječnog tipa u smeđoj vojničkoj jakni. «Rat u Ukrajini je zajeban», započinje ovaj, «ali dezerterstvo je najteži grijeh. Nema bježanja. Nema povlačenja. Nema predaje.»

Tip u vojničkoj jakni ruski je oligarh JEVGENIJ PRIGOŽIN, vlasnik zloglasne privatne vojne kompanije Wagner, «jedan od najmoćnijih ljudi Putinove Rusije», kako ga u knjizi «Putinova tajna armija» opisuje bivši wagnerovac MARAT GABIDULIN. Kao bivši robijaš koji je i sam u zatvorima proveo desetak godina, Prigožin dobro zna kome se obraća. Kao osoba od najvećeg povjerenja VLADIMIRA PUTINA, ima pak bjanko licencu da po zatvorima regrutira ljude za svoju privatnu vojsku. I ponudu koja se ne odbija.

«Nitko tko nam se pridruži neće se vratiti u zatvor», obećava Prigožin zatvorenicima na snimci. «Jednostavno je. Nakon šest mjeseci u Ukrajini, slobodni ste. Zaključite li pak u Ukrajini da to nije za vas, strijeljamo vas.»

Šokantni i nevjerojatni prizor koji je obišao svijet i zapeo u Hrvatskoj snimljen je u jednom od zatvora u okolici Sankt Peterburga. Od prošlog srpnja, kad je tamo započeo «regrutaciju», Prigožin je unovadio četrdeset hiljada zatvorenika, od sitnih uličnih lopova do masovnih ubojica i serijskih silovatelja. To je Putinova i Prigožinova dobitna formula: isprazniti pretrpane zatvore i popuniti vojsku iskusnim, vrhunski obučanim ubojicama. Većina će, razumije se, pognojiti ukrajinske žitnice, a herojsku slobodu i civilni život doživjet će samo, hm, najjači. Prirodna selekcija.

Jedan od njih je i ANDREJ JASTREBOV, koji se novinaru New York Timesa povjerio kako je «civilni život tako dosadan». Koliko dosadan, dobro znaju civili koji ovih dana, nakon šest mjeseci, s demobiliziranim Wagnerovim herojima počinju dijeliti slobodu. A najbolje svjedoči šokantna i nevjerojatna priča pedesetpetogodišnjeg IVANA K.

Ivan K. dobro je poznat javnosti. Sedamnaest godina ranije potresao je naciju napadom na dvije sestre autostoperice. Blizu mjesta Krabovij Ručej na jugozapadu zemlje odvezao ih je u šumu i vezao, pa se satima seksualno izživljavao nad njima, izmasakriravši ih bocom i francuskim ključem. Čudom i nadljudskim naporima kirurga sestre su preživjele, iako se nikad zapravo nisu oporavile: ostat će doživotni invalidi, a jedna će ostatak života provesti na psihijatriji.

Kad je «Trbosjek iz Krabovjeva Ručēja», kako ga je nazvala štampa, izveden pred sud, otkrilo se da je nepopravljivi recidivist koji je u zatvorima već proveo gotovo pola života – šesnaest i pol godina. Osuđen je stoga na

smrt, ali kazna mu je u međuvremenu zamijenjena s dvadeset godina zatvora.

Trenutak koji će promijeniti sve dogodio se četrnaest godina kasnije, kada je započeo rat, a u zatvor banuo neki sredovječni tip u vojničkoj jakni i predstavio se kao čovjek od najvećeg Predsjednikova povjerenja, pa u dvorištu postrojio zatvorenike i iznio im ponudu koja se ne odbija. Ivan K. dobro ga je poznavao, davno jednom dijelili su zatvorsku ćeliju. I tip je dobro pamtio Ivana: Trbosjek iz Krabovjeva Ručēja bio je upravo idealan za njihovu privatnu vojsku. Istog poslijepodneva psihopatski serijski silovatelj bio je na slobodi, u čistoj novoj uniformi, s iskaznicom privatne vojske i legalnim pištoljem o pojasu.

Što je, uostalom, moglo poći ukrivo?

Sve nakon toga bilo je tako bolno naravno. Naravno da je Ivan K. najprije umalo poubijao cijelu jednu obitelj, i naravno da je nakon toga automobilom krenuo u lov. Naravno da je onda zapazio malodobnu djevojku kako autostopira, i naravno da ju je odvezao iza nekog skladišta i pokušao silovati, prostrijelivši joj pištoljem desnu dojku.

Djevojka je, srećom, uspjela pobjeći, i Ivan se na velika vrata vratio u zatvor. Iako je Trbosjek iz Krabovjeva Ručēja opet ispunio novine – čak je tražio slobodu zbog sudjelovanja u ratu! – ovaj put nije bilo nacionalnog šoka i nevjerice. Možda zato što je njegov zločin bio tako naravan: što je režim uopće očekivao dajući psihopatima oružje i slobodu? Zapravo ne. O Ivanovom stažu u privatnoj režimskoj vojsci iz nekog se razloga jednostavno nije govorilo. Ni danas tako na internetu nećete naći spomena o tome da je svoje posljednje zločine počinio u uniformi privatne vojske u službi režima.

Zašto onda? Možda – samo možda – zbog toga što se sve u stvari dogodio davno prije interneta. Napad na one dvije sestre, recimo, Ivan je počinio još pradaвне 1977. godine. Istina, kaznu je služio osamdesetih, u isto vrijeme kad je svojih devet godina zatvora zbog pljački i prevara gulio Jevgenij Prigožin – štoviše, Ivan K. je u uniformi privatne vojske na slobodu izašao istih dana kad i Prigožin – ali njih dvojica nikad se zapravo nisu srela.

Niti je, naime, bio Jevgenij Prigožin, niti je bila njegova privatna vojska Wagner, niti je bio rat u Ukrajini. Niti je bila Rusija. Niti je Ivan K. uopće bio Rus.

I to su po prilici jedine razlike.

Ivan K., punim imenom IVAN KLIŠANIĆ, rođen je u Zagrebu 1938. godine. Kao okorjeli kriminalac napunio je već šesnaest i pol godina zatvorskog staža kad je u ljeto 1977. kraj Rijeke primio u automobil dvije sestre što su autostopirale na povratku iz Trsta, pa ih umjesto u Zagreb odvezao u šumu kraj Rakova Potoka. Ostatak priče znate. «Trbosjek iz Rakova Potoka», kako ga je nazvala jugoslavenska štampa, uhvaćen je i osuđen

na smrt vješanjem, što je kasnije preinačeno u dvadeset godina zatvora. Eh, da: nije Trbosjek iz Krabovjeva Ručēja, nego Trbosjek iz Rakova Potoka.

Trenutak koji će promijeniti sve dogodio se četrnaest godina kasnije, u ljeto 1991., kad je u Lepoglavu banuo neki sredovječni tip u vojničkoj jakni i postrojio zatvorenike, predstavio se kao osoba od najvećeg povjerenja predsjednika FRANJE TUĐMANA i iznio ponudu koja se ne odbija – člansku iskaznicu HDZ-a i uniformu pričuvnog sastava hrvatske policije. Ivan ga je dobro znao: zvao se VLADIMIR ŠEKS, a upoznali su se osamdesetih u zatvoru u Staroj Gradiški, gdje je ovaj služio sedam mjeseci zbog «protuđravnih aktivnosti». I bivši robijaš Šeks dobro je pamtio Ivana: Trbosjek iz Rakova Potoka bio je upravo idealan za HDZ-ovu privatnu vojsku.

Istog poslijepodneva zagrebački psihopat bio je na slobodi, u policijskog uniformi, s iskaznicom HDZ-a i legalnim pištoljem o pojasu. Što je, uostalom, moglo poći ukrivo?

Naravno da je sve nakon toga bilo tako bolno naravno. Naravno da je hrvatski policajac Ivan Klišanić malo pukao – bio je rat, gospodo – naravno da je 1994. umalo poubijao cijelu jednu zagrebačku obitelj, i naravno da je onda na Aveniji Većeslava Holjevca zapazio maloljetnicu koja je autostopirala do Velike Gorice. I naravno da ga je na kraju kod Slovenj Gradeca uhvatila – slovenska policija. Pa je naravno bilo i to da je Klišanić kasnije kao branitelj tražio pomilovanje, tvrdeći da je bio žrtva Udbe i da je u doba ponosa i slave sudjelovao u nabavi oružja. Kao što bi, naravno, zbog zasluga i on s nama podijelio svoju slobodu i dosadni civilni život, samo da na koncu u zatvoru nije umro.

Naravno je onda – naravno da je naravno – i to da na internetu danas nećete naći ni spomena o tome kako je Trbosjek iz Rakova Potoka samo jedan od tisuća ubojica, silovatelja i kriminalaca kojima je Vladimir Prigožin Šeks, jedan od najmoćnijih ljudi Tuđmanove Hrvatske, 1991. po zatvorima nudio Zakon o amnestiji, članske iskaznice HDZ-a, uniforme stranačke privatne vojske, Spomenice Domo-vinskog rata i «dosadni civilni život».

Kao što je, najзад, naravno bilo i to da među civilima iz Klišanićeve slobode nije bilo osobitog šoka i nevjerice. Možda zato što je njegov zločin bio tako bolno naravan: što je Tuđmanov režim uopće očekivao dajući 1991. psihopatima oružje i slobodu? Zapravo ne.

Vrag su, naime, šok i nevjerica: hrvatskim civilima, recimo, nadoći će punih trideset godina kasnije, kad šokantne i nevjerojatne snimke iz Rusije običu svijet i zapnu u Hrvatskoj, a jedan od najmoćnijih ljudi države – bivši robijaš i čovjek od najvećeg Predsjednikova povjerenja – iznenada se ukaže među osuđenim ubojicama i silovateljima u zatvorima oko Sankt Peterburga. ■

LOVORKA MARINOVIĆ

Za slučaj u Zambiji krive su državne institucije

Ne smatram da su osumnjičeni hrvatski državljani krivi jer su oni slijedili ustaljenu proceduru po kojoj su drugi dosad postupali i nisu zapali u probleme, vjerovali su u državu jer je zadnjih desetak godina posvojeno dosta djece. Nemojmo zanemariti da je po naknadno prikupljenim podacima MUP-a iz Konga posvojeno 94 djece i nitko ni u što nije posumnjao

Foto: Josip Regović/PIXSELL

OKTUALNIM događajima u Zambiji, gdje je osmero hrvatskih državljana umjesto završetka procesa posvajanja privedeno i osumnjičeno za pokušaj trgovanja djecom, zbog čega čekaju suđenje, ali i o nejasnoj ulozi državnih institucija u tom slučaju, razgovaramo s LOVORKOM MARINOVIĆ, stručnjakinjom za migracije i članicom nekoliko međunarodnih asocijacija za suzbijanje trgovine ljudima.

Dulje od dva desetljeća bavite se suzbijanjem trgovanja ljudima, a radili ste i na uspostavi prvog Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima 2001. godine. Podvucimo zasad ono što je izvjesno: hrvatski su državljani osumnjičeni za trgovanje djecom u pokušaju.

Točno, migracijska služba u Zambiji posumnjala je u vjerodostojnost dokumentacije iz Demokratske Republike Konga. To je za njih pokušaj i zato provjeravaju dokumente i postupak posvajanja. Kada govorimo o posvajanju djece, ali ne samo iz trećih država, treba reći da ona mogu završiti u lancu trgovanja ljudima. Zato mislim da je neophodno stalno raditi na suzbijanju trgovanja ljudima, podizati javnu svijest o problemu i raditi programe prevencije u čemu je Hrvatska opet zakazala. U ovom trenutku mi nemamo Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima, jer je zadnji prestao važiti 2021. godine. Očito se nekome ne žuri, pri čemu možemo povući paralelu s Nacionalnim planom za ravnopravnost spolova koji smo čekali pet godina. Može se zaključiti da to nisu teme od interesa vladajuće politike, odnosno prekrile su ih dnevno-političke teme.

Mediji prenose riječi Josepha Yav Katshunge, zambijskog profesora i eksperta koji se bavi međudržavnim posvojenjima, koji kaže da su se hrvatski državljani morali osobno pojaviti na sudu u Kongu kako bi uopće dobili sudsko rješenje o posvajanju, a ondje navodno nisu bili. Kako to komentirate?

Iz iskustva dosadašnjih posvojitelja jasno je da nije bilo potrebe ići u Kongo, prvenstveno zbog sigurnosti jer se u toj zemlji, koja je jedna od najkorupiranijih i najsiromašnijih država svijeta, vodi dugogodišnji rat i opasnosti kojima su stranci izloženi su ogromne. I dosadašnji posvojitelji išli su po djecu u Keniju ili Zambiju. Osobno smatram da su se posvojitelji o kojima govorimo i koji u Zambiji čekaju suđenje rukovodili iskustvom ljudi koji su već posvojili djecu, načinom na koji su oni to učinili pri čemu nije bilo problema. Budući da u Hrvatskoj ovaj postupak nije zakonski uređen, posvojitelji posvajaju djecu u Kongu po tamošnjem zakonu. Kongo je 2013. godine suspendirao izlazne vize za posvajanje te je to i ozakonio 2016. godine, ali bez obzira na obustavu međunarodnog posvajanja, ta država je nastavila dopuštati međunarodna posvajanja uz veće mjere zaštite i propise dok kongoanski sudovi imaju diskreciono pravo donošenja rješenja o posvajanju. Kad posvojitelji dakle dobiju odluku iz države posvajanja za koju smatraju da je legalna, podnose je sudu u Hrvatskoj radi ovjere vjerodostojnosti dokumenta. Neke države – SAD, Belgija, Francuska – sklopile su sporazume s Kongom o određenom broju djece koja mogu dobiti izlazne vize za posvajanje te su u značajno drugačijem tretmanu od država koje nisu potpisale te bilateralne sporazume. A zatim posvojitelji iz tih zemalja dolaze u Kongo po djecu i imaju drugačiju proceduru od primjerice naših državljana koji su sad zapali u probleme.

Nekako se čini da se krivica za trenutno stanje nastoji prebaciti na leđa posvojitelja?

Osobno ne smatram da su oni krivi jer su slijedili ustaljenu proceduru po kojoj su drugi dosad postupali i nisu zapali u probleme, vjerovali su u državu jer je zadnjih desetak godina posvojeno dosta djece. Nemojmo zanemariti da je po naknadno prikupljenim podacima MUP-a iz Konga posvojeno 94 djece i da nitko ni u što nije posumnjao. Dakle 94 posvojiteljskih obitelji ima iskustvo u tome, tako da su svi išli po istom principu. S obzirom na to da su posvojitelji bili prisutni u medijima i dugi niz godina iznosili svoja iskustva posvajanja, mislim da je vrlo bitno da nadležne službe javnosti podastru informaciju koje su to države nepotpisnice Haške konvencije o pravima djeteta iz 2014. godine. Također, kada govorimo o broju posvajanja iz država koje nisu potpisnice, trebalo bi reći koliko je djece posvojeno iz drugih država koje nisu potpisnice Haške konvencije, a ne samo iz Konga. Neka država izađe s tom listom radi transparentnosti i upozorenja o rizicima kojima su potencijalni posvojitelji izloženi u postupku posvajanja.

Rupe u zakonodavstvu

Što bi naposljetku dokazala informacija o ukupnom broju posvojene djece iz zemalja koje nisu potpisnice Haške konvencije?

Imali bismo evidenciju, odnosno podatke o posvajanjima, a isto bi tako trebalo oformiti stručno tijelo koje bi između ostalog napravilo analizu temeljem koje bi se donijele preporuke i smjernice za izradu zakonske regulative, koja sada nije uređena te je neophodno u cijelosti urediti sustav posvajanja iz trećih država.

Vrhovni sud Republike Hrvatske nedavno je u svom priopćenju amnestirao od odgovornosti općinske sudove nakon što je istražio njih ukupno 16, vezano uz ovjeravanje dokumentacije i rješenja iz trećih zemalja za posvajanje djece iz Konga. Iz tog priopćenja proizlazi kako hrvatski sudovi nisu posumnjali u vjerodostojnost odluka kongoanskih sudova i vjerojatno zbog toga nisu provodili poseban postupak ispitivanja njihove vjerodostojnosti. No zasad je nejasno zbog čega je Vrhovni sud pribavio i podastro podatke isključivo za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2020., odnosno što taj vremenski interval dokazuje u aktualnoj priči?

Vrhovni sud trebao bi pojasniti zašto je obuhvaćen samo taj period. To je moguće zato što nemamo zakonsku regulativu, nema obaveze

Osnovno je da se osumnjičene ne smije diskriminirati ni po kakvoj osnovi, njihova ljudska prava treba zaštititi. Ne smiju se diskriminirati nadalje ni djeca koja su upravo u postupku posvojenja, kao ni ona koja su već posvojena

Neophodno je donijeti zakonsku regulativu koja će jasno propisati procedure kako djelovati, kako podijeliti odgovornost, kako definirati nadležnosti među državnim institucijama

vođenja statistike i podataka o međunarodnim posvajanjima iz trećih država. Također ukazuje da postoje nered u evidenciji i rupe u zakonodavstvu.

Teško je oteti se dojmu da upravo zbog te rupe hrvatski državljani u Zambiji čekaju suđenje, uz pretpostavku da su išli u dobroj namjeri po djecu za posvajanje. Isto tako, ne bismo li trebali i dalje propitivati rad pravosuđa u ovom slučaju? Prije svega nije nemoguće da su dokumenti iz Konga krivotvoreni, a da su ih država, odnosno sudovi, kao takve potvrdili.

Mi trebamo propitivati, ali to možemo onda kada se donesu zakonski akti i podakti. Neophodno je, ponovno napominjem, donijeti zakonsku regulativu koja će jasno propisati procedure kako djelovati, kako podijeliti odgovornost, kako definirati nadležnosti među državnim institucijama. U ovom slučaju, nažalost, sudovi nisu imali nikakvu obavezu bilo provjeravanja, bilo propitivanja u nadležnom ministarstvu nalaze li se dotične osobe u registru posvojitelja, i onda su jednostavno ovjerali legitimnost rješenja iz Konga.

Općinski sud u Zlataru donio je tako od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022. ukupno 23 odluke o priznanju sudskih odluka o posvojenju djece iz Konga. Uzmemo li u obzir da su posvojenja iz te afričke države zabranjena od 2016., kako je moguće da je dotični sud ovjerio toliku količinu sudskih odluka?

Oni nisu uopće morali znati za tu zabranu, pogotovo jer, kao što smo već rekli, sudovi u Kongu imaju pravo da samostalno donose odluke za izlazne vize o posvojenju. Ono što je Hrvatska trebala napraviti ranije, to sada čini Zambija. U Zambiji se dakle upravo provjerava vjerodostojnost kongoanskih dokumenata. I premda to Hrvatska nije imala obavezu napraviti, to ih ne ekskulpira od odgovornosti. Jer država je uvijek odgovorna za svoje građane i treba ih štiti gdje god da jesu i što god da im se desi. I sudovi su mogli inicirati da se nešto poboljša u radu jer je zabilježen veliki broj slučajeva posvajanja djece iz Konga, njih 94 u kratkom vremenu. Ali ni to nisu znali jer se o međunarodnom posvajanju iz trećih država nije vodila evidencija.

Posvojitelji prepušteni sebi

Dosad nismo vidjeli da je bilo tko od predstavnika hrvatske vlasti otišao u Zambiju kako bi na licu mjesto pomogao svojim državljanima, osim što ih je posjetio konzul iz Pretorije. Nikoga iz hrvatskih institucija očito ne zanima uživo vidjeti kako stoje stvari na afričkom terenu?

Smatram da su u Zambiju trebali poslati visokog dužnosnika Ministarstva vanjskih poslova, ako ne i ministra osobno. Trebali su se također obratiti za pomoć, a nemamo informaciju jesu li to uradili, Europskoj službi za vanjsko djelovanje, tijelu EU-a koje je nadležno i za ovakve slučajeve, a imaju svog predstavnika u Africi. Jer naši državljani su također i građani EU-a. No dosad nismo čuli izjave vezane za takvo što. Mislim da bi zajedničko djelovanje ojačalo položaj naših sugrađana kojima se sudi te pomoglo da se u određenom trenutku zatraži i ektradicija naših građana iz Zambije, da im se sudi u Hrvatskoj.

To dakako ima smisla jer cijeli postupak posvojenja povezan je, ponovno ističem, s državnim strukturama. Posebno s centrima za socijalnu skrb koji nominalno pripadaju Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, s obzirom na to da su zaduženi za prikupljanje dokumentacije vezane za posvojenja. Zatim je tu i Zavod za socijalnu skrb unutar Ministarstva koji također ima ulogu u procesu posvojenja. Kako je onda moguće da, prema priznanju Ministarstva, dva od četiri para koja nisu bili u registru posvojitelja dođu u mogućnost posvojiti djecu, što je, zlu ne trebalo, Ministarstvo imalo potrebu poslije istaknuti?

Mi nemamo kompletnu informaciju o slučaju, dapače imamo šum u komunikaciji pa tako ne znamo odgovor na zadnji dio vašeg pitanja. Možda imaju potvrdu od socijalnog rada da su posvojitelji ili im ona ne treba. To sada znaju samo posvojitelji. Ali svakako bih pitala centre za socijalnu skrb da li su mogli povezati posvojenja u trećim zemljama s rizicima i opasnostima koje nose sa sobom i da li su na višim instancama pitali kako da se to eventualno rješava. Ili smatraju da im je to još jedan posao više. Jer posvojitelji su u ovom slučaju prepušteni sami sebi, a mogu biti žrtve prevare.

Valja se to zapitati jer postoje oni koji ih sada žele diskreditirati i diskriminirati, s obzirom na to da je jedna od njih transrodna osoba?

Osnovno je da ih se ne smije diskriminirati ni po kakvoj osnovi, njihova ljudska prava treba zaštititi. Ne smiju se diskriminirati nadalje ni djeca koja su upravo u postupku posvojenja, kao ni ona koja su već posvojena. Treba o tome voditi računa. Ali također i o djeci koja u Hrvatskoj žive, određen broj njih i dulje od deset godina. Za mene su, opet kažem, isključivi krivci za ovu situaciju državne institucije. Nikakva naknadna moraliziranja u ovom slučaju nemaju smisla. Ovaj događaj mora se sagledati iz sigurnosnog, sociološkog, humanitarnog, psihološkog, kulturološkog i etičkog ugla.

U uvodu za ovaj razgovor napomenuli ste da, ako je riječ o trgovanju ljudima, onda smo u domeni organiziranog kriminala koji se po definiciji ne može odvijati bez uplitanja institucija, onih koji rade u policiji, sudu, carini, pravosuđu, socijali i slično.

Općenito je to tako. Ovdje bih već spomenutima dodala i – nevladine udruge. Tako su predstavnici jedne nevladine udruge iz Francuske koja je posredovala u posvajanjima iz Konga 2009. bili optuženi za trgovanje djecom, jer je više od stotinu djece završilo kao žrtve trgovanja, što je i ponukalo kongoanske vlasti da donesu odredbu i pojačaju je kasnije zakonom o zabrani posvajanja. Prema tome, kada govorimo o lancu trgovanja ljudima, nitko nije izuzet. U Hrvatskoj dosad nije bilo takvog slučaja, ali rizik postoji. Mada posvojitelji idu s dobrim namjerama, postoji mogućnost da budu uvučeni u taj međunarodni lanac u koji su uključeni organizatori i posrednici, od države porijekla do države odredišta. ■

INTRIGATOR

Ubojica pred
izlaskom

Za Antuna Gudelja, osuđenog zbog ubojstva Josipa Reihl-Kira i dvojice muškaraca te ranjavanja trećeg, predloženo je skraćenje kazne

Još jedna sramota hrvatskog pravosuđa stiže iz Varaždina gdje je Županijski sud odobrio uvjetni otpust ANTUNU GUDELJU, osuđenom zbog ubojstva načelnika osječke policije JOSIPA REIHL-KIRA i dvojice predstavnika lokalne vlasti, MILANA KNEŽEVIĆA i GORANA ZOBUNDŽIJE, te za pokušaj ubojstva MIRKA TUBIĆA. Gudelj je tek iz trećeg sudskog pokušaja 2008. u Osijeku osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora od 20 godina, koju je služio u Lepoglavi.

Županijsko državno odvjetništvo podnijelo je žalbu smatrajući da nije smio biti odobren uvjetni otpust jer osuđeni mora izdržati još više od dvije godine zatvorske kazne kao i da takvo značajno skraćivanje nije opravdano s obzirom na težinu i brojnost kaznenih djela. Gudelj zbog uložene žalbe još uvijek ostaje u zatvoru. Dok će o žalbi DORH-a odlučivati Visoki kazneni sud, supruga ubijenog načelnika osječke policije JADRANKA REIHL-KIR šokirana je odlukom Suda.

— Čitajući tekstove o potplaćenosti hrvatskih sudaca dođe mi da se zapitam koliko koštaju dvije godine ranijeg puštanja na slobodu osuđenog ubojice načelnika policijske uprave koji je nenaoružan išao u mirovnu misiju na pregovore. Pitam se kakav je moral hrvatskih sudaca i koliko znači život načelnika policijske uprave. Tri ubojstva i teško ranjavanje četvrte osobe. Da li njihovi životi, koji se nikada više neće vratiti, vrijede manje od onog trostrukog ubojice – pita se Jadranka Reihl-Kir.

— Tko je taj osuđeni ubojica hrvatskom pravosuđu? Što on znači hrvatskim političarima? Borila sam se protiv kompletnog sustava 18 godina, za istinu i pravdu za ubijenog supruga. Trebala sam proći tri sudska procesa u tih 18 godina. Gudelj je najprije u odsutnosti osuđen na 20 godina, u drugom procesu primijenjen je Zakon o oprostima na kraju je opet osuđen. Pritom uopće nisu uzeti u obzir moji dokazni materijali o nalogodavcima. I onda taj isti sustav, 32 godine poslije, ponovno ide u korist ubojice, što dokazuje da je točno ono što sam tvrdila od prvog dana, da se radi o političkom ubojstvu i da netko stoji iza Gudelja. Radi se o nalogodavcima od prije 32 godine. Sve je jasno. Hrvatsko pravosuđe je aparat hrvatske politike. I dandanas se čudim kako smo s takvim pravosuđem uopće mogli ući u Europsku uniju – govori Jadranka Reihl-Kir.

VESNA TERŠELIĆ iz Documente – Centra za suočavanje s prošlošću smatra da skraćivanje kazne zatvora nije opravdano s obzirom na težinu i brojnost kaznenih djela.

— Puštanjem Gudelja javnosti bi bila poslana kriva poruka. Podsjećam da je cjelokupno procesuiranje obilježila pasivnost tijela progona Republike Hrvatske. Naposljetku, tek zbog inicijative, odnosno podnošenja ustavne tužbe oštećene Jadranke Reihl-Kir i njezinog punomoćnika, odvjetnika SLOBODANA BUDAKA, ukinuta je odluka Vrhovnog suda o obustavi postupka i stvoreni su uvjeti za nastavak i okončanje suđenja – podsjeća Teršelić. — Tijekom ponovljenog postupka utvrđeno je da je Gudelj ubio Reihl-Kira baš u vrijeme kad su brojni tadašnji državni dužnosnici znali da mu se prijeti ubojstvom, zbog čega je i bio naložen njegov premještaj u Zagreb. Policija i Državno odvjetništvo trebali su

istražiti je li ta činjenica povezana s ubojstvom. Ta istraga, međutim, nije provedena i nikada nisu razotkrivena imena poticatelja ili naručitelja ubojstva. Uz progon osoba koje su pomagale u bijegu, a vjerojatno i pripremi ubojstva, Vladine institucije svima nama duguju primjereno komemoriranje Reihl-Kira i drugih stradalih u napadu – kaže Vesna Teršelić.

■ Paulina Arbutina

Smijenite
Beroša

Kojim povodom Hrvatsko novinarsko društvo najavljuje prosvjed 'Oprostite što smetam, ne mogu dišati'?

HND mjesecima upozorava da aktualna vlast zataškava okolnosti smrti novinara VLADIMIRA MATIJANIĆA. Ministar zdravstva VILI BEROŠ drži se krajnje bešćutno. On ne brani interese svih građana i građanki, nego je zaštitnik sustava koji je građanina Matijanića gurnuo u smrt. Zbog toga nećemo odustati od zahtjeva za njegovom smjenom. Odgovornost je i na premijeru ANDREJU PLENKOVIĆU, koji ga iz samo njemu znanih razloga sve ovo vrijeme brani. Da, premijeru, Beroš se ne javlja na telefon u Hitnoj, ali je odgovoran za sustav u kojem bi građanin trebao nekoga moći nazvati da bi preživio. Prosvjed je u nedjelju, 5. veljače. Od 12 sati okupljamo se pred Novinarskim domom i onda u 13 sati krećemo u prosvjednoj koloni kroz centar Zagreba prema Markovom trgu. Bit ćemo bučni i potruditi se da se naša poruka čuje. Još jednom pozivamo sve građane i građanke da nam se pridruže, a posebno one koji rade u zdravstvu. Ovaj prosvjed tiče se svih.

Što je sa zahtjevima postavljenima u peticiji?

Prosvjedom ustrajemo na zahtjevima peticije koju je potpisalo gotovo 5.000 ljudi. Tražimo zaista neovisnu istragu smrti Vlade Matijanića i smjenu ministra Beroša jer je njegovo povjerenstvo prema našem kolegi iskazalo nevjerovatan cinizam, kao da je sam kriv za svoju smrt. Osim toga, pučka pravobraniteljica upozorila je kako je mišljenje povjerenstva Ministarstva zdravstva bilo temeljeno isključivo na iskazima liječnika i zdravstvenih radnika uključenih u Vladino zdravstveno zbrinjavanje. Smatra problematičnim što ti navodi nisu dodatno provjeravani, nije bilo detaljne stručne ocjene ili otkrivanja mogućih propusta. To se više nikome i nikada ne smije dogoditi. Nažalost, možda sada, dok vi i ja razgovaramo, netko u Hrvatskoj doživljava sličnu sudbinu. Svakako želimo još jednom naglasiti: ovo nije prosvjed protiv zdravstvenih radnika i radnica. Iznimno poštujemo sve što rade, od liječnika i liječnika do medicinskih sestara i tehničara. Oni su također žrtve nefunkcionirajućeg sistema u kojem vodeće funkcije drže ljudi pozicionirani zahvaljujući stranačkoj iskaznici. Poražavajuća je činjenica da je ogroman broj ljudi u zdravstvu svoju sreću odlučio potražiti izvan Hrvatske. I to puno govori. Nećemo odustati dok netko ne bude odgovarao za Vladinu smrt i dok ne bude smijenjen ministar Beroš.

■ Mirna Jasić Gašić

Poduzetnička
bujica

HRVATSKE plaće najniže su u eurozoni, pri čemu dvije trećine radnika ovdje prima mjesečni iznos manji od tisuću eura. S konstantnim rastom cijena svih roba i troškova života, ta je činjenica izazvala podosta rasprave o ekonomskim i političkim uzrocima stanja. No čini se da glavnu riječ u tome imaju oni koji u glavnini propisuju visinu plaća, a to su ipak gazde tj. poduzetnici. Ostali, političari i znanstveni analitičari i mediji, drže se više-manje neutralno, kao da nemaju tu bogzna što dometnuti.

Zato je HRVOJE BUJAS, čelnik udruge Glas poduzetnika, spremno iskoristio situaciju da nas opet podučiti o konkretnim problemima kakvi zadaju opisani položaj radnika u ovoj zemlji. 'Sad kad smo vidjeli da smo zadnji, što sad, tko je kriv? Poduzetnici? Dajte, molim vas. Kraj ovolikog poreza, prireza, nameta i svega, 60 posto naše plaće ide državi', izjavio je Bujas na televiziji N1 prošli tjedan.

Pa da vidimo o kakvih se 60 posto harača radi: uzmimo primjer neto plaću radnikasamca u visini 700 eura, odnosno bruto 930 eura. Posrijedi je tzv. bruto 1, jer su od njega već izuzeti doprinosi iz plaće za mirovinsko osiguranje u dva stupa i porez te prirez koji se uzimaju od svote koja ostaje nakon izračuna neoporezivog dijela. Prema visini onog što ostane, poslodavac u državni budžet uplaćuje još i doprinos na plaću u svrhu zdravstvenog osiguranja radnika. Ukupni iznos na teret prvog iliti bruto 2 bit će tako 1080 eura, pa razlika između te cifre i radničkog primanja ostaje 380 eura. To hoće reći da na stranu državnih financija odlazi oko 35 posto, dok radnik zadržava oko 65 posto ukupnog troška rada. Dodajmo tome da navedeni porez sa stopom 20 posto raste na 30 tek za plaće od oko 4000 eura neto, a zdravstveno osiguranje fiksirano je uvijek na 16,5 posto. Parafiskalni nameti i trošarine nipošto se ne računaju pod trošak rada, kao ni npr. cijena državne cestarine ili sl.

Bujas je tako još jednom obmanuo javnost i proizvoljnim obračunom usmjerio krivnju za loš radnički standard na državu koja, nefikasna kakva jest, nema aktivnu obranu od takvih podvala. Možda i zato što se ustručava jače oporezovati kapital i visoke plaće, a po kojim stopama također spadamo na samo dno eurozone.

■ Igor Lasić

Antun Gudelj na sudu
2008. godine (Foto: Davor
Javorović/PIXSELL)

Blagdansko sudovanje

Novim Zakonom o radu nije definirano plaćanje za rad praznicima. Iz ministarstva lakonski poručuju da u slučaju neplaćanja radnici – tuže poslodavce

NOVA nam je godina startala, a s njome i novi Zakon o radu. Kalendar veli da je u 2023. četrnaest državnih praznika i blagdana, od kojih dva padaju na nedjelju. Za rad nedjeljom, čulo se pompozno zadnjih mjeseci, novim je zakonskim odredbama regulirana isplata minimalno 50 posto veće satnice. Podsjetimo, ranije je zakonski bilo definirano da rad nedjeljom, blagdanima i praznicima mora biti plaćen više, no nije bilo definirano koliko više. Mogla je biti samo jedna kuna i slovo zakona bilo bi zadovoljeno.

U samohvalama za povećanje plaće za rad nedjeljom, Vlada i Ministarstvo rada zaboravili su spomenuti da isto nije definirano za rad praznicima i blagdanima. Ako ste među sretnicima koji povećanje plaće za rad blagdanima imaju definirano ugovorom o radu, pravilnikom o radu ili kolektivnim ugovorom, onda će vam rad blagdanima biti plaćen prema tome. Ako niste, onda ste i dalje u problemima. Na pitanje da li i prema novom ZOR-u poslodavci za rad blagdanima radnike mogu platiti samo jedan euro više, iz Ministarstva rada medijima ovih dana prvo ne propuštaju ponoviti da je 'za rad nedjeljom definirano minimalno zakonsko povećanje'. Kad se napokon dotaknu postavljenog im pitanja, navode da iznosi povećanja plaće nisu primarno određeni ZOR-om, već drugim izvorima radnog prava (kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu, ugovorom o radu).

'Iako ZOR ne navodi točno određeni postotak povećanja plaće, to nipošto ne znači da je poslodavcima dozvoljeno platiti radniku samo 'jednu kunu više'. Ako povećanje plaće za rad blagdanom i neradnim danom nije određeno drugim izvorima prava, a sam ugovor o radu radnika ne sadrži dovoljno podataka na temelju kojih bi se ono moglo odrediti, radnik će tada ostvariti pravo na primjereno povećanje plaće', navode iz Ministarstva. Pod pojmom primjerenog povećanja plaće smatra se 'povećanje koje se redovito isplaćuje za takav rad, a ako ga nije moguće utvrditi, radnik ostvaruje pravo na povećanje koje odredi sud prema okolnostima slučaja'. Eto, ima da se radnici po sudovima povlače u ime primjerenosti!

'Vlada je predlagala da za sve u paketu – blagdane, praznike, nedjelju, povećanje bude 30 posto. Mi smo sa sindikalne strane tražili za nedjelju 100 posto, za neradne dane, blagdane i praznike 150 posto. Nije se pristalo na to, najprije s poslodavačke strane', kazao je medijima KREŠIMIR SEVER, predsjednik Nezavisnih hrvatskih sindikata. Dodao je da dio sindikalnih kolega nije bio za povećanja u paketu jer bi 'pao interes za kolektivno pregovaranje. Ako radnici nešto dobiju kroz ZOR, sindikati će puno teže ispregovarati kolektivnim ugovorom više od toga'. O radnicima koji nisu članovi sindikata i/ili koji mogu samo sanjati o kolektivnim ugovorima nije se baš razmišljalo.

U Hrvatskoj je pokrivenost kolektivnim ugovorima još uvijek malena (oko 50 posto), naročito u privatnom sektoru gdje je takvim ugovorima pokrivena jedna petina radnika

i radnica. U postojećim kolektivnim ugovorima za rad nedjeljom i blagdanima do datak na plaću kreće se uglavnom od 30 do 50 posto. U jedina dva kolektivna ugovora u privatnom sektoru, onima za graditeljstvo i ugostiteljstvo, stoji da se za rad nedjeljom cijena sata rada povećava za 30 posto, a za blagdane i neradnih dana za 50 posto. Brojke su to koje ne odudaraju od postotka koji je za rad nedjeljom utvrđen novim ZOR-om. I najveća sindikalna postignuća ostaju, dakle, prilično konzervativna. U ime te i takve konzervativnosti koče se i najminimalniji pomaci za sve radnike.

■ Ivana Perić

Neznačajan napredak

PREMA objavljenoj tablici Transparency Internationala (TI), Hrvatska je prema indeksu percepcije korupcije u prošloj godini popravila svoju poziciju za šest mjesta i sada je 57. od 180 država obuhvaćenih istraživanjem. Indeks korupcije joj je 50, a to joj je i najbolji rezultat od 2015. godine.

Indeks percepcije korupcije zasnovan je na kombinaciji podataka i analiza međunarodnih institucija koje određuju percepciju korupcije u javnom sektoru očima 'poslovnih ljudi, analitičara i stručnjaka', pri čemu nije precizirano o kakvom se profilima radi ni tko su ocjenjivači. Rezultati su predstavljeni na skali od 0 do 100, pri čemu ocjena nula označava visoku korupciju u državi, a najviše je moguća ocjena 100.

Kad se Hrvatska uspoređuje s okolnim zemljama, odnosno državama regije, vidi se da su od nje bolje rangirane susjedne Italija i Slovenija, koje s 56 bodova dijele 41. mjesto. Ipak, Hrvatska je bolja od Crne Gore koja ima 45, Mađarske koja ima 42 i Kosova koje se s 41 bodom nalazi na 84. mjestu, dok se na narednoj poziciji nalazi Sjeverna Makedonija. Srbija je u odnosu na 2021. pala za šest mjesta i sada je 101. s 36 bodova, dok Bosna i Hercegovina ima 34 boda i nalazi se na 110. mjestu.

Iz tablice se može zaključiti da među članicama EU-a Hrvatska ima slabiji prosjek od prosjeka Unije koji iznosi 64 boda, a bolja je od Mađarske koja je na 77. mjestu, Bugarske koja je na 72. mjestu i Rumunjske na 63. mjestu. Svoju poziciju Hrvatska dijeli s Mauricijusom, dok bod više imaju Ruanda i Saudijska Arabija. Što se tiče europskih zemalja, od BiH su lošije samo Ukrajina koja je na 116. i Rusija na 137. mjestu, dok je svjetski šampion Somalija koja ima samo 12 bodova.

Zambija i DR Kongo, države koje se spominju u kontekstu suđenja hrvatskim građanima zbog netransparentnog procesa posvajanja djece, nalaze se na 116., odnosno 166. mjestu. TI ističe da su najtransparentnije države u 2022. godini ponovno Danska, Finska i Novi Zeland. Danska ima 90 bodova, jedan bod više nego lani, dok su Finska i Novi Zeland sa 87 bodova izgubile po jedan.

■ N. J.

FRAGMENTI GRADA

Zelena ljevica

RAZGOVOR sa znancem o dnevnopolitičkim temama tekao je poprilično pitomo i glatko sve do momenta dok spontano ne spomenuh suvremenu ljevicu. Tu me kolega zaskoči, upade mi u rečenicu i prekinu me riječima, 'misliš, zelena ljevica?'. Ne, nisam mislio na zelenu ljevicu jer mi ista reprezentira ograničenu politiku baziranu na jednodimenzionalnoj ideji. Na razini simbolike ne znam što je tu politički lijevo ako spomenuta boja u tom primjeru stoji na mjestu pridjeva i u funkciji je prenaplašene, preventivne distinkcije spram vrijednosti koje simbolizira tradicionalna boja ljevice, a to je naravno crvena. 'Znate, mi smo zeleni, da nas ne biste slučajno zamijenili s onim prašnjavim socijalistima i komunistima.'

I tome je tako već decenijama unatrag, bilo je da je riječ o nizozemskoj, njemačkoj, novozelandskoj ili današnjoj hrvatskoj verziji te političke priče, naravno uz sve kontekstualne razlike. I nije sve započelo s evropskim proljećem '68, kako bi se možda moglo na prvu činiti. Već je tada, u vremenu tih burnih društveno-političkih previranja, politika zelene ljevice na Zapadu trijumfirala kao 'racionalna, objektivna reformska opcija' naspram 'nerealnih utopijskih ambicija radikalne marksističke ljevice'. I znamo kako je od tada priča išla dalje. Sve više ljudsko-pravaških, a sve manje socijalnih i sindikalno-borbenih načela. Sve više ekoloških i okolišno-urbanih tema, a sve manje fokusa na radu, klasi, statusu i sudbini radništva. Sve više retorike u duhu unutarnjih sistemskih reformi, a sve manje revolucionarno-utopijskih ideja. Do današnje situacije u kojoj bilo kakvo spominjanje, a kamoli zagovaranje kraja kapitalizma, kod zelenih ljevičara izaziva podsmjeh i patroniziranje.

Zelena je ljevica zapravo jedan od historijskih proizvoda neoliberalne kontrarevolucije od 1970-ih naovamo, zato u svome habitusu i ne može biti antikapitalistička. Tretirati ekološke motive zagađenja okoliša, klimatske promjene i globalno zatopljenje koji neosporno jesu neki od gorućih ekonomsko-političkih i društvenih problema današnjice, ne da bi se pritom išlo u otvorenu i borbenu konfrontaciju s kapitalističko-korporativnim establišmentom i njemu servilnom kastom političkih kompradora, unaprijed je izgubljena bitka. Koji je konačni domet takve politike? Vjerojatno neka verzija labavog liberalno-lijevog centra, odnosno nešto dosljednija i poštenija socijaldemokracija. Je li to dovoljno? Naravno da nije, niti može biti, pogotovo u aktualnoj epohi kroz koju pobjedonosno i združeno marširaju radikalni korporativno-bankarski kapitalizam i neokonzervativna desnica s otvorenim simpatijama prema nacifašizmu.

Zabluda je misliti da pseudolijeva zelena politika, a zapravo liberalizam u praksi, može predstavljati adekvatnu političku alternativu desnoj konzervativno-kapitalističkoj koaliciji.

■ Hajrudin Hromadžić

Урадили СМО МНОГО

Годинама сте активни у организацијама српске заједнице, а тренутачно сте предсједник Просвјетина пододбора у Бијелом Брду те секретар Просвјетине координације за источну Славонију, Барању и западни Сријем: колико вам значи Награда 'Десанка Ђорђевић', што је Друштво додјељује онима који су се истакнули својим културним стваралаштвом?

У заједници сам активан од 2002., дакле пуних двадесет година, па Награда пуно значи мени лично и пододбору којем председавам. Хвала свима који су препознали што смо све урадили протеклих година, а урадили смо много тога. Бавимо се фолклором и организацијом културних манифестација, међу којима је и септембарска Бјелобрдска пударина са 15 година традиције. У фебруару организирамо једнако традиционалног Светог Трифуна, прославу православног заштитника вина обиљежену народним обичајима. Пододбор је, могу казати, укључен у све друштвене активности нашег села, али пуно гостујемо у другим мјестима Хрватске те у Србији и БиХ. Тренутачно, не бројећи дјецу, имамо 37 чланова, а уско сурађујемо с КУД-ом 'Јован Јовановић Змај', па нам се чланство у једном дијелу преклапа. Како нам је фолклор ипак 'главна' дјелатност, имамо најмлађу групу плесача с двадесет малишана у доби седам-осам година, док старију чини петнаест тинејџера старих између 14 и 16; мушка пјевачка скупина броји шест чланова, које на хармоници прати Урош Максимовић.

У склопу пододбора не дјелује ни драмска ни књижевна секција, али сваке године организирамо бар једну пјесничку вечер с нашим Ђорђем Нешићем. Исто тако, средине у којима гостујемо са својим програмима већ препознају нашу гастро-екипу која припрема врхунски фиш-паприкаш и остале рибље специјалитете. Наши су кухари тренутачно можда мање активни, али ће се радо одазвати сваком позиву који добију.

Будући да старији с временом и по природи напуштају матичне пододборе, стјечете ли лако ново чланство или се мучите с тиме?

У данашње је вријеме тешко придобити нове чланове и за секције и за

управу, јер многе младе породице напуштају ове крајеве и одлазе у развијеније земље, понајвише у Ирску и Њемачку. Осим тога, млади из села иду студирати и само се неки враћају овамо с дипломом; ако се и врате, чека их заснивање обитељи и брига о егзистенцији, ради чега теже издвајају слободне тренутке за фолклорне активности. Доста нам значи то што се у нашој Основној школи 'Никола Тесла', која свеукупно броји 90 ученика, од почетка до краја образовања настава одвија по моделу А, дакле на српском језику и ћирилици. Пуно ђака након основне уписује средњу школу у Даљу, мјесту које, попут нашега, припада ердутској опћини, па ондје могу бирати хоће ли наставне предмете слушати на хрватском или на српском. То је битно, јер образовање на материнском престаје чим оду на студиј, осим ако не одлуче диплому стећи у недалеком Новом Саду. Као што сам већ рекао, мало их је који ће се након факултета вратити овамо, гдје их чека мукотрпно тражење посла, заснивање властите обитељи или евентуално придруживање породичном ОПГ-у. Јер других производних погона и творница код нас више нема.

Помажу ли локалне власти рад бјелобрдског пододбора Просвјете и на какав начин?

Премда нам главну финансијску подршку даје матична организација, СКД Просвјета и то преко Савјета за националне мањине РХ, Опћина Ердут нам помаже новчано при организацији манифестација које сам споменуо, Светог Трифуна и Бјелобрдске пударине, и то с пристојним износима. Како у селу дјелује двд, организирамо и дјечји меморијални турнир у ватрогасству, који ће се ове године одржати у посљедњем викенду јуна, када ћемо угостити око 150 најмлађих ватрогасаца из бројних добровољних друштава тог типа.

Секретар сте Просвјетине регионалне координације за исток Хрватске?

Тако је, та координација обухваћа 19 регионално блиских пододбора који организирају заједничке манифестације, гаје уско сурадњу и међусобно се посјећују. У њезину је саставу и вуковарски Ансамбл народних игара, који чине најбољи фолклораши наших пододбора. То иде тако да ми предложимо своје кандидате, а онда умјетнички руководиоци Ансамбла процијени тко је од њих спреман за бројне наступе на готово професионалној разини. Морам истакнути и добре међунационалне односе, односно казати да нигдје осим у Вуковару немамо проблема такве природе, премда у чланству овдашњих пододбора има људи других националних одређења: Просвјета и сви њезини огранци отворени су за свакога тко нам се жели придружити у очувању народних обичаја, традиције и културе.

■ Ненад Јовановић

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

Атмосфера линча и криве информације

БОРИС Милошевић, СДСС-ов саборски заступник, реагирао је на наводе Хрватских суверениста који су подигли буку због наводног сигурносног проблема на истоку земље. Суверенисти су у јавности пласирали непровјерену информацију о 15 и више хрватских полицајаца с двојним држављанством, хрватским и српским, који су добили позиве из Србије за регрутацију. Навели су да су одређени полицајци из пв Вуковарско-сремске и Осјечко-барањске добили позиве из Србије за регрутацију, односно

— Ако је тај један случај проблематичан, систем га је на вријеме препознао и он се институционално рјешава. Али то није довољно, намирисала се крв и сад се тај случај диже као национална тема. Да се прича појача, говори се о 15 полицајаца који су добили позив и одазвали се за упис у војну евиденцију Републике Србије. Та тотално непровјерена информација се ухватила у медијима као утврђена чињеница. Иде се тако далеко да се прозивају не само полицајци који имају српско држављанство, већ сви грађани Републике Хрватске који имају српско држављанство. Постављам питање: зашто је проблем само српско држављанство? Избацимо из војске, МУП-а и сигурносних служби све који имају двојно држављанство, било које, не само и српско и ријешили смо проблем. Овдје се лин-

Није тачно да је 15 полицајаца, из Србије добило позив за регрутацију (Фото: Патрик Мацек/PIXSELL)

да се одазову на упис у евиденцију Војске Србије у тамошњим војним центрима.

Хрватска десница учила је нову шансу за потпиривање међуетничких тензија због случаја 21-годишњег полицајца из Мирковаца који се у новембру 2022. уписао у војну евиденцију Србије. Полицајац је удаљен с дужности и чека га дисциплински поступак. Из Полицијске управе вуковарско-сремске оцијенили су да је полицајац 'тешко наштетити интересима службе и њезину угледу, а тиме је доведена у питање његова достојност за обављање полицијске службе.' Милошевић је казао да су полицијски службеници с двојним држављанством два пута у неколико дана били мета политичких говора у Сабору и тема на конференцији за медије, а прозива их се за државни удар. — Све то због једног случаја. Наглашавам — једног случаја, једног младог човјека који је погријешио у поступању с администрацијом и сад за то сноси посљедице јер је покренут дисциплински поступак. Али то очигледно није довољно па се проводи линч. Говори се о мобилизацији, ратовању, одавању војни тајни и сличном — рекао је Милошевић. Он је навео да је увјет за пријем у полицију хрватско држављанство, док националност није законски увјет нити је категорија која представља одлучујући фактор приликом провођења поступка пријама у службу. Постоји, наставио је заступник, институт права предности према Уставном закону о правима националних мањина који се у пракси, нажалост, не проводи. Особа која има двојно држављанство може бити запосленик МУП-а и проћи нужну сигурносну проверу.

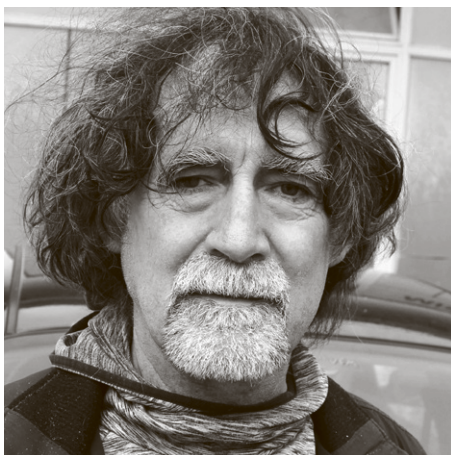
чује младог човјека који је погријешио и гради ломача за остале који ништа нису згријешили — поручио је Милошевић.

Подсјетио је да се ово не догађа први пут. Прије неколико мјесеци, таман прије почетка Свјетског првенства у ногомету, десница је прозивала једну школу у Вуковару, тврдећи да је у њој 'забрањен дрес хрватске репрезентације и да је то одлучио равнатељ који је Србин и члан СДСС-а'. — Нема везе што равнатељ није члан нити једне странке нити је 'забрањено дрес'. Равнатељ је Србин и то је довољно да му се црта мета и да се нарушавају добри међунационални односи у школи. Тиме се уноси немир међу наставнике и ученике. Други примјер, дизана је тензија због свадбене колоне у којој се вијорила српска застава. Постављано је питања зашто полиција није на то реагирала. Полиција је реагирала кажњавањем носитеља заставе због кршења јавног реда и мира. Није споменуто да је исти аутомобил имао и хрватску заставу. Могли бисмо рећи да све свадбене колоне крше јавни ред и мир. Кад год се може покушава се дизати тензија, и то у срединама у којима су међунационални односи осјетљиви. То је срамотно и непотребно — навео је Милошевић и још једном поновио да, колико год се нетко трудио доказати супротно, нема случајева о великом броју хрватских полицајаца с двоструким држављанством који примају војне позиве за мобилизацију у Србији.

■ Ања Кожул

Заокрет са Сунцокретом

У Вргинмост сам дошла ради едукације. Дуго сам незапослена. Надам се да ћу с новим вјештинама наћи посао од којег се може пристојно живјети, каже Снежана Драгић, судионица радионице коју је организовала Удруга Сунцокрет

Окупили тридесетак жена – Жељко Вукобратовић

22 године незапослена – Маријана Лончар

Понову у пројект Зажели – Јелица Маџут

Наћи посао од којег се може пристојно живјети – Снежана Драгић

На иницијативу загребачке Удруге Сунцокрет – Одгој за љубав и ненасиље, прије 21 годину основан је истоимени Центар за развој заједнице у Вргинмосту. Послије бројних програма намијењених волонтерима из свих дијелова свијета, ондје је су недавно одржане мини-конференција и радионица за жене Баније и Кордуна које годинама безуспјешно чекају посао, а имају прилику запослити се кроз пројект Зажели, чији је носитељ Еуропски социјални фонд. — Успјели смо запослити већ 15 жена из Сисачко-мославачке жупаније и исто толико из Карловачке жупаније, махом на пословима помоћи у кућанству особама старијима од 65 година. На мини-конференцији у Вргинмосту окупили смо се не само с намјером да се међусобно упознамо него и да судионице програма, кроз радионицу, стекну одређене вјештине и бољу слику о томе како се односити према људима којима помажу. Будући да је углавном ријеч о женама које дуље времена нису биле запослене, те ће им вјештине засигурно бити од користи на данашњем тржишту рада – каже нам предсједник загребачке Удруге Жељко Вукобратовић, иначе професор психологије.

Хвалевриједна иницијатива намијењена понајприје женама из руралних средина које су старије од педесет и које се не могу подичити вишим ступњем формалног образовања, посебно је важна у ово доба незаустављивог и неријетко неконтролираног развоја технологије која у све већој мјери замјењује људски рад и потребе за њим. Из тог је разлога Сунцокрет у Вргинмосту окупио тридесет жена из Суње те околице Сиска, Карловца и Војнића, којима су се придружиле и неке из села смјештених око града-домаћина. Све су се судиони-

це више него спремно одазвале позиву да науче нешто ново, размјене искуства и упознају се с могућностима којима би биле оснажене њихове способности. То би их требало учинити конкурентнијима на тзв. тржишту рада, без обзира на животну доб и формално образовање. — У Вргинмост сам понајприје дошла ради едукације везане уз запошљавање, али и да упознам особе сличне судбине, односно жене које су дуље без посла. Наиме, ја сам незапослена већ пуних двадесет година, иако сам на карловачкој бурзи била пријављена чак 15; кроз то сам вријеме тек ту и тамо добивала неки краћи сезонски посао на мору, који би завршавао са сезоном. Можете онда замислити како се осјећам, поготову кад вам кажем да имам супруга који се бави пољопривредом те четворо дјеце, три сина и кћер, који још живе с нама. Знате и сами колико је данас тешко зарадити за живот, посебно сад кад цијене свега дивљају. С пуно сам наде ушла у ову едукацију, јер доиста вјерујем да ћу ускоро наћи пристојан посао од којег се може пристојно живјети – тумачи нам своје мотиве једна од њих, СНЕЖАНА ДРАГИЋ из Карловца. Из Подседла крај Војнића на радионицу је стигла МАРИЈАНА ЛОНЧАР.

— Пуне 22 године сам незапослена повратница: мени и супругу само је пољопривреда преостала, али је ту све климаво и неизвјесно, уз то исцрпљујуће. Он ту и тамо добије какав послит на грађевини, па успијевамо преживјети, но све је то лук и вода. Пуно бисмо се боље и сигурније осјећали да се барем ја запослим. Син је отишао од нас и ради у Пули, но ми не можемо само тако оставити своју дједовину, кућу и имање. Да ми је барем зарадити довољно за режије, само то. Гладни нисмо, хране имамо, али не живи човек само од круха – каже нам Маријана.

Предсједник вргинмошког Сунцокрета ПРЕДРАГ МРАОВИЋ успио је путем локалног Завода за запошљавање о одржавању мини-конференције и радионице информирати бројне незапослене жене Баније и Кордуна, па се тако отвореном позиву на едукацију одазвала и ЈЕЛИЦА МАЏУТ из града-домаћина.

— Већ сам двије године незапослена, а прије сам радила у склопу пројекта Зажели!. Неколико понуда за рад у трговини сам морала одбити ради обитељских проблема, па се надам да ћу се опет запослити као геронтодомаћица која помаже старијима и немоћнима, јер сам тај посао завољела и у њему се добро сналазим. Муж ми је у мировини, двије кћери раде у здравству, но с нама живи болесна свекрва која треба

Супруг ту и тамо добије какав послит на грађевини, па успијевамо преживјети, но све је то лук и вода. Пуно бисмо се боље осјећали да се бар ја запослим, каже незапослена повратница Маријана Лончар

свакодневну његу, па стога нисам у могућности прихватити сваки посао. Кад смо се вратили у свој крај, била сам пуна воље и елана да овдје останемо, па сам у Вргинмосту отворила фотографску радњу која је у почетку, док је још било људи, некако и пословала, но са све интензивнијим исељавањем сам је морала затворити. Од тада никако на зелену грану. Све се надам да ће се овдје за нас незапослене покренути неки нови и прихватљиви пројекти – закључила је Јелица, похваливши ову иницијативу Сунцокрета, кровне загребачке удруге о чијим бројним активностима медији ријетко извјештавају па пролазе ‘мимо радара’, иако су сви одреда од велике друштвене важности.

Како нам каже Сунцокретов предсједник Вукобратовић, континуирано одржавају радионице намијењене рањивијим друштвеним скупинама, међу којима важно мјесто заузимају млади и жене, поготову незапослене, но ту је и рад с родитељима и за родитеље. До сада је одржано више од четири стотине радионица намијењених мамама, татама и другим скрбницима ученика више од тридесет хрватских основних школа, с намјером да се потакну њихове одгојне вјештине и оснажи их се за све сложености и тешкоће одговорног родитељства.

Наиме, при том ‘најтежем послу на свијету’ одрасли партнери неријетко заборављају на своје потребе или занемарују свој однос, па се одговорност и брига за оне којима је то најпотребније свде на ‘техничке дисциплине’ попут кухања и прања, вожње малишана на школске или слободне активности. То неријетко уроди мањим или већим фрустрацијама обију страна, које је уз добру едукацију могуће избјећи или свести на најмању могућу мјеру. ■

Središte etnički
inženjeriranog Voćina

Prepušteni na milost i nemilost

Moja kći se udala za Srbina, uzeli se i odselili u Srbiju. Dolazimo kad Srbi organiziraju neke manifestacije. U mojoj ulici žive tri srpske obitelji, stariji ljudi i baš sam dobar s njima. Niti su oni meni što napravili, niti ja njima, kaže Hrvat s Kosova Boža Đorđević, kojem je devedesetih bila obećana bolja budućnost u zapadnoj Slavoniji

GOVORILI SU im da idu u obećanu zemlju, a oni su slijepo vjerovali slatkorječivosti emisara FRANJE TUĐMANA, jer htjeli su što prije uteći od kosovske svakodnevnice s kraja osamdesetih i početka devedesetih kada su postajali mete i srpskih i albanskih nacionalista i pljačkaša.

Hrvate iz Janjeva, Letnice, Šašara, Vrnakovca, Vrneza, drugih sela i zaselaka, dovezli su autobusima na ruševine šireg područja Đulovca u Bjelovarsko-bilogorskoj, Voćina u Virovitičko-podravskoj i Kistanja u Šibensko-kninskoj županiji, do rata nastanjenih pre-

težno srpskim stanovništvom. Obećavali su im stanove i kuće, siguran posao i besplatno školovanje, a dobili su gotovo ništa. Govorili da će im preseliti i prašinu s bogomolja ako treba samo da konačno budu svoji na svojem, a kada su konačno kročili na slavonsko tlo tu su im prašinu bacili u oči. Umjesto meda i mlijeka u matici domovini dočekale su ih tuđe kuće – napuštene i već opljačkane. Bivši nećiji domovi, sada bez struje, prozora, krovova, peći, kreveta i deka. Više od desetljeća cijele bi obitelji živjeli u jednom ili dva sobička koje bi u čestim slučajevima bile ‘tri u jedan’: spavaonica, kupaonica i kuhinja. I da su ih imali

čime temeljito obnoviti, ne bi to smjeli jer im je vrlo brzo postalo jasno da kuće nisu i neće biti njihove, da bi se protjerani ili odbjegli Srbi prije ili kasnije jednom mogli vratiti.

— Bilo je čupavo moj prijatelju! S jedne kuće skidaš krov da metneš na drugu. Tražiš maderac po ruinama da imaš gdje spavati. Čekaš Crveni križ da ti doveze šporet da imaš gdje kuhati. Dobili bi tek najlon da ga stavimo na prozor umjesto stakla. Posla nije bilo, živjeli smo od socijalne pomoći u stalnom strahu da će nam gazda kuće jednog dana pokućati na vrata – prisjeća se NIKOLA LEIČIĆ koji danas radi u pilani za četiri i pol tisuća kuna.

Oni koji su trebali brinuti o novim stanovnicima prisvajali bi humanitarnu i financijsku pomoć, a njima davali tek mrvice. Činilo im se da su građani drugog reda, ostavljeni i prepušteni sami sebi. Političari bi dolazili samo uoči izbora, lokalni dužnosnici kad bi stigla kakva veća donacija, novinari nešto češće, a oni bi svima ponavljali da im je dosta lažnih obećanja i tuđih zidova, sažaljenja i jadikovki, socijalne skrbi i humanitarnih paketa.

U međuvremenu, pravi vlasnici kuća u koje su bili smješteni, počeli su ih obilaziti moleći ih da se što se prije snađu kako bi se mogli vratiti svojim ognjištima ili su preko odvjetnika

Величанствени Новак

ПОБЈЕДА величанственог новака Ђоковића на првом сезонском гренд слему у аустралском Мелбурну одушевила је милијуне његових навијача диљем свијета. Ђоковић је подигао пехар Аустралијан опена по десети пут у својој каријери, остваривши тиме још један у непрегледном низу рекорда које је исписао задњих 15 година. Иако му је освајање највећих свјетских турнира већ годинама готово па рутина, овогодишња титула у Аустралији видљиво му је значила изузетно пуно. Након последњег гема и побједи над Грком циципасом, Новака су свладала емоције док је славио с породицом, пријатељима и тренером гораном иванишевићем. Значајно ослабљен озљедама успио је преживјети турнир и знатно млађу конкуренцију која ни овога пута није успјела пронаћи начин како сломити новог-старог свјетског броја један.

Након прошлогодишње срамотне епизоде када му је онемогућено играње на турниру на којем се осјећа као код куће, Новакова доминанта побједи само је учврстила став стотина милијуна људи да управо у њему тениски спорт има свог највећег свих времена. Да је Новак заиста најбољи свих времена постоје чврсти докази већ најмање три сезоне. Но тек након побједи у утрци с рафаелом надалом, с којим дијели број освојених гренд слемова, моћи ће се недвојбено, без репова и сумњи, прогласити за највећег играча у повијести бијелог спорта.

Ђоковић ће као играч остати запамћен као ментални див, човјек непобједиве психе који је способан извући се из најдубљих понора и на крају изаћи као побједник. Демонстрирао је то небројено пута у својим славним преокретима против роџера федерера и других играча из самог врха свјетског тениса. Осим менталне снаге, Ђоковић већ годинама демонстрира готово надљудску, роботску дисциплину која му омогућава савршено физичко стање и снагу у 35-ој години живота. Побјеђивати и бити бољи од играча млађих и по 15 година нешто је што модерни спорт не виђа често. Такав карактер Ђоковић је изградио кроз готово три деценије тренинга, дисциплине и тешког рада. Почео је као петогодишњак с јасним циљем да жели бити број један и данас, тридесет година касније, он је и даље на истом путу.

Иста та челична воља и принципи који су га довели на сам врх спортског Олимпа узроци су и његових највећих животних драма. И док му на тениском терену такве људске квалитете омогућавају да меље противнике, у стварном животу, у којем вриједе нека друга правила, углавном му стварају велике проблеме. У спорту је све јасно, ако си бољи, прецизнији, издржљивији, сигурно побјеђујеш. Изван спорта, све је другачије. Интереси, лицемјерје и новац одређују побједнике умјесто знања, умијећа и чињеница. Конформизам и припадање маси, слијепо праћење тзв. ауторитета, непропитивање и нетражење објашњења, све су то врлине које се траже у 'врлом новом свијету'. Ако се уклапаш у тај калуп, а успјешан си и познат, бит ћеш слављен и проглашаван највећим. Новак Ђоковић је одавно схватио како сустав функционира и одбио је бити његовим дијелом. Од вођења 'побуне' играча у оквиру атп тура због искориштавања нижеранжираних играча до одбијања цијељења као увјета да би играо тенис, Ђоковић је увијек показивао да не слиједи трендове и да га ауторитети не импресионирају својим титулама или новцем.

Најбољи доказ тога управо је било прошло-годишње издање Аустралијан опена. Тада је по цијену да буде депортиран из земље и да му буде забрањен улазак на три године одбио

цијељење јер је сматрао да му није потребно. Због те његове одлуке, од које није одустао ни данас и на коју као здрав спорташ има потпуно право, ускраћено му је право наступа на Аустралијан опену, а сама Аустралија се практички преко ноћи из либералне демократије претворила у владавину руље. Аустралска јавност излуђена страхом, локдаунима и сулудим правилима двогодишње пандемије тада је уз помоћ тамошњих медија одлучила искалити свој бијес на Ђоковићу и његовој одлуци. Хајка на Новака била је савршен примјер колико мало је потребно наоко уређеном друштву да се претвори у разуларену хорду спремну на линч. Политичари у кампањи у Новаку су добили савршену ловину, медији савршену мету, а народ којег су политичари двије године држали у кавезима савршеног негативца. Његова побједи само годину дана касније на мјесту с којег су га силом уклонили најбољи је одговор лудилу којем смо свједочили и онима који су га оркестрирали. Згодно је примијетити да је влада скота морисона, која је Ђоковића депортирала, у међувремену изгубила на изборима, а да је нови премијер ентони албаниз ове године уживо гледао Новакове мечеве и побједи. Својом побједом Новак је затворио круг, насмијао се у лице свима који су његову оставштину називали мртвом и доказао да за успјех није нужно одрећи се властитих принципа и идеала. Пут до десетог наслова првака Аустралијан опена и 22-ог гренд слем наслова био је зато пуно тежи, али и осјећај задовољства неупоредиво већи.

■ Душан Цветановић

ЧетГПТ о Србима

ОД како су језичке платформе темељене на тзв. вештачкој интелигенцији у новембру прошле године постале опште-доступне, подигло се много буке и могло се чути много одушевљења, отпора и страха. Револуционарна технологија која ће променити свет какав познајемо или 'гротескно исмевање онога што значи бити човек', истина је вероватно негде између и зависи од више фактора. Али платформе су показале потенцијал за широку применљивост и практичност у многим областима. ЧетГПТ, бесплатни генератор текста који је развила компанија Опенаи, већ је положио испите на неким факултетима, показао се zgodним за решавање бројних задатака, способан је да програмира тражени софтвер, да да правни или психолошки савет, напише новински чланак задате дужине на задату тему, напише разне врсте текстова у задатом стилу и формату, па чак и песму. Одговара на питања у целовитим, смисленим реченицама, налик онима које би дао човек. Поузданост одговора је, без обзира на огромну количину текстова на којима је платформа 'истренирана', и даље упитна, али то значи да су упитни и досадашњи текстови који су доступни на задату тему. Ова алатка их само комбинује и покушава да опонаша људски језик.

Питали смо ЧетГПТ који су највећи проблеми с којима се сусрећу Срби у Хрватској. Иако је ово тема на којој многи највероватније не би добили пролазну оцену, јер је једна од оних које тешко успевају да заобиђу субјективну процену и емотивну обојеност, и код оног ко одговара, а и код оног ко оцењује одговор, баш из тог разлога нас је још више занимало шта 'робот' каже о томе и на основу чега даје одговор. 'Дискриминација, проблеми са правима мањина, некомплетност закона, неповољан економски положај и недовољна заступљеност у политичким институцијама'. Укратко, то би био одговор ЧетГПТ-а уз објашњење сваке ставке и напомену да су то само неки од проблема с којима се Срби у Хрватској суочавају и да они углавном

зависе од регије и специфичне ситуације. На додатно питање о томе које изворе информација користи за претходни одговор, ЧетГПТ у првом лицу јединине мушког рода одговара да користи информације из мноштва извора како би дао што прецизније одговоре на питања. У овом случају то су: званични документи: Устав, закони, изјаве и други званични документи који се тичу положаја и права Срба у Хрватској; стручне анализе и извештаји из области права, социологије, политологије, итд; новински чланци објављени у националним и међународним новинама који се баве питањима везаним за Србе у Хрватској; објаве на друштвеним мрежама које се тичу Срба у Хрватској; академски радови објављени у часописима и књигама.

Вероватно би свако, без обзира на врсту и интензитет емотивног ангажмана и претходно знање о теми, могао да пронађе један део 'свог' одговора на питање. Међутим, већ код неких лако проверљивих и општепознатих информација, 'робот' заказује, па тако не зна да наведе све политичке представнике Срба у Хрватској, српске институције, чак наводи и неке непостојеће, у зависности од формулације питања, неке одговоре чак драстично значењски мења. Тако на питање које су најзначајније институције Срба у Хрватској наводи 'политичку организацију' Српско народно вијеће, Српску демократску странку (сдсс), Српску културну заједницу Просвјета, Српско учитељско друштво и Хрватско-српску заједницу за људска права и равноправност. Политички представници Срба у Хрватској, према одговору ЧетГПТ-а, јесу Милорад Пуповац из Српског народног вијећа, Борис Милашиновић из снв-а, Војислав Станимировић, члан Хрватске народне странке (хнс), Јосип Билавер, члан Хрватске демократске заједнице (хдз) и Никола Грмоја, члан странке Мост. Ако питате ЧетГПТ, српска национална мањина у Хрватској има једног заступника у Хрватском сабору, а прва жртва Домовинског рата у Хрватској је извесни Марко Ороз, хрватски бранитељ који је погинуо у борби против јна у Барањи 16. 5. 1991. године.

Висок ниво сличности са људским писањем и прецизно генерисање реченица и пасуса само испрва могу да заведу. Већ мало пажљивијим посматрањем одговора, јасно је да платформа комбинује неспојиве изворе података како би попунила празнине и дала одговор што сличнији оном који би дао човек.

Сигурно да ће ЧетГПТ, као и бројне друге платформе направљене по сличном принципу, наћи своју примену у разним областима и олакшати човеку многе послове. Сигурно и да ће бити злоупотребљени на разне начине. Уосталом, и лек се може злоупотребити и може шкодити ако се погрешно користи. У којој мери коришћење вештачке интелигенције може човеку да помогне, а у којој да га на разне начине, посредно или непосредно, ограничи – одлука је, срећом, и даље на сваком појединцу.

Тема Срба у Хрватској, коју смо тестирали, можда и није најсрећнији пример да проверимо по ком принципу популарна платформа ЧетГПТ функционише. Има бројних других тема са много више уједначеним тумачењима и приступима, за које у различитим изворима нема много несугласица. ЧетГПТ се може у самом питању које му се поставља усмерити на одређени извор података, на опширност одговора, стил писања и слично. Разни параметри се могу користити тако да се машина наведе да пружи тражени одговор. И ту овом алату треба пружити шансу. Међутим, са овом темом и нема много успеха. Одговори само личе на поуздане и целовите. Мада, ни они други одговори, које зовемо 'људским', нису увек много поузданији. А то је баш код ове теме можда и најочигледније.

■ Оливера Радовић

#191
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je OSLONAC MLADIMA. Zajedničkim radom samo u zadnjih deset godina izdvojili smo više od 2.500.000 kuna za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!**
Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite
OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom
aplikacijom bilo koje banke i
donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal
i informirajte se o srpskoj
zajednici u Hrvatskoj.

p-portal.net

ДЕЈАН СТОЈИЉКОВИЋ Одрастао сам уз приче о Бранку

Бранко је био геније. Покушати оживети генија кроз прозу увек је ризик, јер су то увек врло комплексне и често контрадикторне личности. Као Нишлији, није ми био стран с језичке и менталитетске стране

ДЕЈАН СТОЈИЉКОВИЋ (Ниш, 1976) један је од најуспјешнијих савремених српских аутора, прозаист и драмски писац, стрип-сценарист и аутор сценарија за телевизију међу којима се издвојила изузетно успјешна серија 'Сенке над Балканом'. Стојиљковићеви (пара)хисторијски романи попут 'Константиновог раскршћа' и 'Каиновог ожиљка', радови који се баве мање познатим дијеловима националне повијести и великим личностима културе доживјели су големи комерцијални успјех у Србији. Унаточ тако разуђеним темама, код Стојиљковића је готово у свему присутан изразит 'локалпатриотизам', наглашена припадност властитом граду и тамошњем наслијеђу. Отуд, колико год се такав подухват може чинити сувише смјелим, можда не би требало чудити да је главни јунак ауторовог новог романа највећи пјесник којег је Ниш дао нашој култури – 'уклети поета' бранко миљковић. О том храбром покушају, али и о другим темама разговарамо с Дејаном Стојиљковићем.

Ускоро ти излази роман о Бранку Миљковићу. То је необичан и прилично смио избор теме за сваког романописца, рекло би се готово прекрупан. Како си уопће пришао теми и разради?

Као Нишлија, буквално сам одрастао уз приче о Бранку, наиме, он је у мом граду нека врста урбане легенде. Такође, познавао сам и неке његове вршњаке и пријатеље, ту пре свега мислим на видосава вицета Петровића, Бранковог пријатеља из детињства, публицисту и књижевника, који је написао најбољу биографску књигу о Бранку – 'Песников узлет'. Кроз дружење са њим имао сам прилику да се упознам с једном 'апокрифном' причом о Миљковићу која ми је била фасцинантна. Одлучио сам се тако да урадим један постмодернистички портрет великог песника, али на модеран начин, у маниру савремених биопика, какав је, рецимо, 'Валк Тхе Лине', филм о џонију Кешу.

Најважније двије тачке Бранковог пута одвиле су се управо на фаталној дијагонали између Ниша и Загреба. Колико си познавао Загреб и тај период у којем Бранко живи и скончава овдје? Као неко ко је рођен и одрастао у сфрј, Загреб сам прво спознао као нешто 'наше', део своје земље, и то пре свега кроз поп-културу. Загреб су за мене Вјесникова стрип-издања, превасходно Алан Форд, онда Азра и Прљаво казалиште, или рецимо серија 'Смоговци'. Да бих упознао Загреб из Бранковог времена, морао сам да реконструишем

епоху, али тако је било и са тадашњим Београдом, па и Нишом, морао сам да копам по архивама и читам новине из тог времена, гледам докумен-тарце, да бих стекао слику о тој епохи.

Пјесников трагични и мистериозни, никада сасвим расвијетљени крај развио се у легенду која упорно опстоји већ, ево, седму деценију. То је мрачна прича, пуна симболике која се грана у безброј стаза и путева, а одвлачи од најважнијег – од Бранкове ингениозне поезије. Претпостављам да си свјестан тога ризика.

Бранко је био геније. Покушати оживети генија кроз прозу је увек ризик, мач са две оштрице, јер су то увек врло комплексне и често контрадикторне личности. Ја сам имао срећу да сам, као и он, такође Нишлија рођењем и Заплањац пореклом, па ми није стран са језичке и менталитетске стране. За остало сам морао да уђем дубоко у сваки његов стих, а за разумевање његове поезије постоје, по мени, два главна 'кључа' – његова траума везана за детињство проведено у рату, а онда и грчка, римска и словенска митологија.

Као аутор и иначе си склон опскурним темама и мотивима српске повијести, односно својеврсним 'парахисторијама' у некој врсти 'хисторијског синкретизма', од Немањића, преко Великог рата, до Краљевине Југославије. Одакле то? Историја ми је увек била фасцинантна, моји омиљени уметници се баве историјом, од иве Андрића, преко Ридлија Скота и Стенлија Кјубрика, до Нила Гејмена. Черчил је једном рекао да Балкан ствара више историје него што то може

да поднесе, а ја мислим да је мој родни Ниш оваплоћење тог концепта. Кренуо сам од константина Великог, стигао до Бранка, али историју схватам у ширем, постмодернистичком смислу. За мене су историјске личности и мик Џегер, Мајк Олдфилд и браћа Галагер из групе Оасис. Они су такође јунаци мојих прича.

У том смислу, твоје књиге постижу фрапантно велике тираже, поготово виђено из позиције овдашње књижевне сцене. И код неких других колега у Србији ради се о бројевима какве хрватски аутори могу само сањати. Како објашњаваш тај диспарат у двије блиске културе које су практично до јучер биле дио једнога?

За почетак – књиге у Србији су јефтиније. Такође, начин на који овдашњи издавачи прилазе том послу је другачији, превасходно мислим на мог издавача Лагуну, која такође има у свом каталогу доста хрватских и других писаца из региона. Признајем, парадоксално је то да анте томић и ведрана рудан имају веће тираже у Србији него у Хрватској, али не заборавите да се они код нас не преводе, већ их читамо, да се тако изразим, у 'оригиналу', баш као Алана Форда у преводу Ненада Бриксија. А и мене моји хрватски читаоци читају у 'оригиналу' и тако треба да остане. Као што знате, књига преводом губи доста изворне магије. Такође, дистрибуција издања је олакшана и мислим да смо сада сви део истог тржишта, кад већ нисмо део исте сцене. Примера ради, у Србији љубитељи добре музике не доживљавају, рецимо, влатка Стефановског као страног музичара, самим тим, српски читалац не доживљава македонске, хрватске, босанске и словеначке писце као туђе.

Спадаш у необичну генерацију српских писаца у којој су присутни утјецаји наизглед неспојивих ствари, а ниједна није сасвим доминантна – висока култура и супкултура, национална историја и стрип, религија и рокенрол, патриотизам и научна фантастика, тв серије и идеологија. Могу ли такви спојеви живјети у равнотежи? Ако религија није затуцаност, ако патриотизам није шовинизам, ако супкултура није шунд, ако висока култура није испразни интелектуални снобизам, онда све некако легне како треба, јер је то језик који разумеју сви на планети, не само у региону. Ако је стрип дц, Марвел или Бонели, онда смо тек на правом курсу. Само треба мало ветра да погура једра. ■

Дејан Стојиљковић (фото: Милош Миладиновић)

Аутор сценарија популарне серије 'Сенке над Балканом' ускоро објављује и роман о Бранку Миљковићу

РАЗГОВАРАО Ђорђе Матић

ИГОР НОВАКОВИЋ

Ниједно питање везано за КиМ није решено

Није вероватно да ће се Срби ускоро вратити у косовске институције које су, као што знамо, демонстративно напустили. Такође, сигурно је да ће они, као и Република Србија и даље инсистирати на имплементацији Бриселског споразума из 2013. године, односно стварању Заједнице српских општина

Задњих мјесеци и тједана ситуација на Косову и Метохији се вишеструко ужарила, уз забринутост свих да би она могла експлодирати. Што се заиста догађа и какве су перспективе за ово неуралгично и опасно подручје, разговарамо с игором новаковићем, директором истраживачких пројеката Центра за међународне и безбедносне послове у Београду.

Како оцјењујете тренутну ситуацију на Косову и Метохији, након недавних напетости?

Тренутна ситуација је и даље несигурна. Уклањање српских барикада које смо гледали за време задњих напетости, у овом тренутку не значи пуно, јер ниједно од суштинских питања на Косову и Метохији није решено. Није вероватно да ће се Срби ускоро вратити у косовске институције које су, као што знамо, демонстративно напустили. Такође, сигурно је да ће они, као и Република Србија и даље инсистирати на имплементацији Бриселског споразума из 2013. године, односно стварању Заједнице српских општина, што је садашњи премијер Косова албин курти прилично демонизовао, још док је био у опозицији, па све до данас.

Недавно је тзв. висока петорка међународне заједнице посетила Београд, са захтјевом да се нормализација односа двије стране што прије ријеша.

Међународна петорка се у својим захтевима ослонила на тзв. француско-немачки предлог о нормализацији, који подразумева међусобно признавање двије страна као 'међународног правног субјекта', отприлике као у споразуму између Западне и Источне Немачке 1972. године, али то још увек никако не значи да би Приштини био отворен пут у Уједињене нације. Овај предлог је тек оквир за нормализацију, а не позив Србији да призна независност Косова. Амерички члан високе петорке габријел ескобар је за време ове посете рекао важну ствар, а то је да признавање Заједнице српских општина из Бриселског споразума 2013. године сада мора да иде паралелно са предлогом о нормализацији, што значи да је Србија и даље у преговорима и видећемо како ће тај процес тећи даље. Не треба заборавити да тај предлог о нормализацији садржи и ставку јасне заштите српске културне и верске баштине на КиМ, што за Србију јесте једно од кључних питања. Да овај процес преговарања није лаган говори и чињеница да је након Београда, специјални представник Европске уније за дијалог Београда и Приштине, мирослав лаљчак имао тежак разговор са Албином Куртијем, који, као што сам рекао, негира оснивање Заједнице српских општина на Косову и Метохији и жели јасне гаранције да ће Косово бити примљено у ун.

Стабилизовање ситуације

Из позиције међународне заједнице чини се да ти преговори превише дуго трају. Зашто је то тако?

Прво, ситуација је тренутно додатно компликована због рата у Украјини, који је дефинитивно променио безбедносну динамику у региону, а и шире. Друго, сам премијер Курти је очигледно решио

Рачуница за међународну заједницу је јасна: ако имате локалне људе са којима можете водити какав такав дијалог, то ће значити мање улагања економског, политичког па и војног капитала којим располажете

након формирања своје друге владе да промени однос снага на терену. Ако повежемо ове две чињенице са дугогодишњим прилично тромим учешћем представника еу по питању решавања проблема на Косову и Метохији, онда јасније видимо утицај данашње америчке администрације на Косову и Метохији, која би очито желела да што пре стабилизује тренутну ситуацију на терену, јер јој не би одговарало преливање рата на истоку Европе на подручје Косова и Метохије или на ширу балканску регију.

Рекли сте да је еу кронично трома у решавању питања на Косову и Метохији. Који су узроци те тромости?

Ономе ко се блиско бави питањима еу тај проблем њене тромости је прилично јасан. Прво, на формалном нивоу имате Европску комисију која би требала бити влада еу, али она то по својим ингеренцијама није, па затим имате службу еу за спољне послове која је нека хибридна варијанта министарства иностраних послова, зато што се ти спољни послови договарају консензусом 27 њених чланица. Управо тај консензус, дакле принцип да се свих 27 европских министара спољних послова морају једногласно око нечега сложити, ствара проблем ефикасности, јер наима у случају Косова пет држава еу није признало његову независност и интереси чланица еу око њега су очито подељени.

Зашто се конкретно имплементација споразума о оснивању Заједнице српских општина толико отегла?

Сам споразум о Заједници српских општина, као посебни део Бриселског споразума, потписан је 2015. године. Онда га је тадашња председница Косова атифете Јахјага послала на очитовање на Уставни суд Косова, па је он онда донекле измењен, али је суд јасно рекао да је споразум о Заједници српских општина правна и политичка обавеза Приштине. Са временом се питање оснивања Заједнице српских општина свело на питање воље политичке већине у скупштини Косова. Садашњи премијер Курти, као што сам рекао, за време свог првог мандата, као и у време док је био у опозицији, као и данас, непрестано говори како

Директор
Центра за
међународне
и безбедносне
послове у
Београду

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

не жели ‘нову Републику Српску’ на територији Косова, што правно и практично баш и није тачно. На папиру Република Српска има прилично јасна законодавна, судска и извршна овлашћења, док Заједница српских општина према Бриселском споразуму има врло ограничене надлежности, које се свODE на здравствену заштиту, образовање, просторно планирање и комуналне послове. Данас би премијер Курти требао да пређе сопствени Рубикон који је сам створио негирајући све ове године Заједницу српских општина, за коју је и недавно децидирано рекао да нема говора да се она створи.

Колико је у свему томе јасан захтјев ЕУ и сад према Србији да би она на крају ипак морала признати Косово као независну државу? Мислим да је Европској унији у овом тренутку доста јасно да до признања независности Косова од стране Србије неће тако скоро доћи па је, понављам, ‘нормализација односа’ сада главна карта на столу, уз жељу одређених кругова у ЕУ да ће до тог признања доћи када се ти односи заиста нормализују. Међутим, ми видимо током година, од 2013. када је потписан Бриселски споразум, да се атмосфера између две стране није ни једног момента превише побољшала. С тиме да је та атмосфера између 2013. и 2019. године била много боља него што је сада.

Шаргарепа и батина

Каква је тренутна позиција америчке администрације у односу на кризу на Косову и Метохији?

Неки од службеника у данашњој америчкој администрацији задужених за Косово и Метохију су људи још из клинтоновог времена, што значи да они имају поприличног искуства око стања на терену. У том смислу они вероватно желе на неки мекши начин да приступе тренутним проблемима, нарочито зато што Аљбин Курти сада има већинску подршку у скупштини Косова, има огромну популарност на Косову и зато је данас са њим теже преговарати него пре. Западни политичари су у последњих 30 година често користили слабе тачке балканских политичара за утицај на терену, али код Куртија тих слабих тачака напросто нема. На пример, Курти је у пракси показао да је јако оријентисан на борбу против организованог криминала и корупције, што је увек била карта Запада за утицај на локалне политичаре око својих интереса, али код Куртија они на ту карту не могу играти.

То би значило да се између тзв. батине и мркве у утјецају на локалне политичаре, међународна заједница сада одлучила на мркву?

Апсолутно. Рачуница за међународну заједницу је јасна: ако имате локалне људе са којима можете водити какав такав дијалог, то ће значити мање улагања економског, политичког па и војног капитала којим располажете. Ево примера: од почетка рата у Украјини, ЕУ и НАТО су значајно повећале своје војно присуство и на Косову и у Босни и Херцеговини, управо зато што ово јесте буре барута. Оно што је међународна заједница научила из искуства југословенских ратова у 90-има јесте да пуно тога што се жели постићи у смиривању тензија овиси од воље локалних лидера. Сетите се да рат у Босни и Херцеговини није морао ни да почне. Неки од локалних лидера тада нису прихватили врло разуман кутиљеров план, па још пре тога карингтонов план за сузбијање рата на читавом простору Југославије или венс-овенов план 1993. за престанак рата у БиХ. За сваку међународну иницијативу потребно је имати локалне лидере који, једни, други и трећи, препознају у њој своје интересе. Зато мислим да се у компликованој ситуацији америчка администрација тренутно на Косову понаша опрезно, између осталог и зато што је она признала Косово као независну државу.

Игор Новаковић

Каква је перспектива политике Србије на Косову и Метохији у наредном времену?

Ја сам скептичан око тога да Србија у овом тренутку може имати неког значајнијег утицаја на Косову. Рат у Украјини је на сваки начин дестабилизовао читав низ европских односа и у том смислу је Србија сада у прилично неудобној позицији за неко конкретније деловање. Оно на чему Србија може градити неку конструктивну политику је, на пример, иницијатива у којој суделује већ пар година, Отворени Балкан, која у себи можда поседује пуно декларативних лепих речи, али опипљиве чињенице су, на пример, значајно повећани број српских туриста који посећују Албанију и раст привредне размене између ове две земље. То даје и неку шансу за отопљавање односа на Косову, уз сва друга неуралгична питања тренутно на Балкану, када су у питању службено Сарајево, Бања Лука, Подгорица, Скопје па и Загреб.

Што ће бити са Заједницом српских општина када је у питању став службеног Београда?

Став Београда је да је формирање Заједница српских општина нека врста црвене линије и када Заједница српских општина буде формирана, даљи преговори могу да почну. Са тиме су се на неки начин сложили и европски званичници ранијих месеци, а на састанку високе петорке недавно у Београду речено је да би имплементација Бриселског споразума у вези са Заједницом српских општина и француско-немачким планом о нормализацији ‘требали да буду паралелни процеси’. Оно што је међутим кључно за обе стране, не само за службени Београд и Приштину, јесте да се мора порадити на побољшању односа две заједнице, Срба и Албанаца на

КиМ. Људе можете да гледате са предрасудама, а можете да их видите и другачије.

Што очекујете да ће се на Косову и Метохији збити у 2023. години?

У 2023. години не очекујем неке нарочите промене у добром правцу. Очекујем неку врсту статуса кво, уз могуће инциденте са барикадама, демонстрацијама Срба и насиљем ниског интензитета, што ће се покушавати залечити као и до сада. Никаких чврстих гаранција заправо нема ни око чега. Данас је рат у Украјини глобални рат индустријских размера и у таквој ситуацији би најбоље било да на Косову и Метохији дође до неког договора бар о нормализацији. Али, у тренутку када је међународна заједница доминантно ангажована у једном светском сукобу, њену улогу на Балкану, посебно на Косову, уз пркосне локалне актере, не треба прецењивати.

Како би изгледало неко рационално рјешење, бар на папиру?

И Београд и Приштина морали би да одустану од максималистичких захтева и да пристану на ‘најбоље могуће алтернативно решење’, које може задовољити и једну и другу страну. Оно што је бар за Србију неупитно је осигурање безбедности и опстанка српске заједнице на Косову, уз неку врсту њихове аутономије и очување српске културне и верске баштине. Али понављам, какав год статусни модел за Косово да се примени, морају да се, осим политичара, приближе једни другима људи који тамо живе. То значи да треба саслушати оног другог, ко год то био и треба ући у његове ципеле, бар за тренутак. Јер, са било које стране, најлакше је бити националиста. ■

Ванестетска размимоилагање

Пропаст
утицајности
књижевних
награда

пише
Мухарем
Баздуљ

Најважнија књижевна награда у социјалистичкој Југославији била је нин-ова награда. Она се традиционално додјељује у јануару. На том трагу, најмање три важне данашње књижевне награде у Београду и Загребу (укључујући и нин-ову) додјељују се у јануару. Али већ неко вријеме утицај тих награда у књижевном пољу је много мањи него прије

Дневни листови и портали београдски и загребачки писали су претходних дана о књижевним наградама додијељеним Горану Петровићу, Миљенку Јерговићу и Даници Вукићевић. Ради се о наградама 'Београдски победник', 'Фриц', односно нин-овој награди. Ради се о писцима мање-више исте генерације: Даница Вукићевић је рођена 1959. године, Горан Петровић двије године касније,

док је Миљенко Јерговић рођен 1966. Све троје су већ деценијама препознатљиви аутори. На трагу његовог новинарског рада, Јерговића шира публика вјероватно понајбоље препознаје. Горан Петровић је већ неко вријеме члан Српске академије наука и уметности, а такође има и неупитне међународне успјехе. У односу на двојицу помињаних колега, Даница Вукићевић је као примарно пјесникиња мање видљива

у јавности, мада је у 'струци', како се то каже, незаобилазна.

'Београдски победник' је ове године додијељен по други пут, 'Фриц' шести пут, док се нин-ова награда додјељује чак по шездесет и девети пут. Јасно је, дакле, на чијој страни је традиција. На извјестан начин, у различитом смислу и контексту, и 'Београдски победник' и 'Фриц' су својеврсна реплика нин-ове награде. Уосталом, и нин-ова

Миљенко Јерговић,
добитник награде
Фриц (фото: Лука
Станзл/PIXSELL)

награда је очито направљена по узору на француску Гонкурову награду. Идеја је испрва била да се награди најбољи роман објављен у Југославији, независно од тога да ли је написан на словеначком, македонском или српскохрватском језику. Већ за двије-три године, међутим, одустало се од узимања у обзир романа на словеначком и македонском. У идуће три и по деценије се нин-ова награда испоставила као најважније књижевно признање унутар домена српскохрватског језика. Кад је дошло да распада Југославије, у новонасталим државама се јавила потреба за сличном засебном наградом. У Словенији је, примјера ради, након стицања независности утемељена Кресникова награда, као награда за најбољи роман године на словеначком језику. Најближе том статусу у Хрватској је неко вријеме била књижевна награда Јутарњег листа. Уз капацитет свог медијског покровитеља, у много чему је личила на нин-ову. Једна од разлика је била то што је имала шири прозни критеријум, односно, то што су у обзир за награду долазиле и књиге кратких прича, а не само романи. Ипак, са промјеном власничке структуре, изгубио се интерес за одржавање награде Јутарњег листа, па је награда која је већ успјела стећи некакав кредибилитет преко ноћи – нестала. Ускоро се јавила потреба за сличном врстом награде. Немогуће је унапријед укалкулисати да ли ће нека награда имати симболичку тежину. Ипак, постоје неке корисне особине за будући кредибилитет. С једне стране, медијска логистика свакако помаже. С друге стране, ту је и састав жирија. Напосљетку, можда и најважнији елемент јесте износ новчаног дијела награде. Ако награда има сигнификантан новчани износ, готово је неизбјежно да се појави иницијална медијска пажња. Уз све разлике код просјечног личног дохотка и код бдп-а по глави становника у Србији и Хрватској, износ књижевне награде који практично гарантује медијску пажњу је око десет хиљада евра. Награда 'Фриц' конкретно је овдје имала све предуслове, плус додатни аспект симболичке тежине имена и баштине мирослава крлеже, по чијем чувеном надимку је награда крштена.

Генеза награде 'Београдски победник' је била специфичнија. Пропашћу Југославије, нин-ова награда се свела на домен српске књижевности, односно романа писаних на српском језику. нин-ова награда пролазила је кроз различите фазе до приватизације недјелника уз који је утемељена. Послије те приватизације дошло је до врло јасне идеолошке профилације. Негдје паралелно са успоном Српске напредне стране, свјеже приватизовани нин у доброј мјери одустаје од независне уређивачке политике и претвара се у корпорацијски излог таблоида Блиц с којим дијели власника. На том трагу, у избору чланова жирија све мање се у обзир узимају академско образовање из области српске књижевности, као и рецентна књижевно-критичка пракса, а више се преферира присуство у јавности из области опште публицистичке праксе, а нарочито из перспективе некаквог апстрактног квазиграђанистичког 'опозиционарства'. По вишедеценијској инерцији, нин-ова награда се, међутим, и даље доживљавала као неки скоро официјелни књижевни преглед претходне године. Ипак, већ негдје од половине прошле деценије, у јавности се све више могло чути негодовање око критерија додјеле. Неки од изабраних наслова били су парадигматични кад је ријеч о очигледности идеолошког 'гледања кроз прсте'. Ипак, све је било на нивоу колуарских трачева, док двадесетак писаца нису изишли у јавност с прогласом обавјештавајући књижевну публику да они почињу да бојкотују нин-ову награду. У овој групи су, између осталих, били љубица Арсић, сава дамјанов, владимир кецмановић, владимир табашевић, никола маловић и фрања петриновић. Писце је подржала и повећа група академских проучавалаца књижевности са факултета и института. Бојкот је на сцени јако одјекнуо. Чак је и нин код избора нових чланова жирија очигледно узео у обзир неке од аргумената 'бојкоташа'. Ипак, можда и највидљивија посљедица бојкота је оснивање награде која је очито замишљена као пандан нин-овој награди. На-

граду је основала важна институција: Библиотека града Београда, новчани износ је компетитиван у поређењу са нин-овом наградом, а за чланове жирија су редом изабрани академски стручњаци за српску књижевност. Између нин-ове награде и 'Београдског победника' брзо се створио својеврстан ривалитет, потпомогнут и разним медијским конструкцијама. Отуд су прошле године важне биле 'бијеле фигуре', односно ко ће први прогласити лауреата. Упућени су тврдили да је милена марковић са романом у стиховима 'Деца' фаворит за 'Победника' и један од фаворита за 'нин-а'. Након што је нин награду дао Марковићевој, било је много нестрпљења у ишчекивању одлуке 'Победниковог' жирија. Одлука да се награди драго кекановић за 'Приврженост' показала се као пун погодак. С једне стране, Кекановић није неко ко има свој лоби у београдској каршији, па је било очито да је естетика пресудила. С друге стране, 'Победников' жири је показао да је српска књижевност шира од србијанске, чак и кад не кокетира са 'регионализмом'. Напосљетку, реакција публике за нешто каснија српска издања награђеног романа (пошто је роман премијерно објавила загребачка 'Просвјета', те га није било у широкој продаји по Србији), дала је додатну сатисфакцију и аутору и жирију. А у међувремену су и неке старије Кекановићеве књиге добиле нова београдска издања. Ове године је 'Победник' одлучио играти бијелим фигурама. Одлуку о свом лауреату саопштили су, наиме, неколико дана прије нин-а. Награду је, како рекосмо, добио Горан Петровић за свој роман 'Папир са воденим знаком', један од два која је објавио прошле јесени након вишегодишње паузе. За већину коментатора овај је избор био сасвим природан и логичан и није привукао превише интерпретација. Са истим романом је Петровић доспио и у финале нин-ове награде (коју је једанпут већ добио) и тиме заправо постао једина 'тачка пресјека' ова два финала. У некој опширнијој анализи било би заправо занимљиво истражити како то да двије групе од по пет људи које процјењују актуелну књижевну продукцију имају толико друкчије мишљење и је ли могуће да су та размимоилажења примарно естетске приро-

По вишедеценијској инерцији, нин-ова награда се и даље доживљавала као неки скоро официјелни књижевни преглед претходне године. Ипак, већ негдје од половине прошле деценије, у јавности се све више могло чути негодовање око критерија додјеле. Неки од изабраних наслова били су парадигматични кад је ријеч о очигледности идеолошког 'гледања кроз прсте'

Горан Петровић, добитник Београдског победника (фото: Printscreen)

Даница Вукићевић, добитница нин-ове награде (фото: Printscreen)

де. Ако је 'Победник' за Петровића био очекиван, нин за Даницу Вукићевић је за већину посматрача био изненађење. 'Унутрашње море', први роман који је ова ауторка позната као пјесникиња уопште објавила, не дјелује као штиво које би могло заинтересовати јако широку публику.

И ту долазимо до суштине проблема са наградама данас. Кажу да 'Гонкур' у Француској често учини да око један посто становништва земље купи свој примјерак награђеног романа. У Француској је то око седам стотина хиљада примерака. У Хрватској и Србији бисмо, дакле, требали говорити о тиражима који се ближе цифри од четрдесет, односно седамдесет хиљада. Нажалост, такви тиражи чак и за књиге овјенчане највећим награда спадају у чисту фантастику. Ипак, прије петнаестак година, у Србији је нин-ова награда ипак гарантовала и за локалне услове огроман тираж и вишемјесечну турнеју по библиотекама широм земље и неку врсту селебрити статуса за аутора, односно ауторку. Уосталом, велики интервју првог броја нин-а послје награде традиционално припада лауреату. То је по правилу ударни интервју, у првом дијелу новина, на шест или осам страница. Даница Вукићевић је, међутим, добила четири стране у културној рубрици, мање него што су некоћ добивали писци из ужег избора. Тешко би било пронаћи бољу илустрацију да ни сами нин више, заправо, не вјерују у ширу друштвену релеванцију своје награде. За разлику од скоро свих осталих књижевних жанрова, суштина романа би требала бити да се његова важност не завршава на рубовима књижевности као засебне дисциплине. Ако је Европа, како би рекао милан кундера, друштво романа, онда је роман огледало тог друштва. Има земаља гдје се барем трагови тога виде и данас, од Француске до Пољске. У Србији и Хрватској то није тако, мада је у Србији, како рекосмо, прије коју годину још и знало бити тако. Награде су ту само дио много већег механизма, али не сасвим неважне. У идеалним условима, оне су путоказ који ће мање упућеном дијелу публике открити књиге вриједне њихове пажње. У мање сретним околностима, оне су тек облик интерно-коруптивних махинација и хране испразне сујете, чак и више него новчанике лауреата. Тада се награда претвори у – нагрду. Уосталом, и из историје књижевности знамо да неке награде истовремено нагрде и награђеног и оног ко га је наградио. ■

Сакупљач личног народног блага

Кричковић се у културној и естрадној јавности од средине 1960-их почиње у све већој мјери етаблирати као пјесник, пјевач, приповједач и афористик, снимајући плоче, те наступајући на низу радијских и, касније, телевизијских емисија

Јово Кричковић
(фото: YouTube
printscreen)

З а све познаваатеље и љубитеље личног и крајишког фолклора име Јове кричковића, скупљача и плодног интерпретатора изворне народне гласбе, требало би бити незаобилазно. Рођен у Могорићу код Госпића 13. марта 1938. године, Јово Кричковић рану младост провео је у тешкој материјалној оскудици због ратних околности, додатно појачаној прераном смрћу оца. Ипак, због такве је ситуације брзо стасао, научивши читати још прије поласка у основну школу, и то путем пропагандних летака који су падали с ратног неба. Исто су га тако, као врло младог, привлачиле љепоте природе, те фолклор и традицијски обичаји његовог завичаја, особито личке ојкалице и епске розгалице, које својом једноставном формом, измјењујући на тренутак брзе и ведре тонове с оним отежнутим и сјетним, језгровито проговарају о психолошки најкомплекснијим стањима, од сретне или пак несретне заљубљености преко одласка у туђину и ратове.

Своје прве јавне наступе имао је још за вријеме служења војног рока. Паралелно с напредовањем у војној хијерархији, као специјалац у титовој гарди, наставио се бавити крајишком традицијом и обичајима. Од почетка 1960-их сели се у Загреб, у Драшковићеву улицу, гдје започиње службу ми-

лиционера коју ће обављати све до умировљења. Међутим, за то вријеме ни на тренутак не занемарује своју другу службу, ону пропагирања личке и крајишке пјесме, те етнографске баштине. Стога се Кричковић у културној и естрадној јавности од средине 1960-их почиње у све већој мјери етаблирати као пјесник, пјевач, приповједач и афористик, снимајући плоче, те наступајући на низу радијских и, касније, телевизијских емисија. Бива цијењен и у музиколошким круговима као један од пионира међу скупљачима личног народног блага и римованих досјетки и другог народног блага.

Да би спријечио да такве пјесме падну у заборав, снимио је низ сингл-плоча, углавном у едицији Радио-телевизије Београд: 'Кршна Лико' (1968.), 'Лика, Лика' (1969.), 'Кршни Личанин' (1971.), 'Тужне дане ми остављаш' (1972.), 'Пјевај ми соколе' (1973.) и 'Кад запјева Зора са прозора' (1978.). Седамдесетих година наступао је у читавом низу документарних емисија Радио-телевизије Загреб у којима је изводио традиционалне напјеве као и нове пјесме складане у традицијском духу. Неке од тих емисија биле су: 'Преко Капеле, личке горе зелене', 'Прело у Могорићу', 'Бриње моје', 'Зелено је лишће јелово', те 'Лички дивани' у којој је као водитељ причао личке вицeve и афоризме

заједно с нелом ержишник, којој је то био један од првих наступа у алтер-егу бабе Икаче.

Као својеврсни врхунац ангажмана на пољу скупљања народног блага могла би се истакнути објава пјесмарице насловљене 'Личке пјесме', тискане 1972. године у издавачкој кући Стварност, која доноси текстове и нотне записе великог броја изворних личног и крајишких напјева. Године 1982. објављује и своју једину лонг-плеј плочу, насловљену 'Кршна Лико', осмишљену као компилацију низа најпопуларнијих старих личног пјесама, због које га је критика више пута истакнула као једног од најбољих модерних интерпретатора овог жанра.

Уз скупљање и интерпретирање традицијске баштине свога краја, Кричковић је и сам писао пјесме, како текстове, тако и мелодије, те и њих изводио на народним сијелима и у концертним дворанама, у земљи и у иностранству. Наступао је у склопу куд-а 'Иво Хергешић', куд-а 'Ружица Брклјачић' (с којим је 1986. године остварио и наступ пред пуном Малом двораном загребачког Дома спорта).

У његовој се ауторској поезији исто тако као стални мотив и инспирација провлаче љубав према личног завичају, његовим становницима и њиховом старинском начину живота. У својем се стваралаштву водио мишљу славног руског књижевног критичара висариона Бјелинског по којој истински пјесник живи са свиме са чиме и његов народ због чега у пјесниковој тузи сватко препознаје своју тугу, а у пјесниковој радости своју радост. Кричковићева поезија стога никад није строго униформирана, већ су у њој присутни и затворени и отворени стихови, и они римовани и они слободни, али зато увијек искрени и језгровити.

Избор својих најбољих ауторских радова, како поетских, тако и прозних, сабрао је у збирци пјесама и приповиједака 'Соколови лете' (1989.) у издању загребачке Просвјете. Ово је дјело настало као синтеза најбољих плодова дугогодишњег Кричковићева труда да личног фолклору, као извору своје сталне инспирације за мотиве и мелодију за стварање нових пјесама, придода нека савремена пјесничка средства и тематику. Успјех тога настојања видљив је у великом броју пјесама, махом љубавне или хумористичне тематике, објављених у овој књизи и по превладавајућем расположењу подијељених у поглавља: 'Жалобне пјесме' и 'Шаливе пјесме'. Од прозних радова које ова књига доноси, ваља истакнути приповијетку 'Дане Кубура', замишљену као прототип својеврсног личног пучког кабареа, прожетог личким хумором. Иначе, личност Дане Кубуре као стереотипног Личанина Кричковић је тематизирао у више својих дјела, укључујући и никад извођену драму 'Како је Дане Кубура иша у Јамерику', у цијелости писану локалним дијалектом Кричковићева краја.

Јово Кричковић преминуо је 4. априла 2006. године у Загребу, гдје је и сахрањен, на гробљу Мирогој. Иза себе је оставио опсежан креативни и етнографски рад који, нажалост, у све већој мјери пада у заборав. Сам је Кричковић, приликом објављивања своје књиге 'Соколови лете', као један од водећих разлога за своју устрајност у дјеловању истакнуо како његов гласбени стил у све већој мјери губи публику у корист 'безличне новокомпоноване народне пјесме' с којом он 'не жели и не може имати ништа заједничко'.

ИМПРЕСУМ

Година xvi | Загреб | петак, 03/02/2023

ПРИВРЕДНИК #191

издавач
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак
уредник привредника
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Паулина Арбутина, Душан
Цветановић, Слађана
Чанковић, Бојан Муњин,
Дијана Савић, Оливера
Радовић, Маша Самарџија
и Драгана Зечевић

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
т/ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Сјећање
на Јову
Кричковића

пише Леон
Ћеванић

rješavali pitanje vlasništva i prodaju imanja. Slučajevi su uglavnom mirno rješavani. Bilo je zadržanih i prkosnih, grubih riječi i uvreda, ali veći incidenti nisu zabilježeni. Za one koji tvrdoglavo nisu željeli otići iz tuđih kuća ili nisu imali kamo, uslijedile su deložacije. Ogranci desničarskih stranaca pokušavali su ušćariti kakav poencić organiziranjem prosvjeda protiv iseljenja stanara, a lokalni političari govorili kako protesti protiv povratka Srba nisu politički nego humanitarni problem.

Obnova ili gradnja kuća za trajni smještaj počela je nakon punih deset godina suradnjom tadašnjeg Ministarstava obnove i graditeljstva, Agencije za promet nekretnina i lokalne uprave. Država je ustupila građevinsko zemljište, projekte i građevinski materijal, a budući vlasnici morali su ih sami graditi. Papire su skupljali i po šest mjeseci jer redovito bi im nedostajao poneki dokument. Kada bi kuće sagradili, zapeli bi na komunalnoj infrastrukturi – najduže su čekali na struju. Baš kao i Srbi povratnici.

Podatke iz novinskog arhiva vašeg reportera koji je svjedočio ovoj organiziranoj etničkoj migraciji i prilagodbi njihovih članova na novi životni prostor, trideset godina nakon dolaska potvrđuju neki od vinovnika tih burnih događaja. BOŽA ĐORĐEVIĆ tvrdi da je s obitelji, suprugom i dvoje djece, među prvim, preko Beograda, Sarajeva, Doboja, Slavenskog Broda i Zagreba doselio u Voćin, 5. ožujka 1992. samo tri mjeseca nakon ratnih operacija. Putešestvija je vrijedna filmske priče. Imao je 24 godine i vrlo malo životnog iskustva.

— Idemo iz Niša za Beograd autobusom. Na autocesti pored neke drvene barake zaustavi nas policija. Ulaze dvojica s automatskim puškama. Jedan na prednja, drugi na zadnja vrata. Traže lične karte, ispituju odakle, kamo i zašto putujemo. Rekoh ženi, gotovo je. Pogleda ličnu kartu, ništa ne pita i zaželi nam sretan put. U Sarajevu i Doboju osjećali su se mirisi nadolazećeg rata, ljudi s puškama hodali su ulicama, iz kafana dopirali zvuci borbenih pjesama, pijani ljudi galamili, a ja sam nekoga morao pitati za katedralu i časne sestre koje su nam trebale biti veza za dalje – prisjeća se Boža. Uz puno neizvjesnosti i nauživanog straha sve je sretno završilo i njih četvero se obrelo u Slatini gdje su bili desetak dana, a onda su ih prevezli u Voćin.

— Nisam mogao vjerovati gdje smo došli. Posvuda porušene i spaljene kuće. Pustili nas na milost i nemilost, neka se snalazimo kako znamo. Godinu dana mi je trebalo da se zaposlim u Šumariji gdje i danas radim. Skućili se, dobili još dvoje djece, dvije kćeri. Nakon šest mjeseci počeli su preko Makedonije, Bugarske, Rumunjske i Mađarske dolaziti i ostali. Sve sam ih dočekivao i pomagao u prvim danima – govori Đorđević. Pitamo Božu kakav je odnos sa Srbima povratnicima jer i oni su starosjedioci bez obzira što ih neko vrijeme nije bilo u zapadnoj Slavoniji.

— Nemam tih predrasuda iako smo, među ostalim i zbog Miloševićeve velikosrpske politike, morali otići iz rodnog kraja. Pa, moja kćer se udala za Srbina, upoznali su se na Malom Lošinju, uzeli i odselili u Srbiju. On je odande, ali njegovi su prije rata živjeli i radili na otoku. Dolazimo kad Srbi organiziraju neke manifestacije. U mojoj ulici žive tri srpske obitelji, stariji ljudi i baš sam dobar s njima. Niti su oni meni što napravili, niti ja njima. Pomognem im kad što treba. Uvijek sam poštivao sve ljude bez obzira na nacionalnu pripadnost i tamo na Kosovu, i ovdje, pogotovo starije osobe. Tako su nas učili u obitelji, to je duboku usađeno u nama i nikakvi ratovi to ne mogu poništiti – govori Božo pa nastavlja zanimljivom pričom.

— Doživljavao je jedan stariji bračni par, divni ljudi, pritiske od jedne budaletine iz Osijeka. Naravno, on je branitelj jer branitelj a će skoro

Nikola Leičić, Boža Đorđević i Mirko Matić

biti više nego što Hrvatska ima stanovnika. Zastrašivao ih je i morali su na kraju odseliti u Beograd kod sina. Žao mi je što im nisam mogao pomoći i nekako spriječiti da odu. Čujemo se i po dva puta tjedno. Nedavno je imao slavu, zvao me ali nisam mogao da odem. Žao mi je ih kao da su mi roditelji, jer znam što im znači rodni kraj. Ne znam tko je kriv, a tko prav, ali nije bilo u redu paliti kuće, ni srpske ni hrvatske – kaže Đorđević. O odnosu između Hrvata doseljenih s Kosova i Srba starosjedilaca, govori IGOR PAVKOVIĆ, zamjenik Virovitičko-podravške županije iz redova srpske nacionalne manjine. — Bilo je problema dok je bilo neznanja, dok su se jedni drugih bojali. Kad su se upoznali, vidjeli su da nema tolikih prepreka. Postoji mala kulturološka razlika, ali zlonamjerni nismo ni mi prema njima, ni oni prema nama. Međusobni odnosi sada funkcioniraju odlično pa već dvadeset godina nema nikakvih incidenata. Ako ima nesuglasica, onda im uzrok nije zavičajna i nacionalna pripadnost. Hrvati s Kosova privukli su negativnu energiju na sebe pa je oslabio pritisak na nas – kaže Pavković.

NEDJELJA je prije podne. Sjedi-mo u kafiću, u središtu mjest-a. Ispijaju se zadnje jutarnje kave i već naručuju žestice i piva. Nema muzike s razgla-sa, ali ljudi su bučni, nadvikuju se pa tražimo mirniji kutak za nastavak razgovora. — I nakon trideset godina ništa se nije promijenilo. Danas živimo katastrofalno, na pr-ste mogu prebrojati ljude s Kosova koji rade u Voćinu, svi su iselili. A bili smo najmlađa općina po starosti stanovništva u Hrvatskoj i najveća po natalitetu. Bogati smo šumom, ali drveno blago odlazi u Italiju. Nikome nije u interesu da se tu napravi neka tvornica, je-dino razmišljaju gdje što više mogu ukrasti. U medijima se stalno govori o velikim aferama, a najveći lopovluk je po malom mjesti-ma daleko od očiju javnosti. Sad imaš utisak da mjesto živi jer su ljudi išli na misu, ali da dođeš u srijedu sve je pusto i prazno, nigdje žive duše. Nemamo više ni benzinsku crpku,

Hrvati s Kosova privukli su negativnu energiju – Igor Pavković

Novi život trebalo je započeti usred ratnih ruševina

a u trgovini mješovite robe svakodnevno gledamo žohare, miševe i štakore – srdit je naš sugovornik. Kimanjem glave Nikola Leičić potvrđuje njegove riječi.

ANĐELKO VICIĆ bio je prva beba kosovskih Hrvata. Rođen je 4. kolovoza 1992. godine. Pokojnu mamu Terezu uhvatili trudovi na putu. Zamalo je rođen u Mađarskoj, ali je porodica uspjela prijeći granicu i stići do virovitičke bolnice. Danas radi u pilani, nekome pokosi travu ili iscijepa drva za dnevnicu, a u slobodno vrijeme bavi se ribolovom. — Nažalost ovdje nema budućnosti pa mladi ljudi odlaze. Dva brata su u Njemačkoj, otišao bih i ja, ali tata Vinko je malo bolestan pa brinem o njemu i bratu, invalidnoj osobi. Jedini imam vozačku pa za bilo kakve potrebe moram u Slatinu ili Viroviticu – priča Anđelko. Kaže da je imao sretno djetinjstvo i da nikada nije bilo razmirica s domaćim ljudima osim u školi s učiteljima zbog jezika.

— Danas odlično govorim i više nitko po naglasku ne bi rekao da sam s Kosova. Ono što mi smeta je da nas i dalje zovu Janjevcima, kao da smo mi neka posebna etnička skupina, a kad nas hoće uvrijediti govore nam da smo ‘nekulturni Albanci i Šiptari’. Istina je, na početku smo bili zatvoreni, ali sada smo potpuno integrirani i nema smisla da nas tako nazivaju. Već ima i brakova s domaćima curama, Kosovari žene Virovitičanke i Slatinčanke. Nisu bili problem mladi već su im roditelji govorili ‘gdje ćeš za Šiptara’ – pripovijeda Vicić. Naši sugovornici se ne mogu oteći dojmu da, eto, cijelog života žive u getu, etiketirani. I tamo na Kosovu i ovdje u Hrvatskoj.

— Sve što mogu reći onome tko me naziva Šiptarom da je glup čovjek. To mi je mogao, u svom ludilu i neznanju kazati prvih dana našeg boravka ovdje kad ništa o nama nisu znali. Smatram da su to bolesni ljudi, i da ti budem iskren, ne zamjeram im – dodaje Đorđević, na što mi dodajemo da se i ovdje nečija prirodna nacionalna pripadnost (albanska) koristi kao uvreda drugima, poput one u Saboru, kada je KATARINI PEOVIĆ poručeno da ima ‘srboljubno srce’. S nama je čitavo vrijeme razgovora prisutan i MIRKO MATIĆ,

Bilo je problema dok su se jedni drugih bojali. Kad su se upoznali, vidjeli su da nema tolikih prepreka. Međusobni odnosi sada funkcioniraju odlično, kaže dožupan Igor Pavković o starosjediocima i doseljenicima

starosjedioc koji je oduvijek u dobrim odnosima sa doseljenicima i koji nam je pomogao u pronalaženju sugovornika.

No bilo je i ozbiljnih sukoba i tuča među mladima, pogotovo u noćnim klubovima Virovitice i Slatine, a pamti se i slučaj kada je jedan mladi Slatinčanin nožem izbo šestoricu mladića porijeklom s Kosova, nakon čega su mladi iz Voćina danima prosvjedovali. Na ulazu u Općinu Đulovac godinama je na tabli dobrodošlice pisalo ‘Hrvatska nikada neće biti Šiptarska’.

— Nerijetko u razgovorima možemo čuti kako starosjedioci govore da im je bilo bolje sa Srbima koji su otišli nego s nama, jer s kosovskim Hrvatima nemaju ničega zajedničkog. Sa Srbima su, kažu, živjeli desetljećima i stekli puno zajedničkih životnih običaja – kazuje Božo.

Svake godine, početkom studenoga upriličava se svečano obilježavanje obljetnice dolaska Hrvata s Kosova, ali naši sugovornici smatraju da je to izmišljen datum jer su ljudi ovdje dolazili po grupama u većem vremenskom razdoblju, od čak deset godina. Vjeruju da općinska vlast to radi zbog samopromocije. No najčudnije su doživjeli ovog studenoga kada je predsjednik Sabora GORDAN JANDROKOVIĆ na svečanost kao svoju izaslanicu poslao saborsku zastupnicu za albansku nacionalnu manjinu ERMINU LEKAJ PRLJASKAJ. — Nismo uspjeli utvrditi radili se o neznanju, gluposti, slaboj informiranosti ili političkim razmiricama. Možemo samo misliti kako se gospođa Lekaj neugodno osjećala kada je shvatila gdje i zašto došla – zaključuju naši sugovornici.

■ Goran Gazdek

ИНФОРМАТОР

Милорад Пуповац код
породице Стојановић

Посјета рањенима Стефану и Милошу

У оквиру посјета Косову, делегација
СНВ-а била је у кући породице чији
синови су рањени у нападу

НА позив ДАЛИБОРА ЈЕФТИЋА, градоначелника Општине Штрпце, прошли тједан Косово је посјетио МИЛОРАД ПУПОВАЦ с делегацијом Српског народног вијећа. У Готовуши, једном од села у општини, сусрео се с породицом СТОЈАНОВИЋ, чији синови Стефан (11) и Милош (21), су били рањени у оружаном нападу на православно Бадњак ове године.

— Драго нам је да се добро опорављају и да имају снажну подршку не само у средини у којој живе, него свуда гдје постоје људи којима је стало да припадници нашег народа живе у миру – рекао је Пуповац. Због овог покушаја убојства, локални Срби блокирали су пут тражећи да се ухвате кривци, што се након неколико сати и догодило. Грађани су, како је казао Јефтић, тражили додатне гаранције сигурности те да КФОР и полиција појачају присуство на овом подручју.

— Нажалост, било је покушаја да се српски полицајци већ идућег дана преселе на север Косова, што смо ипак успели спречити – рекао је Јефтић, наглашавајући да у општини Штрпце нема међунационалних проблема и да је сигурност на високој разини што треба одржати, а чему, нагласио је, не придонесе иступи појединих политичара. 'Циљ је заштита живота свих наших грађана', истакнуо је Јефтић.

Делегација СНВ била је на сједници Скупштине Општине Штрпце, а одборницима Скупштине се обратио и Пуповац те је поздравио настојања да се одрже мир и сигурност на овом подручју.

— Сигурност мора бити зајамчена сваком грађанину, без обзира из које заједнице долази, српске или албанске. Добро је да на овом подручју влада атмосфера толеранције и да ваши међусобни односи јамче да ће се мир очувати. Ми у Хрватској смо прошли та раздобља, понекад их поново пролазимо, јер се неке ствари не рјешавају брзо и лако. Неки желе да се ствари врате на старо. Изминно је важно да имате добру вјеру и вољу да се пронађу рјешења која ће растеретити односе и бити у складу с оним што јамчи стабилност, мир и равноправност – подвукао је Пуповац, изразивши наду да ће се побољшати и економска ситуација.

— Српска заједница у Хрватској осјећа изазове с којима се суочавате, осјећамо ваше бриге и солидарни смо с вама. Настојат ћемо развити сарадњу ваше општине и СНВ-а – истакнуо је на сједници.

— Сарадња коју имамо са СНВ-ом на одличном је нивоу. Професор Пуповац не само да посећује наш крај, него смо у редовној комуникацији. Увек се интересује за наше сународњаке и око важних питања. Он је био један од првих који ме назвао након покушаја убиства и изразио жељу да дође што нам значи пуно. Важно је да осећамо подршку. За Стефана и Милоша важно је да осете да нису сами, као и да сви наши грађани осете да нису сами – рекао је Јефтић, најављујући ширење сарадње са СНВ-ом.

Пуповац је судјеловао на светосавској литургији у цркви Светог Ђорђа у Призрену, а након тога и у богословији током традиционалног обиљежавања Св. Саве. Сусрео се с неколико амбасадора у Приштини, међу којима и с хрватском велепосланицом ДАНИЈЕЛОМ БАРИШИЋ. Након Косова делегација СНВ-а је у Суботици била на традиционалном Великом прелу 2023., у организацији Хрватског националног вијећа у Србији и Хрватског културног центра Буњевачко коло гдје је одржан сусрет министара вањских послова Србије и Хрватске, уз састанак Томислава Жигманова, испред Демократског савеза Хрвата у Војводини, Милорада Пуповца из СДСС-а и Јасне Војнић, председнице Хрватског националног вијећа у Републици Србији.

■ Новости

Килава обнова

Драгиња Лазих неће уселити још годину дана у нову кућу јер у њој нема струје

ПОСЛЈЕДЊИХ мјесеци, приликом сваке расправе о обнови на Банији неизоставно се истицао податак да је држава на подручју погођеном потресом прије више од двије године обновила само шест кућа. Проглашено тједно, у Лушчанима крај Петриње одржана је мала свечаност, уз назочност новог министра градитељства БРАНКА БАЧИЋА и његових сарадника, на којој је пресјечена врпца новосаграђене куће ДРАГИЊЕ ЛАЗИЋ (73), старице којој је потрес до темеља уништио дом.

Међутим нова кућа још није уселива, а на питање кад ће Драгиња моћи започети живот у њој, овога тренутка нитко не може рећи. Министар је загрлио Драгињу и рекао како вјерује да ће 'до краја године свакако уселити'. Остало је за поправити још неколико 'ситница'. Такођер треба увести струју, премда неколико метара од куће пролазе мјесни електропроводови. Тако се, након посјете министра, Драгиња вратила у контејнер у којем је чека дуга и хладна зима, потом вруће лјето, а што ће даље бити, нитко не зна. Једино што је сигурно је да обнова на Банији има узлазни тренд и да податак о шест изграђених кућа више не стоји. У двије године, до данас, обновљено је шест и пол кућа.

— Потрес је нешто најгоре што ми се догодило, горе је од рата – каже нам Драгиња ЛАЗИЋ која је прије десетак година остала без супруга, па од тада живи сама. Дрхтавим гласом се присјећа.

— Тог дана била сам у Сиску на сликању кукова у болници. Кћерка МИРЈАНА и њезин муж ДУШАН били су у кући. У једном тренутку, нитко ни данас не зна зашто, кћерка је мужу рекла да изађу ван. Тек што су изашли на цесту загрмио је потрес, кућа се стропоштала до темеља, а они правим чудом остали живи. Да су још само минут-два остали унутра, данас их не би било. У уторак је био министар Бачић, мало смо поразговарали, загрлио

Драгиња Лазих остаје у
контејнеру

ме и рекао како ћу до јесени моћи уселити. Наводно треба увести струју, а ступ електричне мреже је крај куће. Свеједно, сретна сам што сам добила нову кућу, иако не знам кад ћу уселити. Морам се припремити за хладну зиму и још горе лјето, што је у контејнеру јако тешко поднијети. Нека, издржат ћу ја некако, иако ми срце 'трокира' а кукови су у расулу па једва ходам – каже нам Драгиња ЛАЗИЋ.

■ Владимир Јуришић

Светосавска академија

НАКОН двије године паузе због епидемије коронавируса, 27. јануара поново је одржана Светосавска академија СКД-а 'Просвјета'. Том су приликом, у Малој дворани Ватрослав Лисински у Загребу, уз наступ Дивне Љубојевић и њеног ансамбла Мелоди те браће РАТКА и РАДИШЕ ТЕОФИЛОВИЋА, додијељене награде 'Просвјете'.

Годишњу награду 'Сава Мркаљ' за посебно вриједан допринос култури Срба у Хрватској добио је БОРИС МИЛОШЕВИЋ. Како је образложено, награђен је због дугогодишњег рада у правној борби за људска права те за очување и развој српске заједнице.

Годишње награде 'Десанка Ђорђевић' за аматерско стваралаштво у 'Просвјети' добили су САША ПОПАДИЋ из Бијелог Брда и ТАТЈАНА ЧАНКОВИЋ из Удбине због залагања у унапређењу рада својих пододбора и средина у којима дјелују. Годишње признање 'Златна значка' за посебан допринос развоју 'Просвјете' добила је РАН-

Међу награђенима је и
Ранка Род

КА РОД из Војнића због преданости у раду тамошњег пододбора, као и образовању српских ученика. 'Златну значку' добио је ПЕРО МАТИЋ из пододбора Бели Манастир поводом развоја ликовне умјетности у том крају, развоја колоније Ђола и радионице ПЕТАР ДОБРОВИЋ. У име награђених обратио се БОРИС МИЛОШЕВИЋ. — Све што сам постигао у заједници направио сам помажући другима, а у том послу мени су помагали други. У томе је бит наше заједнице – да помажемо једни другима, а да они који могу, повуку

више и јаче. Ова награда ми је изнимно важна, јер долази од наше најзначајније културне институције која је увијек чувала идентитет Срба у Хрватској од асимилације и гетоизације: од времена кад је имала само једну адресу, ону у Бериславићевој 10, па до данас кад имамо више адреса и више братских организација, 'Просвјета' је пуно јача него што је била – истакнуо је Милошевић.

— Пред нама су нови изазови, а највећи од њих је израда пројеката за изградњу српског 'Просвјетиног' центра у Прерадовићевој улици у Загребу. Желимо ојачати културну аутономију, развијати и ширити све законом прописане моделе образовања да би, нарочито младе генерације, могле научити свој матерински језик, писмо, повијест, развити идентитет и ширити културни аматеризам у свим срединама у којима живе – рекао је предсједник 'Просвјете' Миле Радовић.

Владика марчански САВА пренио је поздраве патријарха СПЦ-а Порфирија, подсјећајући на заслуге Светог Саве у стварању добрих односа, не само међу Србима, него и са римокатолицима у Далмацији који су увидјели значај Светог Саве, о чему свједочи низ старих далматинских писаца кроз вијекове, међу њима МАУРО ОРВИНИ и Андрија Качић Миошић.

■ Ненад Јовановић

Два свјетioniка

СРПСКА православна општа гимназија 'Кантакузина Катарина Бранковић' у Загребу прославила је свој дан и крсну славу – Светог Саву, ове године у знаку 80. годишњице смрти познатог свјетског научника НИКОЛЕ ТЕСЛЕ. — Свети Сава је наш светионик који осветљава пут којим нас води ка вечном животу и ка добру, а уз њега и прослављамо још једног великана нашег рода – Николу ТЕСЛУ као још један светионик који осветљава наш пут који води ка добру јер је он, слично Светом Сави, волио сваког човјека и усмјерио нас на исту стазу – нагласио је директор школе, протојереј ставрофор СЛОБОДАН ЛАЛИЋ.

— Светог Саву можемо прослављати на више начина, као епископа, свештеника, дипломату, просветитеља, заштитника лекара и болница: у свему је предњачио – рекао је владика марчански Сава. — У модерном времену засјао је један такав блистави ум са жељом да осветли свет и својим изумима помогне човечанству; Никола Тесла коме смо посветили овогодишњи Савиндан и целу наставну годину кроз мултимедијални и међупредметни пројект – истакнула је модераторица академије, ученица АНЂЕЛИЈА ОСТОЈИЋ. Ученик четвртог разреда СЕНИША МАТИЈЕВИЋ с повезом преко очију нацртао је Николу Теслу и цртеж поклониио амбасадорки Србије ЈЕЛЕНИ МИЛИЋ.

■ Н. Ј.

Сениша Матијевић и
Јелена Милић

'Зора' пјева- ла о Сави

ОПЋИНА Јагодњак, Свети Сава је прослављен на двије локације: црквено у Јагодњаку, а друштвено у Болману. Светосавска академија одржана је у организацији јагодњачког пододбора СКД-а 'Просвјета', уз подршку општинске начелнице ДАНИЈЕЛЕ МЛИНАРЕВИЋ. Наступ рецитаторске и фолклорне секције пратила је пуна сала болманског Дома културе. Светосавску литургију у јагодњачком храму Светог Николе одржао је парох јагодњачки и администратор болманске парохије протојереј-ставрофор СЛОБОДАН МАЈКИЋ. Светосавска кума била је Јагодњачанка ИСИДОРА ТОВЈАНИН, ученица трећег разреда ветеринарског смјера Друге средње школе у Белом Манастиру, која је прошле године примила комад славског колача и чувала га до овогодишњег Светог Саве. Пред око 150 присутних ученика, учитеља и јагодњачких вјерника, педесетак дјеце је, као и сваке године, отпјевало светосавску химну 'Ускликнимо с љубављу' те рецитирало о Светом Сави. Припремљена кољива била су права мала умјетничка дјела, украшена природним производима: сунцокретом, бундевиним шпицама, орасима, љешњацима и баде-мима.

У болманском храму светих апостола Петра и Павла дјеца су рецитирала пјесме посвећене Светом Сави. У Друштвеном дому у Великом Поганцу, ВСНМ Копривничко-крижевачке жупаније организовало је даривање за дјецу и дјечје рецитације. Свечаној прослави на којој се окупио велики број дјеце с родитељима, присуствовали су копривнички парох РАДОВАН ДИМИТРИЋ, војаковачки парох ЂОРЂЕ ФИЛИПОВИЋ, замјеник жупана РАТИМИР ЉУБИЋ те представници свих српских вијећа крижевачког и копривничког краја. У пакрачкој градској вијећници одржана је Светосавска академија на којој је уз богат културно умјетнички програм епископ пакрачко-славонски ЈОВАН одржао традиционалну беседу. На академији су умијећа представиле сени-

орска и омладинска пјевачка секција које дјелују у пакрачко-липичком пододбору, етно група Траг и СВЕТЛАНА СПАЈИЋ. За сву окупљену дјецу осигурани су традиционални пакетићи.

Традиционална академија, у пристојно испуњеној кино дворани Центра за културу, одржана је и у Белом Манастиру. Беседу о српском просвјетитељу и архиепископу одржао је беломанастирски парох ДРАГАН ВУКАДИНОВИЋ, а присутне је поздравио ДЕЈАН ЈЕЛИЧИЋ, предсједник СКД Просвјета, пододбор Бели Манастир. Свечаној академији је присуствовала ЉУДМИЛА ОСТОЈИЋ, конзулица Републике Србије. Након свечане академије уприличено је послужење у беломанастирском Српском културном центру.

У карловачком Градском казалишту Зорин дом одржана је традиционална Светосавска академија. Светосавску химну отпјевали су чланице и чланови Првог хрватског пјевачког друштва Зора из Карловца, основаног 1858. године. Академији су присуствовали сви свештеници карловачке парохије, представници католичке, гркокатоличке и протестантске цркве, дожупан Карловачке жупаније ДЕЈАН МИХАЈЛОВИЋ, предсједник Градског вијећа МАРИН СВЕТИЋ и чланство карловачког пододбора СКД Просвјета чија је ово крсна слава. Осим Зоре, судјеловали су пјевачки хор карловачког Саборног храма Светог Николе и фолклораши из крњачког пододбора СКД Просвјета. Дјеци су подијељени поклони за што су се побринули Опћина Крњак и тамошњи пододбор Просвјете.

■ М. Цимеша, Ј. Недић, З. Поповић, З. Витановић

Будућност под упитни- ком

Огњен Краус критицизирао је власт јер није законски забранила усташке симболе

НА традиционалној шетњи коју су поводом Међународног дана сјећања на жртве холокауста организирали Антифашистичка лига РХ, Жидовска опћина Загреб, Свјетски жидовски конгрес, Српско народно вијеће и Документа, окупило се неколико десетак грађана уз велепосланике више држава. Предсједник Координације жидовских опћина Огњен КРАУС, подсјетио је на страдања жидовског народа у Другом свјетском рату.

— Данас се сјећамо свих оних које смо вољели и који су темељем расних закона одведени на стратишта диљем Хрватске и Еуропе само зато јер су били Жидови. Сјећамо се и оних који су се успјели вратити и испричати страшне животне приче. Неки су срећом и данас живи, као да живе из ината пркосећи онима који су

жељели да заувјек нестану. Наша обавеза је да не заборавимо њихове приче и да их наставимо причати. То је наш начин борбе с онима који негирају Холокауст, постојање логора смрти и жртве нацистичког система – истакнуо је Краус. Критичирао је власт која још увијек није законски забранила усташке симболе нити санкционира оне које их истичу. Казао је да се с премијером АНДРЕЈЕМ ПЛЕНКОВИЋЕМ није сусрео од лањске комеморације у Јасеновцу.

— Надам се да опет нећу бити позван три тједна прије комеморације у Јасеновцу да разговарамо о овим проблемима, као што

Окупљање на Главном
колодвору у Загребу

се догађало задње двије-три године. Не занимају ме акламације и говори, него конкретни резултати – рекао је Краус. ЕРНЕСТ ХЕРЦОГ из Свјетског жидовског конгреса истакнуо је да се данас све гласније појављују теорије како је Холокауст био мит, како није било плинских комора те да је Јасеновац био само радни логор у којем је било и забавних тренутака.

— Крајње је вријеме да колективно подигнемо узбуну, јер живимо у времену када се нацизму, фашизму и другим екстремним ултранационалистичким покретима дозвољава вратити у маинстрим тобоже у име демократије и слободе говора – нагласио је Херцог, подсјетивши да су на адресе двадесетак градова и опћина које и даље имају улице с именима представника НДХ упућени захтјеви за промјеном. — Неки су позитивно одговорили и реагирали промјеном, али многи нису. Надамо се да ће то направити сви, посебно сада када ће Хрватска преузети предсједање Међународном алијансом за сјећање на Холокауст – рекао је Херцог. Предсједник Антифашистичке лиге ЗОРАН ПУСИЋ рекао је да предувјети за Холокауст постоје и у данашњем свијету – од потицања мржње и нетрпељивости према другачијима до агресивне националистичке пропаганде.

— Катастрофалне грешке из повијести опет се понављају. Кад се томе дода школско необразовање у којем се повијесне чињенице често прилагођавају тренутачно подобним митовима, треба рећи зашто је сјећање на жртве Холокауста важно и што је до њих довело. Зато обиљежавање овог дана није само сјећање на прошлост, него и брига каква ће бити будућност – рекао је Пусић. Загребачки градоначелник ТОМИСЛАВ ТОМАШЕВИЋ казао је да је Дан сјећања прилика да се присјетимо свих прогоње-

ИНФОРМАТОР

них Жидова, Срба, Рома и Хрвата који су страдали под нацистичким режимом. — У Хрватској су страдали бројни Жидови, посебице Срби и Роми и Хрвати који су били противници усташког режима. Зато овај споменик носи име жртвама Холокауста и усташког режима. Као градска власт желимо градити Загреб који ће бити град толеранције који је отворен свима, град једнаких могућности за све без обзира на националност, вјероисповијест, класу, другу припадност или одређење – објаснио је Томашевић. На новинарско питање о забрани усташког поздрава, Томашевић је одговорио да је ‘став платформе Можемо и других прогресивних странака око тог питања јасан, али очито Влада није смогла снаге да то и направи’. Рекао је да је недопустиво да поједине улице у Загребу носе имена усташких дужносника и да ће до краја године њихова имена бити промијењена. Што се тиче повратка трга маршала Тита, казао је да су ‘споменуте промјене имена улица битан први корак у том смјеру’.

■ Г. Борковић

Кад је почео Холокауст?

Холокауст није почео у Аушвицу ни у Јасеновцу; он је заправо тамо завршио

Поводом обиљежавања Међународног дана сјећања на жртве Холокауста, у просторијама Куће људских права у Загребу, 25. јануара отворена је изложба ‘Трагом сјећања’, ауторица Кристине Дилице и Мартине Барешит. Изложбу чини 40-ак фотографија снимљених у концентрационим логорима Аушвиц – Биркенау и Јасеновац којима се указује на важност очувања културе сјећања.

Мартина Барешит је снимила низ фотографија у Јасеновцу, а Кристина Дилица је снимила фотографије Аушвица. Изложбу чине 40-ак фотографија и низ цитата преживјелих или свједока геноцида у та два логора, а уз њу ће до 3. вељаче везати едукативне дјелатности и радионице за школе везане уз Холокауст. — Темелј културе сјећања је образовање. Негирање оног што се десило је посљедица недостатка образовања – рекла је Кристина Дилица и нагласила важност сурадње међу професорима у едукацији дјеце, не само због страшне прошлости, него због будућности која би требала бити мање страшна. ‘Едуцирамо професоре хуманистичких знаности и њихове ученике па данас тај рад даје резултате’, рекла је Сања Зоричић Табаковић, водитељица Шоа академије. — Холокауст није почео ни у Аушвицу ни у Јасеновцу; он је заправо тамо завршио. Почео је пуно година прије кад су људи окренули главу од оног што се догађало њиховим суграђанима, дискриминирали их на улицама, уништавали њихове дућане и јавно их понижавали. Мало помало то је прешло у много теже видове дискриминације, а на крају у организи-

Посјетиоци загребачке изложбе

рано убијање – индустрију смрти. Хтјели бисмо спријечити ту равнодушност и незаинтересираност за туђе боли, а да код младих људи развијемо храброст да се томе одупру у својим срединама – нагласила је Зоричић Табаковић. Подршку скупу дала је и конзулица Државе Израел у Хрватској Хадаз Долев. Присутнима се обратио и ДАРКО ФИШЕР, Осјечанин који је с породицом преживио страховите Холокауста и који је о томе говорио с ученицима ОШ ‘Иван Мештровић’ који су дошли на отворање изложбе.

— Наш циљ је да нашим потомцима буде боље него нама и да се никад више не понови. Прошло је пуно времена док сам схватио што смо проживјели да се спасимо. Гладовали смо, морали смо се скривати, и плашити да нас не одведу у логор – испричао је Фисцхер, чија је породица током рата из Осијека бјегала у Босну, а онда у Мађарску, да би на крају рата преживјели сви чланови, осим оца.

■ Н. Ј.

Спомен у Даници

МЕЂУНАРОДНИ дан Холокауста, 27. јануара, званично је обиљежен на Спомен подручју Данице у Копривници гдје су представници жупанијске и градске управе те жупанијског српског вијећа и антифашистичких удружења положили вијенце.

— Ружна је то епизода у животу овога краја. Међутим, нека ово буде нека нова нада да постанемо бољи људи, да прихватимо и поштујемо људе с другачијим мишљењима и правима. У коначници, на тој тешкој жртви свима нам је циљ градити бољи свијет – рекао је МИШЕЛ ЈАКШИЋ, градоначелник Копривнице. Окупљенима с обратио и замјеник жупана РАТИМИР ЉУБИЋ.

— На овај начин шаљемо поруку младима да у модерној Хрватској и Еуропи нема мјеста говору мржње, нема дискриминације људи према вјери, раси и боји

коже – казао је Љубић. Град Крижевци такође је обиљежио Међународни дан Холокауста. Градоначелник МАРИЈО РАЈН (Независни), код јеврејских аркада, на спомен обиљежје жртвама Холокауста положио је вијенце.

— Сјећамо се и свих припадника жидовске заједнице у Крижевцима, наших суграђана, одведених из домова и убијених у усташким логорима. Наша је морална обвеза показивати млађим нараштајима да у Крижевцима и Хрватској више никада не смије бити такве мржње. Када кренете према Горњем граду, на десној страни Немчићевог трга, можда ћете се спотакнути на камен спотицања – Столперстеин постављен прошле године за нашег суграђанина МИЛАНА МАРГУЛИТА, некадашњег градоначелника Крижеваца. С тог мјеста је из своје лекарне одведен у смрт. Крижевци су се тако придружили бројним еуропским градовима који чувају успомену на Жидове убијене у Холокаусту – истакнуо је Рајн.

■ З. В.

Сјећање на Игман

КАЈЕМ јануара 1942. године Прва пролетерска бригада нашла се на Романији у окружењу јаким њемачких снага. Штаб бригаде донио је одлуку да се изврши ризичан, али једини могући покрет. Проћи поред самог Сарајева, па преко планине Игман, према ослобођеном граду Фочи, гдје се пробио Врховни штаб с Титом. Марш је изведен ноћу између 27. и 28. јануара, по дубоком снијегу и на хладноћи од мину 40°Ц. Игмански марш ушао је у легенду зато што су борци издржали страшну хладноћу од које је дрвеће пуцало. Кад су стигли на циљ, 40 тешко промрзлих бораца пребачено је на лијечење у Фочу, гдје су јуначки поднијели надљудске болове у операцијама без икаквих наркотичких средстава.

Величанственом колоном од преко 2.000 учесника, прошле суботе, 28. јануара, обиљежена је 81. годишњица тог марша. Људи су по хладноћи и снијегу ходали с Брезоваче на Игман до централног споменика, гдје су делегације антифашистичких удружења одале почаст палим борцима НОР-а. Након тога учесници су присуствовали културно-умјетничком програму, а војска БиХ припремила је грах за све учеснике.

Као и сваке године, на овогодишње обиљежавање стигли су антифашисти из цијеле Босне и Херцеговине, али и из других земаља бивше Југославије: Црне Горе, Хрватске, Македоније, Словеније и Србије. На обиљежавање је из Хрватске стигла и делегација ЗУАВА Вуковарско-сријемске жупаније, под водством потпредседника САБА РХ ЛАЗЕ ЂОКИЋА, и придружила се осталим учесницима у маршу и полагању цвијећа.

■ Јован Недић

Stogodnjak (671)

3. 2. – 10.2. 1923: nakon kraćeg predaha u Hrvatskoj su, a osobito u Zagrebu, zaredali novi napadi na one koji govore onako kako, misli se, ne bi smjeli. Grubom tuđinštinom, kako je kolokvijalno nazivaju jezični čistunci. Zovu ih i anacionalnim elementima ‘koji su se uvijek služili tuđim jezikom, a onda nastojali da govore hrvatski’. Jedan zagrebački list s tim u vezi objavljuju i ovo: ‘Naša omladina povela je bila živu akciju da se istrijebi tuđinština, pa je svuda bilo vidjeti natpise: ‘Govori hrvatski!’. Anacionalni elementi, izgubivši zalede u Beču i Pešti, nisu se više osjećali tako sigurnim kao prije, pa su se pokorili volji našeg naroda da isticanjem svoje tuđinštine ne smiju izazivati naše građanstvo i vrijeđati jugoslavenski karakter našega grada. Ali otkako se počelo manje paziti na ove anacionalne elemente, postadoše oni opet drzoviti, pa izazivaju isticanjem svoje tuđinštine u tolikoj mjeri da je to već prevršilo svaku – mjeru... Na raznim skupovima mnogi već upozoruju o novoj najezdi tuđinaca, osobito u Zagrebu, koji uporno i agresivno govore tuđim jezikom. S jednoga skupa je stiglo i ovo upozorenje: ‘Čuvajmo se. Ti stranci su nosioci prevratničkog pokreta u Jugoslaviji...’

* како би се избјегле nesnosne gužve на путничким влаковима између Београда и неких европских градова, на београдској железничкој станици уведена је продаја специјалних возних карата у вагонима првога и другог разреда, на линијама према Бечу и Прагу. На све то у Загребу отворено јадикую: ‘Не би било згорега да се нешто слично не уради и на нашем колодвору, али не само за Беч и Праг, већ и за Београд...’

* још једна из галерије осебужних ликова свoga доба. Рече је о прелијепoj Анки, жени из Брчког, која се – а само она зна како – преко ноћи нашла у Загребу. У причи из суднице новине је овако описују: ‘Врло је угодна, лијепа. Све на њој је на свом мјесту. Кратке, пострижене косе neodoljivo podsjeća на филмску глумицу Astu Nielsen. Има маску за све – од срећног анђела до оцајног демона. Играла је безброј улога, завршила многа звања и проживјела безброј догађаја. Једно је вријеме била tamburašica у крчми и – крала. Затим је била фото-model и асистентка у ателјеу ‘Rekord’ и опет – крала. Из тога ателјеа је, наиме, провалила кроза зид у сусjedну трговину трговца Greifa и ukrala gomilu čipaka, 25 metara bijelog pliša, 40 metara modernog smeđeg baršuna... Onda se zaljubila i opet – крала. Са својим љубавником увукла се у draguljarnicu ‘Schnittlinger’ и odnijela више kilograma dragulja i zlatnih predmeta. Кад су је уhapsili почиње glumiti да је neubrojiva. На крају су је prognali из Загреба, а љубавника јој osudili на 14 mjeseci zatvora. Он ју није zaboravio. Dopisuje се с њом и novčano јој pomaže. Nikomu не govori да је Anka opet tamburašica коју obožava mala bosanska varoš. I да će opet, po svemu sudeći, doći к њему у Zagreb... Možda i opet krasti, pitamo се mi.’

■ Ђорђе Лићина

GABRIELE NISSIM Zlo uvek možemo zaustaviti

Možemo ga zaustaviti kao pojedinci, poput kontrolora koji usmeravaju putnike u vozu koji ide u pogrešnom pravcu. Ja sam optimista i verujem u čovečanstvo

GABRIELE NISSIM, predsednik Fondacije Gariwo i osnivač parkova pravednika širom sveta, oduvek je smatrao da velika dela za čovečanstvo nastaju upravo zahvaljujući običnim ljudima koji svojim delovanjem ostavljaju primer budućim generacijama. Jer pravednici nisu ni sveci ni heroji, to su muškarci i žene koji su se tokom svog života suočili sa nepravdom, ratovima ili progonima, birajući da pomažu slabijima.

Kad se govori o zločinima ili genocidu, oni su se dugo vezivali samo za Holokaust. Nissim je ideju o pravednicima kao univerzalnom konceptu dobio kad je pročitao knjigu SVETLANE BROZ 'Dobri ljudi u vremenu zla'. U parku u Milanu koji je Gariwo otvorio 2003. jedno drvo posađeno je u čast DENISU MUKWEGEU, ginekologu iz Konga, dobitniku Nobelove nagrade za mir 2018., jedno za PRIMA LEVIJA, italijanskog hemičara i pisca koji je preživeo užase Aušvica, ali i drvo u sećanje na SRĐANA ALEKSIĆA, Srbina iz Trebinja kojeg su ubili vojnici vojske Republike Srpske jer je branio svog sugrađanina Bošnjaka. Nedavno su otvorili svoj dvestoti park u gradu Halabji, u Iraku.

U jednom intervju rekli ste da kad mislimo na zločine koji su se dogodili u prošlosti, možemo pomisliti na voz u koji ulazimo, krećući se u pravom ili pogrešnom smeru. Kako se generiše ekstremno zlo i da li je moguće promeniti pravac?

Kad govorimo o generisanju zla koje vodi ka genocidu, možemo zamisliti 'stanice zla'. Mađarska intelektualka AGNES HELLER je govorila o različitim fazama zla. Kad je reč o genocidu, uvek se osvrćemo na njegovu poslednju fazu, tj. na istrebljenje. Retko se obaziremo na činjenicu da svaki zločin ima svoj razvojni put, koji često podcenjujemo. Uvek treba uzeti u obzir prvu fazu, koja

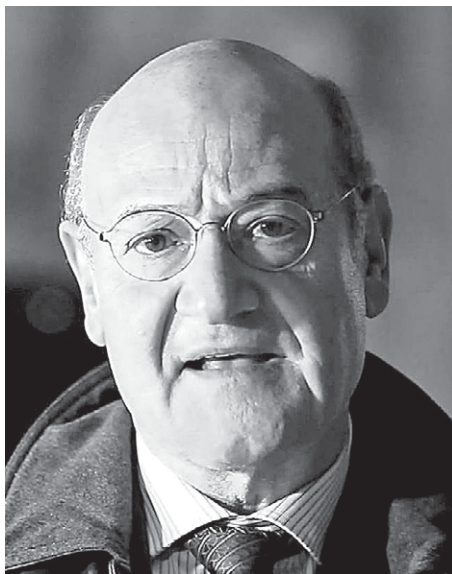

Foto: YouTube

počinje verbalnim nasiljem. Sećam se utakmice u Zagrebu početkom 1990-ih, kad je počela spirala nasilja između Hrvata i Srba, sa posledicama do današnjih dana. Posle prve faze u kojoj se verbalno nasilje toleriše, na scenu stupaju zakoni koji diskriminišu prava određenih grupa. Na primer, u Iranu ili Afganistanu na snazi su zakoni koji institucionalizuju diskriminaciju žena. U Kini, u pokrajini Xinjiang, postoje kampovi za reedukaciju stanovništva muslimanske veroispovesti. Poslednja stanica zla je izvršenje zločina. Kao pojedinci, uvek možemo zaustaviti zlo, kao kontrolori koji usmeravaju putnike u vozu koji ide u pogrešnom pravcu. Treba da naučimo da čitamo znakove upozorenja pre nego što postane prekasno i preteško za borbu protiv ekstremnog zla.

Dakle, uvek postoji mogućnost za ispljenje, i onih pojedinaca koji su krenuli pogrešnim putem?

SOKRAT je bio poznat po tome da bi svoje neistomišljenike ubedio u ispravnost svojih ubeđenja. Takođe, verujem da ljudi mogu da se promene. Kad sam bio mlad, i ja sam grešio, podcenjujući demokratiju i njene vrednosti. Svako od nas može krenuti pogrešnim putem, ali isto tako može da skrene sa tog puta, posebno ako pored sebe ima dobrog učitelja. Parkovi pravednika imaju za cilj da edukuju pojedince i društvo, da zlo uvek može da se dogodi, ali i da je moguće suprotstaviti mu se. Ja sam optimista i verujem u čovečanstvo, kao što verujem da svako može da razume i razlikuje dobro od zla.

Jedan od glavnih ciljeva Fondacija Gariwo je održavanje sećanje na zločine i genocide koji su se dogodili, kao i na pravednike koji su činili dobro u zlim vremenima. Nažalost, zlo se nastavilo i nakon Holokaušta i čini se kao da nas sećanje nije ničemu naučilo?

Moj učitelj RAPHAEL LEMKIN, pravnik i intelektualac iz Poljske koji je smislio termin 'genocid' i uveo ga 1943. u upotrebu, postavio je osnove međunarodnog prava koje imaju preventivnu ulogu u sprečavanju zločina. Elaborirao je ideju o donošenju međunarodnih zakona protiv genocida. Međutim, suočeni smo sa realnošću u kojoj prevladava nemoć međunarodne zajednice da spreči zločine. To smo videli u Afganistanu, u Siriji, u Jugoslaviji, trenutno u Ukrajini.

Pojedinci koji učestvuju u lancu zločina imaju u njemu jasne uloge. Međutim, i dandanas smo na neki način saučesnici u diskriminisanju određenih naroda, čiji su pripadnici počinili strašne zločine. Zbog čega?

Treba da razlikujemo one koji su počinili zločina od ostatka određene etničke grupe ili naroda kojem pripadaju. Razlikovanje

odgovornih od onih koji to nisu je prva lekcija nemačke filozofkinje jevrejskog porekla, HANNAH ARENDT. Ona je govorila da treba razlikovati one koji su odgovorni počinio, kao i njihove saradnike, zatim one koji su posmatrači zločina i ne zauzimaju nikakav stav, kao i protivnike, tj. ljude koji imaju jasan stav šta jeste zločin i bore se protiv njega. Lemkin je takođe postavio problem individualne odgovornosti, koja ne sme biti generalizovana i prenesena na ceo jedan narod. Primo Levi je u svom dnevniku pisao o ponašanju nadležnih u logoru Aušvic, razlikujući one koji su bili nasilni prema zatvorenicima od onih koji to nisu bili.

U ratovima na prostoru bivše Jugoslavije ratni zločinci se neretko poistovećuju sa narodnim herojima. Na koji način treba intervenisati u društvima nekad zaraćenih zemlja, koja se još uvek nisu suočila sa prošlošću?

Takvi fenomeni postoje svuda. U Italiji imamo nostalgicare za fašizmom, neki od njih su trenutno na vlasti. Sokrat je govorio da se zlo rađa iz gluposti. Na prostorima i u zemljama koje su nekad bile u ratu i u kojima još uvek postoje neka vrsta pasivnog konflikta i netrpeljivost veliku ulogu imaju obrazovanje, mediji i intelektualci. Novim generacijama treba govoriti istinu o zločinima koji su se dogodili u prošlosti, ali isto tako ih upoznati sa nepravdama koje se dešavaju trenutno širom sveta. Često se susrećem sa mladima koji kad govorimo o Aušvicu, to mesto doživljavaju kao događaj iz daleke prošlosti, sa kojim ne mogu da se povežu. Važno bi bilo da nove generacije upoznaje mo i sa stradanjima recimo migranata koji beže iz svojih zemalja u potrazi za boljim životom. Na taj način, oni će postati uključeni i osećati se odgovornima za dešavanja u društvu u kojem žive.

U svojoj poslednjoj knjizi 'Aušvic se nikad neće završiti' pišete da je Marko Aurelije rekao da moramo naučiti da budemo zadovoljni kad postoji i mali pomak ka boljoj budućnosti. Da li to znači da mala dela svakog pojedinca mogu da doprinesu boljem društvu?

Često se dešava da se okolina oseća kao posmatrač društva u kojem postoje konflikti. Često čujemo fraze poput 'to se mene ne tiče, to ne zavisi od mene'. Upravo suprotno, pojedinac je taj koji donosi promenu. Svako od nas je odgovoran za svet u kojem živimo.

Fondacija Gariwo upravlja sa 200 parkova širom sveta. U zemljama bivše Jugoslavije nema još nijednog. Bilo je inicijativa, uključujući i veliku posvećenost Svetlane Broz, da se jedan otvori u Sarajevu, ali to se nije dogodilo. Zašto bi on bio važan na ovim prostorima?

Parkovi pravednika bi trebali da postoje u svakom glavnom gradu širom sveta. Uspeli smo da institucionalizujemo Dan pravednika na evropskom nivou, koji se održava 6. marta. Voleo bih i da postoji svetski dan pravednika. Kad bismo u parku u nekom od gradova zemalja bivše Jugoslavije posadili po jedno drvo u ime pravednika srpske, hrvatske ili bošnjačke nacionalnosti, to bi bio samo početak izgradnje prijateljstva. Parkovi pravednika nisu groblja, to su mesta koja služe za razvoj svesti o tome da uvek postoje ljudi koji su činili dobra dela u zlim i teškim vremenima. Baš kao što u svojoj knjizi piše Svetlana Broz, u čiju je čast posađeno drvo u parku pravednika u Milanu. ■

Serveri umjesto sefova

Puzajući prelazak na društvo bez gotovine u nekim je državama daleko odmakao, a iako se uglavnom radi o tehnološki visokorazvijenim liberalnim demokracijama zapada, s njim eksperimentiraju i države poput Kine, Tajlanda i Indije. No oponenti potpune digitalizacije transakcija upozoravaju da je taj model izrazito štetan za različite marginalizirane skupine

TRI tjedna nakon uvođenja eura u Hrvatskoj Jutarnji list objavio je da je u tom periodu zabilježen drastičan porast broja pružatelja usluga koji će ‘napokon primati i kartice umjesto isključivo gotovine’, prije svega ugostiteljskih objekata te frizerskih i kozmetičkih salona. Zbog toga je u prva dva tjedna od uvođenja eura Zagrebačka banka imala 35 posto više zahtjeva za najam POS uređaja u odnosu na isto razdoblje lani, dok su banke u istom razdoblju zabilježile 50-postotno povećanje dnevnog broja korisnika mobilnih aplikacija za plaćanje i za promet.

‘Polog kovanica na poslovni račun, uračunaju li se bankarske naknade, znatno je skuplji od pologa novčanica, kojih s novom valutom ima znatno manje, a naknade koje subjekti moraju plaćati sada se praktički izjednačavaju s naknadama za kartično plaćanje’, objasnio je Jutarnji, dodavši da ‘bankari koriste i razne druge metode kako bi poslovne subjekte namamili na uvođenje kartičnog plaćanja’. Sveukupno, mobilne aplikacije za plaćanje koristi oko pola milijuna građana Hrvatske, dok 89 posto ljudi ima barem jednu platnu karticu, kojih je ukupno u zemlji registrirano 8,9 milijuna, iako se sve ne koriste.

Ti podaci pokazuju da je nakon uvođenja eura i Hrvatska ubrzala svoj put prema stanju koje se u relevantnim krugovima već nekoliko desetljeća naziva ‘društvom bez gotovine’ (*cashless society*), a čiji bi cilj trebala biti potpuna digitalizacija platnog prometa i ukidanje gotovog novca. Štoviše, puzajući prelazak na društvo bez gotovine u nekim je državama odmakao prilično daleko, a iako se u većini slučajeva radi o tehnološki visokorazvijenim liberalnim demokracijama zapada, s njim eksperimentiraju i mnoge druge države, poput Kine, Tajlanda i Indije.

Prema podacima internetskog alata za praćenje i uspoređivanje trendova plaćanja Merchant Machine, deset zemalja koje su se najviše približile statusu društva bez gotovine prošle su godine bile Norveška, Finska, Novi Zeland, Hong Kong, Švedska, Danska, Švicarska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Singapur i Nizozemska. Sve te države bilježe udio ljudi s pristupom internetu veći od 90 posto i udio stanovništva bez bankovnog računa od nula do pet posto, vrlo mali broj bankomata po glavi stanovnika (prosječno 50 na sto tisuća), te udio plaćanja gotovinom od samo jedan ili dva posto ukupnih transakcija.

Kada se svi ti faktori spoje u indeks korištenja gotovine, najmanji od navedenih zemalja lani je imala Norveška, dok su na drugom polu, kao države s najvećim indeksom bili Maroko, s udjelom gotovine u transakcijama od 71 posto, a zatim Egipat, Kenija i Nigerija. Od evropskih zemalja najveći indeks imale su Bugarska, Rumunjska, Grčka, Ukrajina, Portugal i Češka.

U Austriji su 2019. godine građani na bankomatima podizali prosječno 140 eura tjedno, a u Norveškoj samo 35 eura vrijednih kruna, dok je 2020. godine 96 posto Islandana koristilo internetsko bankarstvo, a Rumunja samo devet posto. Britanski Guardian lani je objavio da čak 23 milijuna ljudi u toj zemlji praktički uopće nije koristilo gotovinu. To je gotovo deset milijuna više nego godinu ranije, dok 2016. godine samo 2,9 milijuna Britanaca nije plaćalo gotovinom. Središnja banka Danske 2014. godine zbog smanjene upotrebe obustavila je štampanje novca i autorsala proizvodnju stranim dobavljačima, dok je Kina u drugom kvartalu prošle godine zabilježila udio prometa gotovinom u ukupnom BDP-u od samo 8,5 posto. Središnja banka Finske potpuni prestanak korištenja novčanica predviđela je za kraj ovog desetljeća, dok je norveška Konzervativna stranka ukidanje fizičkog

novca do 2030. godine uvrstila u svoj politički program.

No najdalje je u tom procesu otišla Švedska, čija je središnja banka prije nekoliko godina čak izračunala točan datum kada baratanje gotovinom trgovcima više neće biti isplativo, što bi trebalo rezultirati njezinim napuštanjem – 24. ožujka ove godine. Predviđanje se iz bankarske perspektive ispostavilo preoptimističnim, no ne i potpuno promašenim s obzirom na to da je lani samo jedan posto plaćanja izvršeno gotovinom.

Da stvar bude zanimljivija, Švedska je prva evropska država koja je u upotrebu uvela novčanice; bilo je to 1661. godine, a sedam godina kasnije Riksbanka je postala prva središnja banka na svijetu. Švedska je bila i među prvim državama koje su, 1980-ih, u upotrebu počele uvoditi kreditne kartice. Korištenje gotovine u toj zemlji u kontinuiranom je padu od 2007., a tijekom posljednjeg desetljeća udio ljudi koji se pri plaćanju koriste gotovinom smanjio se sa 40 na ispod 10 posto. Broj bankomata toliko je reduciran da gotovo 300 tisuća ljudi do jednog mora putovati više od 20 kilometara.

Cijeli taj proces u Švedskoj je ubrzao događaj iz 2009., kada se zbila ‘helikopterska pljačka’ sefa britanske sigurnosne kompanije G4S u južnom Stockholmu. Ukradeno je oko šest milijuna eura u kešu, pa je argument potrebe suzbijanja kriminala i korupcije ukidanjem gotovine, koji i inače kotira visoko kod zagovornika digitalizacije plaćanja, dodatno dobio na težini.

Švedske vlasti izračunale su i da je baratanje kešom za trgovce skuplje nego ono karticama i u financijskom i u smislu utroška vremena, dok se sklonost stanovnika nordijskih zemalja digitalnim načinima plaćanja objašnjava visokom razinom povjerenja u institucije, uključujući i banke, brzim prilagođavanjem financijskih institucija tehnološkim inovacijama te visokim stupnjem informatičke pismenosti stanovništva, uključujući starije generacije.

NO Švedska je specifična i po unikatnom zakonodavnom okviru koji trgovcima omogućava da odbiju primati gotovinu unatoč tome što je ona još uvijek legalno sredstvo plaćanja. Prema tom zakonodavnom okviru, odnos trgovca i potrošača tretira se kao svojevrsni ugovor kojim kupac pristaje na uvjet trgovca da ne prihvaća gotovinu, čime se na neki način zaobilazi pravilo središnje banke da trgovci moraju primati keš. Početkom 2020. godine Riksbank je započela i pilot-projekt

Unatoč svim novitetima, podaci pokazuju da se ukidanje gotovine ipak neće dogoditi onako brzo kako to priželjkuje bankarski sektor, prije svega zato što 1,4 milijarde ljudi na svijetu uopće nema bankovni račun, što je osnovni preduvjet za bilo kakvo digitalno plaćanje

svoje vlastite digitalne valute, jednako kao i Kina, dok i većina ostalih središnjih banaka eksperimentira ili razmatra uvođenje digitalne valute.

No unatoč svim tim novitetima, podaci pokazuju da se ukidanje gotovine ipak neće dogoditi onako brzo kako to priželjkuje bankarski sektor, prije svega zato što 1,4 milijarde ljudi na svijetu uopće nema bankovni račun, što je osnovni preduvjet za bilo kakvo digitalno plaćanje. Istraživanje Deutsche Bank pokazalo je i da trećina Amerikanaca i Evropljana, barem deklarativno, još uvijek preferira plaćanje gotovinom, ali i da udio gotovine u cirkulaciji novca raste u financijskim krizama, primjerice nakon bankrota investicijske banke Lehman Brothers u SAD-u 2008. godine.

Štoviše, kako navode oponenti totalne digitalizacije platnih transakcija, taj je model izrazito štetan upravo za različite marginalizirane skupine, uključujući starije osobe, kakve u švedskom slučaju predstavljaju iznimku jer se one inače u znatno manjem postotku koriste bezgotovinskim načinima

Starije osobe u znatno manjem postotku koriste se bezgotovinskim načinima plaćanja (Foto: Davor Javorović/PIXSELL)

plaćanja. Istraživanja pokazuju i da je gotovina od vitalne važnosti za egzistenciju ljudi s niskim primanjima, stanovnika ruralnih područja koji ne žive u blizini infrastrukture za digitalno plaćanje, kao i žrtava nasilja u obitelji koje često nemaju kontrolu nad svojim bankovnim računima.

KAKO navodi Američka unija za građanske slobode (ACLU) u izvještaju iz 2019., pripadnici siromašnih zajednica najčešće nemaju ni minimum financijske stabilnosti nužan za digitalno plaćanje, prije svega bankovni račun. Za otvaranje računa potreban je identifikacijski dokument ili dokaz prebivališta, koje često nemaju siromašni, beskućnici i nedokumentirani imigranti. Organizacija navodi i da je istraživanje Federalnih rezervi iz 2017. pokazalo da samo 53 posto Afroamerikanaca i 63 posto Hispanoamerikanaca redovno koriste bankarske usluge. Također, provizija koju kompanije naplaćuju trgovcima za korištenje karticama ‘zapravo služi transferu novca iz siromašnih u dobrostojeća kućanstva’, zahvaljujući programima nagrađivanja koje je u pozitivnoj korelaciji s prihodima kućanstva.

ACLU navodi i problem naplaćivanja kazni za prekoračenje iznosa na računu, napominjući da se većina prekoračenja događa prilikom plaćanja karticama, kada kupac nema neposredni uvid u stanje računa. U SAD-u su 2016. godine banke samo od tih kazni utržile 15 milijardi dolara. Američki Ured za financijsku zaštitu potrošača iznio je podatak i da se većina prekoračenja događa kod transakcija vrijednosti manje od 25 dolara, a ne nekih luksuznih kupovina.

Za razliku od plaćanja gotovinom, ono koje se odvija karticama ili aplikacijama uvijek uključuje posrednika, a to je najčešće privatna kompanija. U pitanju je oligopol manjeg broja kompanija – Vise, MasterCard i nekoliko drugih – koje pritom imaju i gotovo potpuno nereguliran pristup velikom broju osobnih podataka poput imena, prezimena i adrese. Pritom se preko specijaliziranih servisa mogu saznati i detaljniji podaci poput bračnog statusa, interesa i hobija, vjeroispovijesti i potrošačkih navika. Trgovanje tim podacima također nije regulirano, izuzev komplicirane i često skrivene opcije koju potrošač mora odabrati ako želi zaštititi svoje podatke.

Uz problem zaštite privatnosti i zloupotreba od strane privatnih kompanija, kritičari društva bez gotovine naročito ističu i nadzor koji države mogu provoditi nad građanima prateći njihove financijske transakcije. Često se navodi primjer Hong Konga i pametne kartice Octopus Card, koju praktički svi tamošnji građani koriste za sve moguće kupovine, od javnog prijevoza do kafića. No u vrijeme protuvladinih protesta 2019. godine prosvjednici su se masovno vratili upotrebi keša kako vlasti ne bi mogle kontrolirati njihovo kretanje.

Još jedan recentni primjer je i prosvjed ‘Konvoj slobode’ u kanadskoj Ottawi, kada su vozači kamiona blokirali prometnice jer nisu pristajali na obavezno cijepljenje protiv Covida-19. Kako bi suzbila proteste, kanadska vlada iskoristila je zakon o izvanrednim ovlastima i blokirala račune nekoliko stotina pojedinaca, kao i crowdfunding platformi na kojima se skupljao novac za prosvjednike. U vrijeme protesta protiv policijske brutalnosti u Nigeriji 2020. godine privatne banke su po nalogu središnje banke blokirale račune niza nevladinih organizacija koje su podržavale proteste, a blokiranje pristupa bankovnim računima u većini zapadnih zemalja dozvoljeno je i protiv osumnjičenika za terorizam i prije nego što im se dokaže krivnja. ■

Корааци за мир

Смета им кад жене на Тргу републике комеморишу жртве геноцида и преживеле и баш ми је драго што смо бесне, рекла је Јелена Јаћимовић, ауторка изложбе 'АрхиВор' која је 28. јануара отворена у Хисторијском музеју БиХ

КАДА муралима Младитџу, Вагнер групи и сличнима супротставите нешто што је суштински другачије, што емитије нежност и мир, то се препознаје као суштинско непријатељство – рекао нам је Владимир Арсенијевић у прошлонедељној причи о београдским муралима.

Насиље је најчешћа реакција, а у таквој је атмосфери и више него изазовно одлучити се бавити нечим посве супротним, без обзира на то да ли је реч о зидовима на улицама или унутар изложбеног простора. Један такав пројекат је и изложба 'АрхиВор: Приче и сећања о геноциду' Јелене Јаћимовић, која је 28. јануара отворена у Хисторијском музеју БиХ у Сарајеву. Њена ауторка је активисткиња Жена у црном, илустраторка и дизајнерка, а изложени радови доносе аналитичку реконструкцију личних прича на темељу архива судских докумената, видео материјала и фотографија. Радове је Јаћимовић 2021. симболично поклонила Меморијалном центру Сребреница–Поточари Спомен обиљежје и мезарје за жртве геноцида из 1995. године, а претходно су били изложени у Београду и Новом Саду, и то уз заштиту полиције јер су препознати као непријатељски и узнемирујући.

На панелу 'Суочавање с прошлости и долазак до истине путем активизма и умјетности', који је одржан непосредно пре отварања, ауторка изложбе нам је рекла:

— На мене су утицали женски антиратни и мировни покрети, организације цивилног друштва које се баве мировним активизмом, заштитом и правима оних који су преживели ратове и оних који долазе после ратова. То ми је било важно да објединим у свом раду, али ово је бежање од привилегија, да бисмо освестиле неке ствари у циљу ширења идеала мира.

Привилегије у патријархалном друштву предвиђене су за националистичке и клерофашисте, а њих Јаћимовић сматра слабима јер им сметају активисткиње, којих нема пуно, али чији одговор је 'урлик који позива на мир и разумевање свих маргинализованих'.

— Њихов једини одговор је бес, мржња, насиље и зато њих видим као слабе – објаснила је.

За женски активизам каже да је инклузиван, отворен ка свим маргинализованим заједницама те да позива на солидарност и борбу.

— Жене су кроз историју помагале, слушале и бринуле се. Претходнице су се избориле да имамо право на образовање

Уметност која може послужити као нада – с изложбе 'АрхиВор' (Фото: Имрана Капетановић)

и право гласа, ми смо све то подигли на виши ниво и сад ту бригу и борбу преносимо на друге фронтове. То смета патријархално настројеним особама међу којима има и жена, што је јако тужно – закључила је она.

На национализам гледа као на покушај укалуњавања, нарочито младих људи, а уметност ту може послужити као нада.

— Било која изложба, представа, књига има неки утицај јер ће се неком детету упалити лампица. Неко ће опет бити Ајна (Јусић), Сташа (Зајовић), нека наша другарица или друг који ће се касније борити и опет ће те особе сметати већини која гаји грозне наративе мржње острашћене патријархалне идеологије. А поред све тога капиталистички покушавају да нас контролишу. Мислим да смо супер, да смо јаке, много смо паметне, неустрашиве, нико нам ништа не може и поред малог броја. Услед слабости коју одајемо, ипак смо доста јаке. Смета им кад жене на Тргу републике комеморишу жртве геноцида и преживеле и баш ми је драго што смо бесне – нагласила је Јаћимовић.

СУДИОНИЦА панела била је и Ајна Јусић, председница удружења 'Заборављена дјеца рата'. За њу је уметност доказ постојања појединца, нечега што је одређени појединац, појединка преживио.

— Сматрам да је умјетност јака ако говоримо о неком циљу, вољи или жељи да скидамо вео наметнутих, устаљених друштвених норми, које су узроковане патријархатом, потребом за моћи, лошим појединцима којима данас дајемо пуно прилика. Утицај на личну трауму је изузетно снажан јер ми кроз умјетност имамо бенефит да изразимо своје мишљење, дјело, што значи да смо добили могућност да артикулишемо своје потребе, права. Заузимањем јавних простора добијамо прилику да партиципирамо у друштву, што на крају, изузетно доприноси политичкој социјализацији, што нам недостаје – рекла нам је Ајна Јусић о томе што умјетност значи за чланове и чланице удружења.

Та артикулација маргинализованог идентитета, истакла је, двоструки је посао јер га је потребно објаснити друштву, али и себи. И ту умјетност има улогу јер се захваљујући њој посјетиоци суочавају и са ратним злочинима.

— Ако желимо то пресликати на концепт суочавања са прошлошћу, да би дјеловање било конкретније, систем мора обезбиједити равноправну могућност сваком појединцу да користи ту умјетност како би се створио равноправан колектив – нагласила је Јусић.

Данашњи системи опструирају такву умјетност која те системе пропитује и покушава показати да може боље него што тренутно јесте, што је Ајна Јусић покушала свести на најједноставнији ниво, али опет врло битан.

— У самом процесу суочавања са прошлошћу морамо прихватити да патријархат

има један кључни алат, патријархат има државни буџет и морамо да будемо свјесни тога. То је снажан алат којим се опструира било који покушај приказивања другачијег – истакнула је.

Додала је да постоји огромна разлика између умјетности и система у заљечењу трауме јер у умјетности сваки појединац и појединка који добију прилику да се умјетнички изразе, имају нешто што је њихово.

— Тиме враћаш вјеру у себе, остављаш траг истине, траг свог постојања и нема тог патријархата који то може узети. Али ако гледамо трауму из институционалне перспективе то је ретрауматизација јер је корак ка правди опструира правосудним системом. Ви знате да је то недоступно за вас, па се јавља безнађе, неповјерење, а осим тога ултимативни циљ правосудја је кажњавање починилаца – нагласила је Ајна Јусић.

ЗАТО, закључује, умјетност артикулише невидљиве ране 'које имају наше мајке'. Позивајући се на изложбу 'Проговара(ј)мо' која је посвећена женама које су преживјеле ратно сексуално насиље каже да је та изложба постала 'алат заговарања' те да је као такав био кључан 'зато што смо са мајкама учествовале у процесима који се тичу нас'.

Напомиње да одлука да се жртва оголи никад није индивидуална и да се доноси на нивоу породице јер се не прича само о себи већ и о члановима фамилије.

— Поменула сам да сама артикулација личног искуства доноси доказ о твом постојању. Проблем је страх, анксиозност која може да изађе. Имате двије опције кад изнесете причу маргинализованог идентитета, он ствара простор за рањивост. У даљем напретку те рањивости поново су кључне институције. Јесте рањиви, али ако имате систем који ће стати уз вас и пружити вам институционалну подршку онда ћемо обезбиједити бар заштиту од дискриминације. Ако постоји подршка власти онда идемо ка ултимативном циљу правде за појединце или појединке, што је ултимативни циљ у личној трауми. Ако немате подршку власти, онда остајете рањиви. Али знали сте то и знате да остаје борба која се мора се наставити. Никакав облик рањивости не смије зауставити ту борбу – казала је Јусић.

Изложба се у Хисторијском музеју може погледати до 5. фебруара, а радови се након тога враћају у Меморијални центар. ■

Linija podjela

Prijedlog osnovnog sporazuma Srbije i Kosova odbacili bi Kurtijeva vlast, skoro sva Vučićeva opozicija i ugledni potpisnici apela za ‘spas Kosova’, a zasad ga prihvataju predsjednik i Vlada Srbije, pokoja opozicijska stranka, potpisnici apela za spas ‘europske Srbije’, dobar dio kosovske opozicije i većina srpskih predstavnika na Kosovu

MALO tko je u Srbiji i na Kosovu, ali i u njihovom okruženju, vidio i pročitao službenu verziju europsko-američkog prijedloga osnovnog sporazuma Srbije i Kosova. Unatoč tome, o njemu se na sve strane množe rasprave, polemike i sukobi. Dokument koji su njegovi autori i glavni promotori proglasili tajnim, u Srbiji i na Kosovu postao je udarna javna tema, ne samo politička. U tome nije smetala ni činjenica da će Beograd i Priština o njemu početi pregovarati i izjašnjavati se tek nakon što se na Kosovu privede kraju provedba desetak godina starog Briselskog sporazuma koji su obje strane potpisale i ratificirale. U toj staroj prtljazi najveći je kamen smutnje formiranje srpske manjinske autonomije na Kosovu.

O toj predigri bez koje neće započeti pregovori o tajnom prijedlogu osnovnog sporazuma, u javnosti se uglavnom malo razgovara i raspravlja, a i to mahom pod pritiskom europskih i američkih posrednika. Osim stranih diplomata, o njoj više govore vladajući u Srbiji, dio kosovske opozicije i srpski predstavnici na Kosovu. KURTIJEVA vlast na Kosovu i dalje uvjerava sve oko sebe da je briselska obveza formiranja Zajednice srpskih općina srpsko kukavičje jaje iz kojeg će se ispiliti terminator kosovske državne suverenosti. Dio kosovske opozicije, pogotovo onaj koji je sudjelovao u potpisivanju

Briselskog sporazuma, oprezno uvjerava javnost da se ta briselska žaba mora progutati jer bi bez toga međunarodni sponzori Kosova bitno reducirali svoju dosadašnju izdašnu podršku njegovom zaokruživanju kao samostalne i suverene države.

Istovremeno, VUČIĆEVA vlast sustavno inzistira na formiranju ZSO-a sukladno odredbama Briselskog sporazuma i njegovih pratećih dokumenata. Pritom sumnjičavo reagira na prijedloge koji se već neko vrijeme nude sa strane kao modeli uspostavljanja srpske manjinske autonomije. Srpska opozicija se previše ne zamara formiranjem ZSO-a, već se odmah bacila na izjašnjavanje o prijedlogu osnovnog sporazuma koji je vidjela samo u neslužbenim verzijama koje su plasirane u pojedinim medijima. Tek pokoja srpska opozicijska stranka od vladajućih Vučićevih naprednjaka traži da prihvati europsko-američki prijedlog jer bi njegovo odbijanje Srbiju opet bacilo u izolaciju i ekonomsko propadanje. Dilasov SSP, koji u anketama i dalje slovi kao najjača opozicijska stranka, među glasnijim je opozicijskim zagovornicima takvog stava, uz dodatak da predloženi osnovni sporazum ne bi prihvatili ako se u njemu traži podrška Srbije za članstvo Kosova u Ujedinjenim narodima.

Stranke parlamentarne desnice unisono se protive Vučićevoj najavi da će Srbija prihvatiti europsko-američki prijedlog kao

novi okvir za pregovore s Prištinom o normalizaciji međusobnih odnosa. S njima su se složile i JEREMIĆEVA Narodna stranka, ali i zeleno-lijevi blok stranaka koje su od lani u parlamentu. Među glasnijim protivnicima prihvatanja medijske verzije prijedloga osnovnog sporazuma svrstali su se i bivši predsjednik Srbije BORIS TADIĆ i njegova socijaldemokratska stranka. I kao što u Srbiji već dulje vrijeme biva, u javnosti su i povodom europsko-američkog plana za Kosovo lansirana dva apela istaknutih javnih osoba u kojima se s jedne strane traži spas za ‘srpsko Kosovo’, a s druge spas za ‘europsku Srbiju’. Prvi apel uglavnom su potpisali javni uglednici koji inače blagonaklono gledaju na vlast Vučićevih naprednjaka, a drugi u većini oni među njima koji se na nju svakodnevno nabacuju drvljem i kamenjem. Spasitelji ‘srpskog Kosova’ od Vučićeve vlasti traže da europsko-američki prijedlog baci u koš za smeće, a spasitelji ‘europske Srbije’ da ga prihvati i okrene se europskoj budućnosti Srbije i po cijenu prihvatanja kosovske državne samostalnosti i suverenosti.

Kad se podvuče crta, prijedlog osnovnog sporazuma Srbije i Kosova zgužvali bi i odbacili Kurtijeva vlast na Kosovu, skoro sva opozicija Vučićevoj koalicijskoj vlasti u Srbiji i ugledni potpisnici apela za ‘spas Kosova’, a zasad ga prihvataju predsjednik i Vlada Srbije, pokoja srpska opozicijska stranka, potpisnici apela za spas ‘europske

Srbije’, dobar dio kosovske opozicije i većina srpskih političkih predstavnika na Kosovu. Politički akteri na srpskoj i kosovskoj političkoj sceni po toj se liniji dijele i kad je riječ o procesu formiranja srpske autonomije na Kosovu. Albanskim čuvarima kosovske države i srpskim braniteljima ‘srpskog Kosova’ formiranje Zajednice srpskih općina i stvaranje uvjeta za opstanak i bolji život srpske zajednice na Kosovu zadnja su rupa na svirali. Zagovornicima nastavka srpsko-albanskih pregovora po matrici euro-američkog prijedloga definiranje i uspostavljanje srpske autonomije na Kosovu test je na kojem ponajprije nastoje izbjeći sankcije kojima se Srbiji i Kosovu prijeti ako odbiju ono što se od njih traži, a potom i novi krug doigravanja u kojem pokušavaju iskamčiti što je moguće više dokaza da su se izborili za srpske, odnosno albanske nacionalne i državne interese.

KAD je riječ o Srbiji, crta koja dijeli zagovornike od protivnika prihvatanja euro-američkog prijedloga osnovnog sporazuma uglavnom se podudara s razdjelnicom koja dijeli građane Srbije koji podržavaju njezino članstvo u Europskoj uniji od onih koji mu se protive. Vučićeva naprednjačka vlast u svoje prioritete uvrstila je članstvo Srbije u Europskoj uniji, ali i borbu za očuvanje ustavnog položaja Kosova u sastavu Srbije. Većina lijevo-liberalnih i konzervativnih opozicijskih stranaka također zagovara i jedno i drugo kao svoje političke ciljeve, dok je desnici Kosovo iznad svega i uglavnom su protiv članstva Srbije u EU-u.

Najnovije istraživanje koje je u prosincu provelo Ministarstvo za evropske integracije Srbije kaže da bi u ovom trenutku na referendumu o članstvu Srbije u EU-u 43 posto građana glasalo za, a 32 protiv, dok 13 posto ne bi glasalo, a 12 posto je neodlučnih. Podatak da 65 posto anketiranih smatra da bi Srbija zbog dobrobiti svojih građana trebala provoditi reforme koje se u pristupnim pregovorima od nje iz Bruxellesa traže, uvjerljivo ukazuje da ogromna većina srpskih građana želi da i njihova zemlja bude uređena kao da je članica Europske unije, neovisno o tome hoće li i kad to postati. Iako se inače u anketama i više od dvije trećine građana izjašnjava da ne bi glasali za članstvo u EU-u ako bi se Srbija istovremeno morala odreći Kosova, jasno je da ipak žele živjeti u državi koja je organizirana i uređena kao da je članica Unije.

U protekle dvije godine u kojima Ministarstvo evropskih integracija zbog pandemije koronavirusa nije radilo istraživanje, broj građana koji bi glasali za članstvo u EU-u pao je za sedam posto, ali taj pad je manji nego što se očekivalo zbog stalnih dodatnih zahtjeva u pristupnim pregovorima i zamiranja politike proširenja te zbog svega što se u međuvremenu događalo u Europi i prelijevalo na Srbiju, od rata u Ukrajini i uvođenja sankcija Rusiji, preko energetske krize i inflacije, do sukoba i prekida pregovora koje su Beograd i Priština vodili pod okriljem EU-a. Komentirajući rezultate istraživanja, IVANA ĐURIĆ iz srpskog euroministarstva stoga tvrdi: ‘Građani su racionalni. Imate na jednoj strani emocije i to je ono što u velikoj mjeri definiše stavove nas samih o raznim pitanjima sa kojima se susrećemo, ali kada dođemo na teren realnog života, na teren koristi koji ovaj proces ima za građane i za državu, onda vi vidite da taj racionalni odnos prema ovoj temi izbija u prvi plan.’ Građani su, dakle, racionalni kad odlučuju o svojim životima, a sad je red da se (ne)racionalno izjasne i oni koji u njihovo ime odlučuju o njihovoj budućnosti. ■

Najveći kamen smutnje je formiranje srpske manjinske autonomije na Kosovu – prizor iz Mitrovice (Foto: Ognjen Teofilovski/Reuters/PIXSELL)

INTERNACIONALA

Najmanje 200 tisuća robova

Prema istraživanju nizozemskog sveučilišta u Libiji je od 2017. do 2021. porobljeno najmanje dvjesto tisuća ljudi, a ta trgovina ljudima 'teška' je barem milijardu dolara

NAJMANJE dvjesto tisuća izbjeglica porobljeno je u sklopu trgovine ljudima u Libiji između 2017. i 2021. godine. Naročito su eritrejske izbjeglice postale objektima trgovanja i porobljavanja, a trgovci robljem ih zlostavljaju, siluju, prisiljavaju članove njihovih obitelji da plaćaju otkupnine. Ako i uspiju pobjeći do velike plave grobnice zvane Mediteran, izbjeglice riskiraju da na moru budu presretnuti i poslani natrag u Libiju. U najgorem slučaju, da se pridruže broji od najmanje 25 tisuća poginulih i nestalih na Mediteranu od 2014. godine. Podaci o porobljenim izbjeglicama u Libiji iz studije su koju je uz grupu suradnika vodila profesorica i istraživačica MIRJAM VAN REISEN s nizozemskog sveučilišta Tilburg, objavljene u novoj knjizi 'Porobljeni: zatočeni i prodani kroz digitalne crne rupe'. Autori razotkrivaju razne metode koje krijumčari koriste – trgovina izbjeglicama pospješuje se zahvaljujući nizovima 'crnih rupa', takozvanih 'digitalnih vakuuma'. Naime, u većem dijelu Afrike, pa tako i u Eritreji, ljudi nemaju mnogo utjecaja na digitalnu infrastrukturu, a pristup digitalnim uslugama je ograničen. Svjetska banka procjenjuje da je 2017. samo 1,3 posto stanovništva Eritreje imalo pristup internetu, a internetski kafići dostupni su jedino u glavnom gradu Asmari.

Zbog manjka informacija i mogućnosti komunikacije, eritrejske izbjeglice posebno su ranjive na izbjegličkom putu.

Ljudi koji bježe od ratova i siromaštva u Libiji iznova su zlostavljani, podvrgnuti seksualnom nasilju, iznudama raznih vrsta. Autori pritom napominju da je brojka od dvjesto tisuća porobljenih izbjeglica do koje se došlo tijekom razdoblja provođenja studije (2017. – 2021.) tek konzervativna procjena, dok su u stvarnosti brojke sigurno veće. Među tih dvjesto tisuća poznatih slučajeva, najviše izbjeglica je iz Eritreje. Ta država je trideset godina pod diktaturom predsjednika ISAIASA AFVERKIJA, u zemlji nema neovisnih organizacija, medija, pravosuđa. Od proglašenja neovisnosti 1993. nisu održani izbori, rasprostranjen je prisilni rad i vojno novačenje. Nakon što se Eritreja uključila u građanski rat u susjednoj Etiopiji počela su dolaziti izvješća o masovnim hapšenjima i prisilnom novačenju za popunjavanje vojnih redova, posebno u drugoj polovici prošle godine, kako su se borbe intenzivirale u etiopskoj regiji Tigraj. Izbjeglica čijim se životima može licitirati gdje god da izbjegnu stoga ne nedostaje, a procjenjuje se da je trgovina ljudima u Libiji 'teška' više od jedne milijarde američkih dolara. Autori knjige 'Porobljeni' tvrde da nejednak pristup i kontrola nad digitalnim tehnologijama i umrežavanjem potpomažu trgovinu robljem. Dakako, šire politike Europske unije, Libije i drugih zemalja na rogu

Tražitelji azila u libijskom Tripoliju (Foto: Hamza Turkia/Xinhua)

Afrike dopuštaju da se takva situacija održi i nastavi. Bez pravnog i ekonomskog izlaza, Eritrejci ostaju zarobljeni u krugu trgovine ljudima iz kojeg je gotovo nemoguće pobjeći. To potvrđuju brojna svjedočanstva, tajne snimke i poruke poslane preko društvenih mreža, do kojih su autori došli kroz kontakt s izbjeglicama na terenu. Većina intervju vođena je s izbjeglicama koje su uspjele pobjeći u okolne zemlje, poput Nigera, Sudana i Tunisa, a obavljani su i razgovori s izbjeglicama koje su se uspjele domoći Europe. Detaljna etnografska studija tako identificira rute, organizacijske principe i ključne aktere uključene u trgovinu ljudima u Libiji, a autori zaključno pozivaju na hitnu zaštitu izbjeglica i suštinski zaokret u politici EU-a.

Podsjetimo i da je prije tri mjeseca objavljeno izvješće UN-a koje je također pokazalo da su izbjeglicama i migrantima u Libiji sustavno kršena najosnovnija prava. Zlostavlja ih se i prisiljava da prihvate takozvani 'potpomognuti povratak' u svoju zemlju podrijetla. Izbor im se u praksi svodi na biranje između povratka u zemlju iz kojih su pobjegli i suočavanja s nastavkom zlostavljanja u Libiji. Lepeza zlostavljanja uključuje arbitarna pritvaranja, prijetnje mučenjem, seksualnim nasiljem, otmicom i iznudom. Iako bi potpomognuti povratak trebao biti dobrovoljan, u stvarnosti malo tko može donijeti dobrovoljnu odluku o povratku, a koja bi bila u skladu s međunarodnim zakonima i standardima o ljudskim pravima. Prema podacima UN-a, u Libiji se danas nalazi oko šesto tisuća izbjeglica i migranata, iz više od 40 zemalja. Većina ih dolazi iz supsaharske Afrike i izloženi su posebno rigoroznom tretmanu u službenim i neslužbenim pritvorskim objektima, zapravo logorima. Institucionalni rasizam integralni je dio represivnog aparata, pa su česta svjedočanstva o rasnom profiliranju, (držanju crnaca kao pasa) u zatvorima itd. Od 2015. naovamo više od 60 tisuća migranata vraćeno je u države podrijetla diljem Afrike. I nakon povratka mnogi su ponovno natjerani na bijeg – na Zemlji očajnički traže neku zemlju u kojoj bi mogli zastati i postojati.

■ Ivana Perić

Peru protiv Boluarte

KAKO bi pacificirala nasilne proteste koji traju već gotovo dva mjeseca, predsjednica Perua DINA BOLUARTE pozvala je tamošnji Kongres da raspiše nove izbore ove godine umjesto 2024. za kada su zakazani. Budući da je Kongres nedavno glasao protiv raspisivanja prijevremenih izbora, Boluarte je zaprijetila da će započeti proces ustavnih promjena kako bi omogućila da se izbori dogode što prije. Nakon toga je Kongres ponovno sazvao sjednicu koja je u vrijeme zaključenja ovog teksta još uvijek trajala. Raspisivanjem novih izbora Boluarte bi ne samo umirila prosvjede u kojima je poginulo više od 50 ljudi, nego i spasila svoju političku funkciju s obzirom

na to da prosvjednici, uz raspisivanje izbora, traže i njezinu ostavku, raspuštanje Kongresa i donošenje novog ustava kojim bi se dokinula sistemska obespravljenost siromašnih starosjedićkih zajednica. Otkad je u ljeto 2021. pobijedio na izborima kao kandidat marksističke stranke Perú Libre, ljevičarski predsjednik države PEDRO CASTILLO konstantno se suočavao s napadima desnice i ekonomskih elita. Politička nestabilnost kulminirala je protestima koji su započeli 7. prosinca, kada je Castillo uhapšen jer je pokušao raspustiti Kongres nakon što ga je to tijelo – u kojem Perú Libre nije imao većinu – po treći put pokušalo opozvati. Vlast je preuzela njegova potpredsjednica Boluarte, koja se odmah slizala s Castillovim protivnicima u parlamentu, pa su u marginaliziranim područjima južnih Anda uskoro buknuili protesti.

U dijelovima zemlje proglašeno je izvanredno stanje, vlast je uzvratila nasiljem, a Boluarte i njezini pobočnici prosvjednike su optužili za terorizam u režiji stranih agencija i time dodatno razgnjevili pobunjene mase iz ruralnih dijelova zemlje. Protesti su se ubrzo proširili do glavnog grada Lime, gdje je zapaljeno nekoliko zgrada vlasti, blokirane su prometnice, što je dovelo do prekida lanaca opskrbe i nestašica hrane u zabačenim dijelovima zemlje. Istraživanja provedena nakon mjesec dana protesta pokazala su da 60 posto Peruana smatra da je reakcija vlade na proteste pretjerano nasilna. Njih čak 83 posto želi da se raspišu novi izbori, no Boluarte unatoč tome odbija odstupiti s funkcije. Većina ispitanih, njih 63 posto, želi i osnivanje ustavotvorne skupštine koja će napisati novi ustav. Peruanski ustanak dio je ciklusa narodnih mobilizacija kakve su se posljednjih godina događale u Ekvadoru, Kolumbiji Boliviji i Čileu, gdje je u rujnu prošle godine na referendumu propao sličan pokušaj donošenja progresivnog ustava usmjerenog na jačanje prava starosjedićkih naroda.

S obzirom na vlastito porijeklo i biračko tijelo, Castillo je u svjetonazorskom smislu konzervativac. Mnogi prosvjednici ne odobravaju njegov pokušaj nezakonitog raspisivanja Kongresa i vladanja dekretom, ali tog seoskog učitelja podržavaju jer se radi o prvom predsjedniku države koji je pripadnik starosjedićkog naroda i koji je obećao dokinuti nejednakost, rasizam i siromaštvo u kojima tavori praktički svi koji ne spadaju u bjelačku metropolitansku oligarhiju i birokraciju koja je opslužuje. Peru spada među vodeće svjetske proizvođače bakra, srebra, cinka, kositra i zlata, a prije nekoliko godina tamo su otkrivena i nalazišta litija, šesta najveća u svijetu. U Argentini, Čileu, Boliviji i Peru u nalazi se oko 67 posto svjetskih zalih litija, a one peruanske smještene su u regiji Puno, jednoj od najgušće naseljenih i najsiromašnijih. Tamo žive pripadnici naroda Ajmara i Kečua, koji su i najzastupljeniji među prosvjednicima. Većina koncesijskih ugovora za eksploataciju ruda istječe ove ili sljedeće godine, a iako je Castillo bio skloniji nekom obliku državnog kapitalizma nego nacionalizaciji, transnacionalni kapital koji je u vlasništvu koncesija očito ga nije smatrao dovoljnom garancijom stabilnosti svojih investicija, pa se i ovi prosvjedi promatraju kao pobuna protiv takvog modela upravljanja prirodnim resursima.

■ Tena Erceg

Crkveni monopol

Direktorka oš iz Sečnja protivila se verskim obredima u školi povodom Svetog Save, što je izazvalo oštre kritike resornog ministra. SPC je potreban režimu te mu se sve više prepušta javni prostor, kaže istoričar Vladimir Veljković

Verski obred u školi (Foto: Grad Užice/www.uzice.rs)

PRVI put posle niza godina, u našoj školi neće biti verskih obreda 27. januara jer su dobili mene za direktora. Ako budem smenjena zbog toga, eto koraka napred za našu lepu Srbiju', objavila je OLIVERA MARJANOVIĆ, direktorka Osnovne škole Aleksa Šantića iz Sečnja, mesta u blizini Zrenjanina, u Facebook-grupi Ateisti Srbije. Svetog Savu se, naime, smatra 'ocem srpske kulture' te prosvetiteljem, pa se na praznik službeno

nazvan 'Sveti Sava – Dan duhovnosti' tradicionalno slave i školske slave. Direktorkino objašnjenje za zabranu verskih obreda bilo je jednostavno. Pozvala se na član 11. Ustava Srbije koji kaže da moramo da odvojimo školu od crkve. U školu mogu da idu i katolici, i muslimani i sve vere, kao i ateisti. 'I zato u školi nikoga ne smemo da primoravamo da prisustvuje tuđim verskim obredima', objasnila je medijima. Reakcija javnosti bila je burna, a stvorena je atmosfera linča nakon čega se direktorka povukla iz javnosti. Proslava se održala kao i prethodnih godina, ali bez prisustva direktorke. Ministar prosvete BRANKO RUŽIĆ, kadar Socijalističke partije Srbije, oštro je kritikovao Marjanović rečima da je obeležavanje školske slave Svetog

Save uz sveštenika i seču slavskog kolača 'elementarno pravo' koje verujući građani mogu da iskoriste.

'Naravno da postoje ljudi koji su ateisti, poput dotične direktorke, ali to ni na koji način ne znači da kada ste direktor, u skladu sa onom krilaticom 'država to sam ja', to nije tako. Ustav sve ovo dozvoljava, bez obzira na to što su crkva i država odvojene', komentarisao je Ružić.

Istoričar VLADIMIR VELJKOVIĆ ističe za Novosti da se sekularnost države na sve moguće načine izigrava i da su u praksi na snazi različiti vidovi procesa desekularizacije.

— Srpska pravoslavna crkva u poslednje se četiri decenije postepeno vraćala u politički život, ali je njena politička uloga kodifikovana 2006. donošenjem Zakona o crkvama i verskim zajednicama. U tom zakonu se u članu 11. stav dva kaže da SPC ima izuzetnu istorijsku, državotvornu i civilizacijsku ulogu u oblikovanju, očuvanju i razvijanju identiteta srpskog naroda. Time je i formalno pravno SPC-u dat ogroman simbolički monopol u političkom i kulturnom pogledu, koji sada sve više postaje i faktički, jer se na crkvu sve više politički računa. Bilo da je u pitanju režim, bilo da su u pitanju stranke koje su trenutno u opoziciji – naglašava Veljković.

Pitanje je šta se zapravo slavi, ističe DUŠAN BLAGOJEVIĆ, profesor srpskog jezika i književnosti iz Lebane nedaleko Leskovca. Da li se radi o prosvetiteljskoj misiji Svetoga Save ili svetkovanju sveca?

— Ako je Dan duhovnosti, ne vidim prostor za crkvene obrede, ako se praznuje svetac, onda je ozbiljan oblik diskriminacije, i upliv crkve u obrazovne ustanove u jednoj sekularnoj državi – kaže on.

Populizam je za njega ključni pojam, ali i sveopšte pristajanje, odnosno odsustvo nepristajanja, od univerzitetskih profesora do nastavnika u osnovnim i srednjim školama. Feministički kulturni centar BEFEM podseća da su na mig crkve povlačeni udžbenici iz škole, da je v. d. direktor Službenog glasnika, a bivši ministar prosvete MLADEN ŠARČEVIĆ najavio izdavanje nacionalnih udžbenika, za čiju je izradu pomoć ponudio patrijarh PORFIRIJE. Blagojević ističe da je sve to suprotno reformi obrazovanja koja se sprovodi u Srbiji.

— Ne mislim da postoji jasan plan, već se radi stihijski, da ne kažem u naletu neakvih 'spasiteljskih ideja', a to jeste problematično. Sam koncept nacionalnih udžbenika suprotstavljen je Strategiji obrazovanja i vaspitanja do 2030. Ako pogledamo misiju, viziju i ciljeve Strategije, videćemo da je ozbiljan raskorak u odnosu na nacionalističku ideju koja se pokušava nasilno ugurati – dodaje on.

Kampanja SPC-a protiv prava LGBTQ+ građana, menjanje udžbenika biologije u delu u kom se govori o rodnom identitetu, a gde se spominju i transrodne osobe, za Veljkovića je znak da će se crkvi sve više prepuštati javni prostor. SPC je režimu ALEKSANDRA VUČIĆA potreban.

— Potrebe su sledeće: eventualni dogovor sa Prištinom, koji bi značio da Srbija priznaje Kosovo, biće kompenzovan sve snažnijom identitetskom, odnosno nacionalističkom politikom na unutrašnjem planu. U tom je procesu SPC od presudne važnosti, jer kao što piše u zakonu, SPC-u su data ovlašćenja da motri na to ko jeste, a ko nije dobar Srbin. E sada, postoji opasnost da i Vučić od strane SPC-a bude proglašen za lošeg Srbina i izdajnika. Međutim, kako bi smanjio tu

mogućnost, Vučić će biti primoran da SPC-u prepušta sve više prostora u javnom životu i to se na neki način već dešava, zaključuje naš sagovornik.

■ Dejan Kožul

Mišićima do pobjede

TURSKI sultan RECEP TAYYIP ERDOĞAN signalizirao je da bi Ankara mogla dati suglasnost na pristupanje Finske NATO-u, ali ne i Švedske. Turska je dosad odbijala ratificirati njihovo pristupanje u članstvo, najviše zbog činjenice da Stockholm nije dovoljno udovoljio turskim zahtjevima za izručenje aktivista koje Ankara povezuje s Radničkom partijom Kurdistan, ali i osumnjičenih za sudjelovanje u pokušaju državnog udara iz 2016. godine. Već i tako nezadovoljna, Turska je razgovore o pridruživanju dviju nordijskih zemalja NATO-u suspendirala nakon što su švedske vlasti dopustile prosvjed radikalnih desničara održan 21. siječnja ispred turske ambasade, prilikom kojeg je ekstremist RASMUS PALUDAN zapalio primjerak Kurana. Ankaru je razbjesnila i činjenica da švedsko tužiteljstvo nije pokrenulo postupak protiv kurdskih aktivista koji su polovinom siječnja ispred štokholmskog Gradskog suda objesili – za noge – lutku koja predstavlja Erdoğana. Govoreći u nedjelju, turski predsjednik podvukao je jasnu razliku između odnosa prema dvije spomenute zemlje.

'Mogli bismo Finskoj poslati drugačiju poruku, a Švedska će biti šokirana kada je vidi. No Finska ne bi trebala griješiti kao Švedska', poručio je Erdoğan u televizijskom govoru. Ipak, finski ministar vanjskih poslova PEKKA HAAVISTO odvratio je da se Helsinki još uvijek čvrsto nada zajedničkom pristupanju NATO-u sa Švedskom, te da Finska ima strpljenja čekati.

Komentatori općenito povezuju Erdoğanovo 'pokazivanje mišića' s njegovim balansiranjem i zauzimanjem neutralne pozicije između zapada i Rusije, ali još i više s nadolazećim predsjedničkim i parlamentarnim izborima zakazanim za 14. svibnja. Ekonomija je već u višegodišnjoj krizi, pa je tako prošlog listopada inflacija dosegla rekordnih 85,5 posto, dok prema jednom istraživanju dvije trećine građana Turske tek s teškoćama uspijeva pokriti troškove stanovanja i prehrane. To će za Erdoğana i njegov AKP biti vjerojatno najteži izbori ikada, pa ne čudi da je autokratski predsjednik počeo šakom i kapom dijeliti finansijsku pomoć i druge beneficije građanima. Istovremeno se velik dio opozicije ujedinio u šestostranački politički savez okupljen oko najveće, tradicionalno kemalističke političke stranke CHP. Međutim, nesposobnost opozicije da se odmakne od turskog nacionalizma vrlo bi lako moglo Erdoğanu donijeti još jednu pobjedu i novi petogodišnji mandat. Naime, trećoj najvećoj stranci u zemlji, prokurdskom HDP-u – nije bilo dopušteno pridruživanje opozicijskom bloku.

■ Jerko Bakotin

PERSONA NON CROATA

Foto: Wikimedia Commons

Prema anketama najpopularnija španjolska političarka trenutno je YOLANDA DÍAZ. Zamjenica socijaldemokratskog premijera Pedra Sáncheza dugogodišnja je članica Komunističke partije Španjolske. Nedavno je pokrenula lijevu političku platformu Sumar ('Ujedinimo se'), koja namjerava sudjelovati na općim izborima koji će se održati u prosincu. Díazina kandidatura oživjela je ljevicu razočaranu kako u socijaldemokrate, tako i u Podemos.

'Yolanda nam daje pravo da sanjamo i nadamo se. Nadamo se da će biti prva španjolska premijerka', poručila je nedavno ADA COLAU, progresivna lijeva gradonačelnica Barcelone.

■ J. B.

Afrički Che

Amílcar Cabral politički se zalagao za razvoj međunarodne suradnje i očuvanje mira u svijetu, no preduvjet za promjene u Gvineji i na Zelenortskim otocima bila je dekolonizacija, kako bi u slobodnoj i nezavisnoj državi društvo moglo preuzeti odgovornost za vlastiti razvoj

U NOĆI 20. siječnja 1973., AMÍLCAR CABRAL vraćao se u središte svoje stranke PAIGC-a nakon večere u poljskoj ambasadi u Conakryju, u nekadašnjoj Francuskoj Gvineji, često zvanoj tada i danas Gvineja Conakry, jednoj u triju afričkih Gvineja.

Trojica naoružana automatskim puškama AK-47 zaustavila su automobil u kojem su bili on i supruga, bez tjelohranitelja. Supruga je ostala u automobilu, a on je izašao. Pokušao je predložiti naoružanim ljudima da razgovaraju i da nekako dođu do rješenja. Znao je da u stranci postoje neke nezadovoljne skupine. Rekao je da će radije umrijeti, nego dopustiti da ga vežu. Nije se htio predati. Za nekoliko trenutaka bio je mrtav.

PAIGC (Partido Africano para a Independência da Guiné e Cabo Verde, Afrička stranka za neovisnost Gvineje i Zelenortskih otoka) osnovao je 1956. upravo Amílcar Cabral i do smrti rukovodio njome i upravljao svakim političkim i vojnim potezom koji će dovesti do nezavisnosti Gvineje Bisau, proglašene u rujnu 1973. godine, devet mjeseci nakon njegove smrti.

U ratu je lako poginuti, no pogibija Amílcar Cabrala bila je više od slučaja. On je bio naročito važan cilj zbog svojih stavova i djelovanja, koje je nadilazilo borbu za nezavisnost i nacionalnu emancipaciju Gvineje Bisau, portugalske kolonije, i Zelenortskih otoka s kojih je potjecao. U trenutku smrti imao je 48 godina.

Rodio se 12. rujna 1924. u Bafati, ali se obitelj preselila na otok Santiago. Otac mu je rođen u Zelenortskom arhipelagu, podrijetlom iz Gvineje Bisau, a i majka mu se tamo rodila, ali su joj roditelji bili sa Zelenoga rta. Život njegove obitelji i njega samoga bio je dakle tijesno povezan s obje zemlje.

Uspio je dobiti stipendiju za studij agronomije u Lisabonu. Bio je jedini crnac na svojoj studijskoj godini. U portugalskom glavnom gradu stanovao je u Domu studenata portugalskog carstva. Tamo su živjeli ili se okupljali brojni studenti koji će kasnije formirati intelektualnu i političku elitu afričkih portugalskih kolonija i imati važnu ulogu u antikolonijalnim pokretima u svojim zemljama.

U Cabralovu su se krugu, među ostalima, nalazili MÁRIO PINTO DE ANDRADE, klasični filolog i pjesnik, osnivač i prvi predsjednik MPLA-a, Narodnoga pokreta za oslobođenje Angole, kao i AGOSTINHO NETO, koji je studirao medicinu, također pjesnik i budući

predsjednik MPLA-a te predsjednik neovisne Republike Angole.

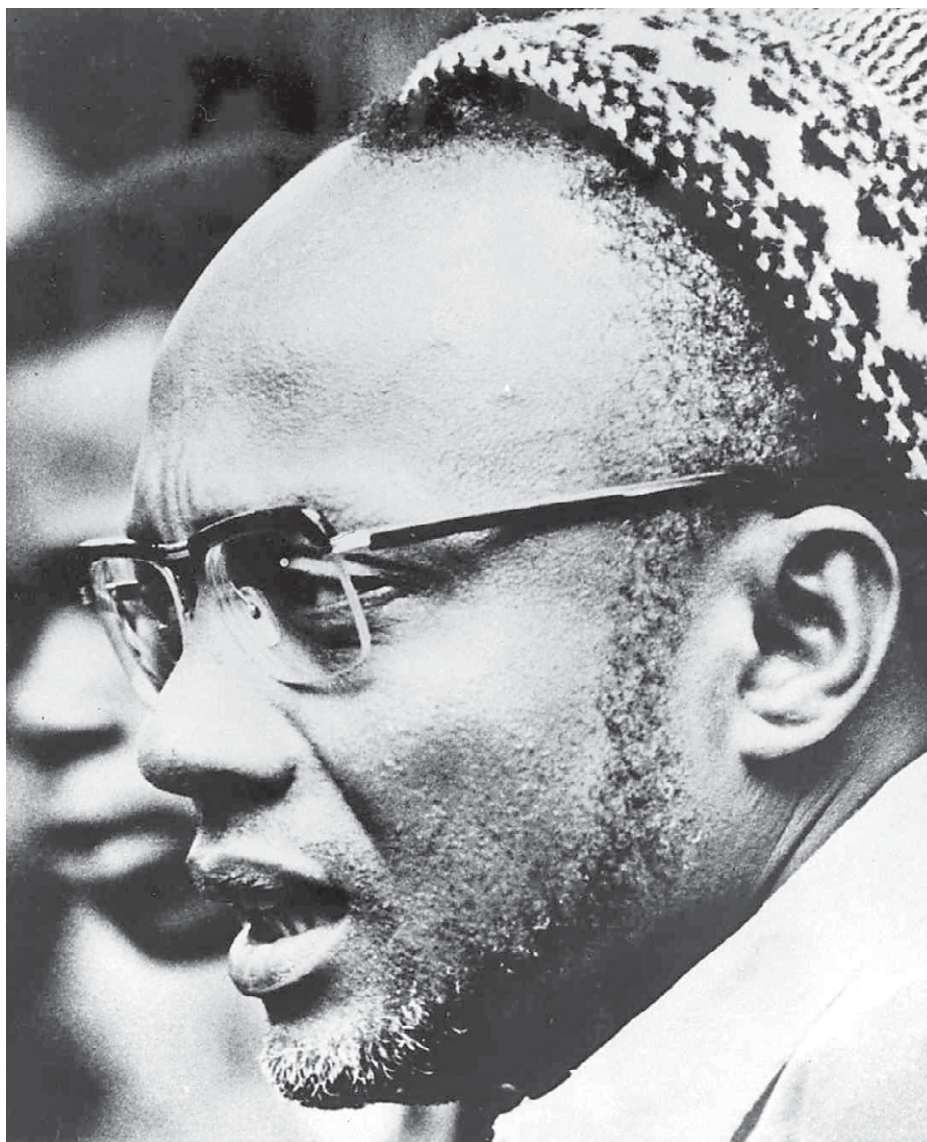
Kao agronomu po zanimanju, profesionalna mu je aktivnost omogućila da dobro upozna društvene okolnosti u Gvineji, a mladenačka iskustva sa Zelenortskih otoka dopunjavala su njegovu sliku o teškom životu potlačenoga stanovništva i u jednoj i u drugoj zemlji. Uskoro započinje svoje političke aktivnosti. Njegovo djelovanje primjećuju portugalske kolonijalne vlasti pa mora emigrirati u Angolu. Tamo se priključuje MPLA-u, čije vođe poznaje sa studija u Lisabonu.

Politički se zalaže za razvoj međunarodne suradnje i očuvanje mira u svijetu, na prvom mjestu poštovanjem Povelje un-a i Povelje o pravima čovjeka, poštovanjem suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti svih država, nemi-

ješanjem u poslove drugih država, uzdržavanjem od prijetnji agresijom i od upotrebe sile protiv bilo koje države te rješavanjem svih međunarodnim sporova mirnim putem, koje je postavila Konferencija u Bandungu na kojoj je i sam sudjelovao. No preduvjet za njihovu primjenu bila je dekolonizacija, oslobođenje od portugalske vlasti, koja se žestoko opirala dekolonizaciji, kako bi u slobodnoj i nezavisnoj zemlji društvo moglo preuzeti odgovornost za vlastiti razvoj.

Cabral promatra cjelokupnu luzofonsku Afriku: 'dinamizacija i definiranje pokreta za neovisnost veća su slika od same Gvineje' i

Amílcar Cabral, karizmatični
lider borbe za slobodu
Gvineje i Zelenortskih otoka
(Foto: Wikimedia Commons)

'jednako su kolonizirani Gvinejci, stanovnici Zelenortskih otoka, Angolci i Mozambičani, kao i oni sa Sv. Tome i Princa'. Uzimajući u obzir zemljopisnu udaljenost ostalih zemalja, odlučuje suziti projekciju na Gvineju i Zelenortske otoke te tako zaokružiti koncept svoje Afričke stranke za nezavisnost Gvineje i Zelenortskih otoka.

PAIGC je izvorno imao miroljubiv program. Prva mu je taktika bila da traži mirno povlačenje portugalskih oružanih snaga. SALAZAROV se Portugal oglašio na takve zahtjeve. Gledano iz salazarističke perspektive, Gvineja i nije bila kolonija, nego 'prekomorski teritorij', dakle integrativni dio portugalskog teritorija. Stoga je PAIGC odlučio pribjeći oružanom ustanku. S obzirom na logističke probleme u dopremi oružja u zelenortski arhipelag, i uopće organiziranje oružanoga otpora na tih deset otoka i sedam otočića daleko u Atlantiku, odlučeno je da se ustanak podigne na kontinentu, u Gvineji Bisau. Na Zelenortskom otočju PAIGC je pak pribjegao taktici izazivanja sabotaza, prvenstveno na komunikacijama i ostaloj infrastrukturi (telefonske veze, radio-stanice, električne stanice itd.).

U siječnju 1963. Cabral je objavio rat Portugalu napadom na vojnu utvrdu Tite. Oružjem i opremom snabdijevali su ga Sovjetski Savez, Kuba, Kina i Jugoslavija. Mnogi su oficiri i politički kadar bili obučavani u tim zemljama, što je dalo rezultate i u ideološkom pozicioniranju PAIGC-a, koji je sve više dolazio pod utjecaj socijalističkih zemalja.

PAIGC je ubrzo, godine 1964. osnovao i vojku na oslobođenom teritoriju, pripremajući se za veće ratne operacije, pored gerilskoga djelovanja u krajevima koje nije imao pod kontrolom. Portugalski analitičari nisu na vrijeme spoznali njegove borbenne potencijale. Portugalu je Gvineja Bisau služila kao luka za transport trupa i baza za avijaciju na putu za angolsko i mozambičko ratište. Kada je portugalska vlast shvatila veličinu prijetnje i ratne potencijale PAIGC-a bilo je kasno, jer je PAIGC već djelovao na cijelom gvinejskom teritoriju, uz potporu većine lokalnoga stanovništva. Salazarov Lisabon zakasnio je s adekvatnim političkim i vojnim odlukama i počeo je reagirati tek kad je plamen ustanka već bio zahvatio većinu teritorija.

TKO je likvidirao Cabrala? Istaknuti portugalski novinar, publicist i književnik, JOSÉ PEDRO CASTANHEIRA, svojedobno je temeljito istražio dokumente i intervjuirao mnoge sugovornike koji su mogli o tome imati saznanja i zaključio da postoje četiri hipoteze koje je objavio u knjizi. Prema prvoj, riječ je o akciji portugalske vojske iz Bisaua. Prema drugoj, likvidaciju su organizirale portugalske civilne obavještajne službe. Treća hipoteza govori da je likvidaciju organizirao AHMED SÉKOU TOURÉ, predsjednik Gvineje, koji je doduše dopustio da baza PAIGC-a bude u Conakryju, ali se, vidjevši golemu Cabralovu popularnost u Africi, pobojao da ovaj možda ima plan ujedinjenja dviju Gvineja i stvaranje 'velike Gvineje' kojoj bi bio na čelu. Posljednja je hipoteza i najvjerojatnija, premda ni za nju nema čvrstih dokaza: Cabralova likvidacija rezultat je nacionalističkih napetosti između vojnoga krila PAIGC-a koje su velikom većinom sačinjavali Gvinejci i malobrojnoga rukovodstva kojem su na čelu bili kadrovi sa Zelenoga rta.

Do dana današnjega nisu se pojavili dokumenti ili svjedočanstva koji bi bacili novo svjetlo na ubojstvo tog karizmatičnog lidera luzofonske i općenito borbe za slobodu, nezavisnost i nacionalnu emancipaciju bivših evropskih kolonija u Africi. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Tri knjige

PIŠE Sinan Gudžević

*Za potpore postoje
pravila i zahtjevi,
i cijenu često imaju
potpore. Cijena je
ponekad sloboda
izražavanja.
Na knjizi 'Tri
knjige' Marka
Vešovića ne stoji da
joj je izdavanje
pomogla ikoja
struktura. Neka ta
knjiga bude najava
izdanja sabranih
djela jedinstvenog
pjesnika,
pripovjedača
i slobodnog pisca
Marka Vešovića*

IZDAVAČKA kuća Buybook iz Sarajeva (sa ispostavom i u Zagrebu) objavila je prošle godine knjigu MARKA VEŠOVIĆA pod naslovom 'Tri knjige'. Urednik knjige je ALMIN KAPLAN, a knjiga od 400 stranica sadrži stihove, ukupno 211 pjesama. U knjizi su stihovi Vešovićevih knjiga stihova 'Poljska konjica', 'Knjiga žalbi' i 'Po suhu demija'. Prva dva naslova su čitaocima poznata, a treća zbirka se objavljuje prvi put. No je 'Poljska konjica' dopunjena u odnosu na ranije izdanje, a 'Knjiga žalbi' je, uz sitne promjene, ista kao ona prethodno objavljena.

Marko Vešović je jedan od primjera koji pobijaju čuvenu riječ THEODORA ADORNA prema kojoj je barbarstvo pisati pjesme nakon Auschwitzta. Marko Vešović nije samo pjesnik koji piše pjesme nakon Auschwitzta, već je još i pjesnik koji piše pjesme o strahotama rata, koji je počeo pola stoljeća poslije početka onoga u kojem su počinjena zla Auschwitzta i drugih logora. Pjesnik Auschwitzta s dodacima. Bilo kako da gledamo na Adornovu pobunu protiv pisanja pjesama i na kasniju reviziju njegove izjave, te bilo kako da gledamo i na ironičnu izjavu koju je dao GOLO MANN, a prema kojoj Adorno ne zna pisati pjesme poslije Auschwitzta, jer ih nije znao pisati ni prije Auschwitzta, Marku Vešoviću se mora priznati zasluga da je u naš jezik presudno učvrstio ratno pjesništvo. Pjesme koje je o ratu i oko rata napisao takve su da ih nijedan odgovoran tumač i književni povjesničar ne može preskakati ni prešućivati. Vešović na početku 'Poljske konjice' za moto ciklusa 'Prazne ruke' navodi pjesmu BERTOLDA BRECHTA iz njegovih egzilantskih pjesama pisanih u 'Svendborgu': *U mračnim vremenima/ Da li će također biti pjevanja?/ Da, također će biti pjevanja./ O mračnim vremenima.* Brechtovi stihovi o pjevanju u mračnim vremenima (*in den finsteren Zeiten*) napisani su uoči Drugog svjetskog rata, ali su se pokazali jačim od Adornove pobunjeničke izjave. Adornu se spočitavalo kako je poeziju smatrao za veselu umjetnost.

Marko Vešović u poeziji svoje karte ne drži ispod stola. U 'Poljskoj konjici' on imenuje zločince i zlotvore, pokvarenjake i lažove koji su svojom razularenošću doveli dotle da na sarajevskom groblju Lav raku grobar kopa *svojski kao da kopa temelj kumovske kuće*. Oni su doveli dotle da pjesnik u zimu devedeset i treće zazove Svevišnjeg: *Daj mi prirodnu smrt./ Na zemlji veća nagrada/ Od ove ne postoji*. Likovi koji su se u ratu vrgnuli u zlotvore i zločince, prije rata su bili uglavnom, kako se to kaže, javne ličnosti, profesori, pisci, ljekari, sa njima se razgovaralo, pilo, ponekad i zapjevalo. Oni su u knjizi objekt najžešćeg Vešovićeva sarkazma. Uz njih, kao bijedna pratnja, idu neznani i neznaveni likovi, negdje imenovani negdje ne. Takav je lik Milice (iz pjesme 'Uštap u vodi') koja je došla na stanak s mladićem kako bi s njime raskinula, je hoće da 'ide sa svojim narodom'. Likovima vođa i pristaša suprotstavljeni su likovi koji pripovijedaju ili ispovijedaju svoju tugu zbog pogibije svojih bližnjih ili bliskih. Taj katalog ispovijesti je potresan, ali materijal staje u pjesmu i u njoj ostaje. Uz te ispovijesti će pjesnik Vešović dodavati i svoje, te će zaključiti kako je njegov predratni život bio nemjerodavno iskustvo i kako je s ljudima istinski počeo živjeti tek u ratu: *Prijašnji život sam prosto/ prokunja ko da je svijet bio čekaonica/ na uskotračnoj pruzi. Recimo u Ustipraču./ Rodiš se, i svoje prodrijemaš, a nikad ne doznaš/ kakav je ko pod kožom...* Nešto kao EUGENIO MONTALE: *Živio sam pet procenata, nemojte povećavati dozu.*

'Tri knjige' imaju šest ciklusa, svaka po dva. Ti bi ciklusi mogli biti objavljeni i kao zasebne knjige, kao što su 'Tri knjige' jedna knjiga. Pisana je u mnogo godina, a čini se da je nastala u komadu, između ratne strave, uspomena iz djetinjstva u rodnom kraju i snova kojima Morfej škropi pjesnika. U njoj ima ovakvih stvari:

*Rat je kad ti vlastito lice u ogledalu
zvuči kao glasina. Kad stogovi sijena
liče na četničke šubare. Kad na udicu
love se golubovi. Kad na vratima baščaršijske*

*radnje pročitaš: Već smo imali
tri obijanja! Kad u podrumu zuriš
u spavačice što vire ispod kućnih haljina,
i u pidžame dulje no nogavice hlača
i misliš ni o čemu. Kad spavaš stisnutih šaka,
a na javi si napet ko platno na derđefu.
I kad granate slijeću tačno ko grabljivice.*

Ima i ovakva majstorija Marka DARINKI-
NOG:

*Prošle noći me iza uma
U snu odvelo
Gdje ne pripada selu šuma
No šumi selo.*

*Umro sam, ali još me ima
Da čujem: guče
Golub – djetinjim žalostima
Glas mu napućen.*

*I gluš iskonsku jasno čatim
Sa sviju lica:
Tu nikad neće vrag vrečati,*

*Ni anđel saći.
I zamela mi vijavica
Astal pisači.*

Košmar ispjevan kao zimska idila. Da ga čitaš nekome koga voliš. Ne samo ovaj nego mnoge melanholične i pesimistične i nihilističke lirske zapise, rimovane ili lišene rime. Do Vešovićevih knjiga nije lako doći, kao što nije lako doći ni do groblja u Nikolju u Bijelom Polju, gdje počiva majka pjesnikova:

*Gledam: izlaze iz Jadrana ronci –
Šake im biserja pune.
Onda obilazim trgove – po bronci
Svakoj da pljunem!*

*I svratim u Nikoljac malo zatim
Da moja duša proba
Malo Danicu zvijezdu gledati
Sa Darinkina groba.*

MARKO Vešović je svoj stih izgradio pišući i prevodeći. On je triput više stihova preveo nego što ih je napisao. Preveo je četrdesetak knjiga, veći dio je neobjavljen. Na prevodima koje je objavio potpisivao se heteronimom MARKO UDOVIČIĆ. Prirodnost Vešovićevih stihova može se zahvaliti prevodilačkom radu Udovičića. Ona je najviša u 'Knjizi žalbi' i u 'Po suhu demiji'. Tu su se u sretan preplet sastavili Vešovićev jezik i njegova odanost govorenju u stihovima. Otkad je nastao, sandžačko-zetski leksik nije u stihovima imao boljeg mjesta.

S nestankom Jugoslavije presušilo je izdavanje sabranih djela. Izdavači uglavnom opstaju na državnoj pomoći. Ta se pomoć u Hrvatskoj zove potpora i osim naziva sve drugo je preuzeto iz samoupravnog socijalizma. Izdavači traže pare od države da bi objavljivali knjige.

Za potpore postoje pravila i zahtjevi, i cijenu često imaju potpore. Cijena je ponekad sloboda izražavanja. Na knjizi 'Tri knjige' Marka Vešovića ne stoji da joj je izdavanje pomogla ikoja druga struktura, osim izdavačke kuće. Neka ta knjiga izabranih knjiga bude najava izdanja sabranih djela jedinstvenog pjesnika, pripovjedača i slobodnog pisca Marka Vešovića. Sloboda nema cijenu. ■

Korice knjige 'Tri
knjige', izdavač Buybook
Sarajevo/Zagreb 2022.

VOJA BRAJOVIĆ Teatar je ono što te zalepi za stolicu

Mislím da me doživljaj koji kao glumac imam u susretu sa običnim ljudima u Zagrebu, Zemunu, Novom Sadu, Beogradu i drugde, čini srećnim što sam uopšte živ i što sam radio i radim ovaj posao. I govorim to bez taštine: ljudi se obraduju meni i ja se obradujem njima i to stvara osećaj da, uz sve strahote, nije sve baš tako crno

UNEDJELJU, 5. veljače, u 19 sati u Hrvatskom narodnom kazalištu Ivana pl. Zajca u Rijeci igra predstava 'Voz' beogradskog Zvezdara teatra. Ona gostuje u organizaciji riječkog pododbora Srpskog kulturnog društva Prosvjeta i Vijeća srpske nacionalne manjine Primorsko-goranske županije. U povodu te izvedbe razgovaramo s glumcem i redateljem predstave VOJOM BRAJOVIĆEM.

Predstavu 'Voz', koju ste režirali i u kojoj igrate, u nekoj vrsti duo drame, zajedno sa SERGEJEM TRIFUNOVIĆEM, izveli ste više od 200 puta. Kakav je to osećaj?

Pa što se tiče nekog okruglog broja, mislim da nam nakon Rijeke predstoji dvesto dvadeseto izvođenje i to će biti u pozorištu Kerempuh u Zagrebu. Što se tiče iskustva spomenuću da smo nedavno gostovali u Novom Sadu i nakon predstave sačekao nas je ispred pozorišta jedan bračni par koji nam je kazao da je našu predstavu gledao osmi put. Iz njihovih reči shvatili smo da oni nisu osmi put došli da gledaju bravure Sergeja Trifunovića i Voje Brajovića. Oni su došli da provere sebe. Oni su želeli da se ponovo suoče sa jednom važnom temom i u tom smislu to jeste skidanje kape piscu komada KORMAKU MAKARTIJU koji je otvorio jedno veliko pitanje i zato je 'Voz' onaj tip predstave koja počinje onda kada se ona završi.

Predstava počinje slučajnim susretom rezigniranog profesora filozofije koji je pokušao da se ubije i bivšeg robijaša koji je povjerovao da Bog postoji...

Taj profesor se bacio pod voz, ali je čudom preživio i bivši robijaš ga je dovuкао u neki neodređeni prostor, u garažu, svratište, na železničku stanicu, a publika je neka vrsta saučesnika tog događaja. Bivši robijaš je ubica, koji je unakazio jednog čoveka a drugog

ubio, koji je bio strahovito iskasapljen u zatvoru i sada se, nakon svega, pojavljuje kao neki potpuno promenjen čovek, koji veruje da je izaslanik Hrista na zemlji. On smatra da mu je Isus pomogao da sve to preživi i sada ga Isus šalje među ljude u određenu vrstu misije.

Kako funkcioniра taj nemogući odnos dva potpuno različita čovjeka?

Taj robijaš je spasao tog 'filozofa mraka', kako ga naziva, jer profesor stalno huli na Boga i 'razotkriva onoga u kojeg ne veruje'. Moje tumačenje kao reditelja je da je uloga profesora, negatora Boga, upravo u tom pozivu da se, preko svih naših sumnji, negacija, sukoba i iskušenja, nešto zaista učini. Sa stajališta vernika bilo koje vere pitanje je zašto Bog dopušta, 'daje reč' i onima koji ne veruju, odnosno pitanje za takve ljude je kako se u rascepljenom svetu haosa zaista boriti za bratstvo i ljubav u koje veruješ, ne samo na papiru. Iz pozicije publike, to je rasprava svakog prisutnog sa samim sobom o tome šta je smisao života, o verovanju i neverovanju, o pravdi i nepravdi, o tome čemu vodi naš život, tek smrti ili nekom višem smislu.

Ja volim kada političari izbegavaju da uđu u pozorište, kao što se to dogodilo devedesetih godina kada su beogradska pozorišta bila punija nego crkve

Postoji li u ovoj predstavi sa puno dilema i neka katarza?

Ja mislim da je u njoj katarza svakako prisutna. Ta predstava, kolikogod da vuče na to da je to neka crna priča o dvojici ljudi, koji stoje svako na svom rubu života, to nije tako. Ono što je Sergeju Trifunoviću i meni u svemu tome najdraže jeste da ova predstava upravo budi želju za životom, sa verom ili ne, svejedno. Ovo nije nihilistička predstava već ona, bez obzira na sve, poziva da se krene dalje.

Da li ste kao redatelj imali ikakvih dilema oko inscenacije ove priče?

Ja sam se toliko zaljubio u tu temu i naravno da me je ona lično intrigirala i zaokupila da velikih dilema oko nje nisam imao, osim pitanja kako će sama priča funkcionisati i kakav će biti odgovor publike. U predstavi ne postoji nikakva scenografija niti bilo kakvi svetlosni i muzički efekti, jedino što genijalni Sergej, glumeći okorelog robijaša, fantastično svira na gitari i na klaviru. Ja nisam od onih koji misle da će u pozorištu stvoriti nešto novo. Ja verujem onom starijem ruskom reditelju, od kojeg su studenti hteli da čuju ne znam kakvu mudru misao o savremenom teatru a on im je rekao: 'U teatru nema ništa novo. Ono što je novo, to ste vi.' Pa pogledajte sve te silne predstave u današnjem pozorištu; zar u njima ima išta novo? Teatar je ono što te zalepi za stolicu, što ti pokrene emocije, eto to je novo.

Crkva i vjera

Danas živimo u svijetu u kojem malo tko u išta vjeruje, ili zbog sveopće indolentnosti ili zbog sveprisutne apatije. Kako u tom pejzažu funkcionira vaša predstava? Oni koji se bolje razumeju u teološka pitanja kažu da u stvari ne postoje neverujući. Oni

ljudi koji ne veruju u hrišćanstvo, judaizam, islam ili budizam, oni samo 'veruju da ne veruju'. I oni su dakle neki vernici, samo oni ne veruju u ono u šta drugi veruju. Što se tiče današnje apatije ili rezervi prema religiji, tome negativno doprinose oni koji bi tu religiju trebali da promovišu. Bojim se da u tom smislu strašno greši Crkva, ne pojedinci u njoj, nego Crkva kao institucija, a onda se tu naravno pojavljuje država koja jedva čeka da koristi Crkvu kao neko svoje sredstvo. Meni je žao i teško što ovo govorim, ali taj štetni teret upravo jako utiče na ključno pitanje slobode koju svako mora da ima u odluci hoće li da veruje ili ne. Ako neko hoće da veruje, onda je Crkva u samom čoveku, a institucija Crkve to verovanje samo treba da organizuje na jedan korektan način. Ako veruješ, onda ne slaviš Crkvu nego jevanđela u hrišćanstvu ili važne kategorije u drugim verama.

Danas ne živimo, rekao bih, u doba naših slobodnih odluka nego u vrijeme mržnje.

Iskreno, ne znam šta se danas događa sa čovekom. Religije su nekada, bar tako mi se čini, uz sve moguće probleme, ipak usmeravale ljude da budu kao bića uzdignutiji od životinja. Za životinje ne možemo reći da mrze druge životinje, ali zašto ljudi mrze? To je neko zlo u čoveku, gde danas vidimo da se ljudi ističu u tome ko će koga više da mrzi. Ljudi se dokazuju mržnjom, a ne svojom tolerancijom, ljubavlju i poštenjem. Šta je sa ovim ratovima, nemirima na planeti i terorističkim napadima u kojima se dokazuje mržnja? Šta je to sa ovim ratom između dva bliska naroda na istoku Evrope ili sa ratovima koji su se dogodili kod nas? Ogledalo i naličje, netrpeljivost i mržnja. Sada proriču da će u ovom najnovijem ratu poginuti toliko stotina hiljada ovih i isto toliko onih, a šta će biti posle? Da li će nastati mir? Neće. Nemam snage da mislim o svom tom mraku.

Što treba da radi kazalište u današnjoj situaciji, kada se bojimo vijesti koje će nas sačekati sljedeće jutro?

Ja sam više od dve trećine svoga života u pozorištu. Pozorišna kriza nastaje onda kada nema pravog razloga da jedan određeni repertoar uopšte postoji. Sve, naravno, ima svoje mesto, i vodvilji i komedije i drugo, ali ako u pozorištu nema nečega što je upozoravajuće i opominjuće onda to nije dobro. Šekspir kada je pisao svoje velike drame nije rekao 'videćete vi šta će se dogoditi za šesto godina', nego ih je pisao za njegovo vreme. Isto tako i KRLEŽA, CRNJANSKI i STERIJA POPOVIĆ. Doduše Sterija, kada je pisao 'Rodoljupce', tražio je da se oni izvedu pedeset godina nakon njegove smrti, isto kao i TOMAS BERNHARD koji je pisao o austrijskom fašizmu i još neki drugi. Ono što je važno jeste da je pozorište živa umetnost trenutka. Ja volim kada političari izbegavaju da uđu u pozorište, kao što se to dogodilo devedesetih godina kada su beogradska pozorišta bila punija nego crkve.

Što su danas prepreke za angažirani teatar?

To su danas generacije otrovane rijaliti programima, kockarnicama, nasiljem na fudbalskim stadionima, društvenim mrežama, raznoraznim TV sapunicama i slično. Osim toga, pozorište je danas izgubilo organizacionu strukturu da bi se moglo značajnije boriti. Vi u teatru danas više ne možete zaposliti ni jednog električara, ton-majstora ili rekvizitera sa bednom platom, niti se možete osloniti na ansambl glumaca koji su u tom pozorištu tek 'zaposleni', a snalaze se negde drugde da obezbede egzistenciju, iz čega ne izuzimam ni samog sebe. Posvećenost, entuzijizam i pozitivna energija danas nestaju iz pozorišta.

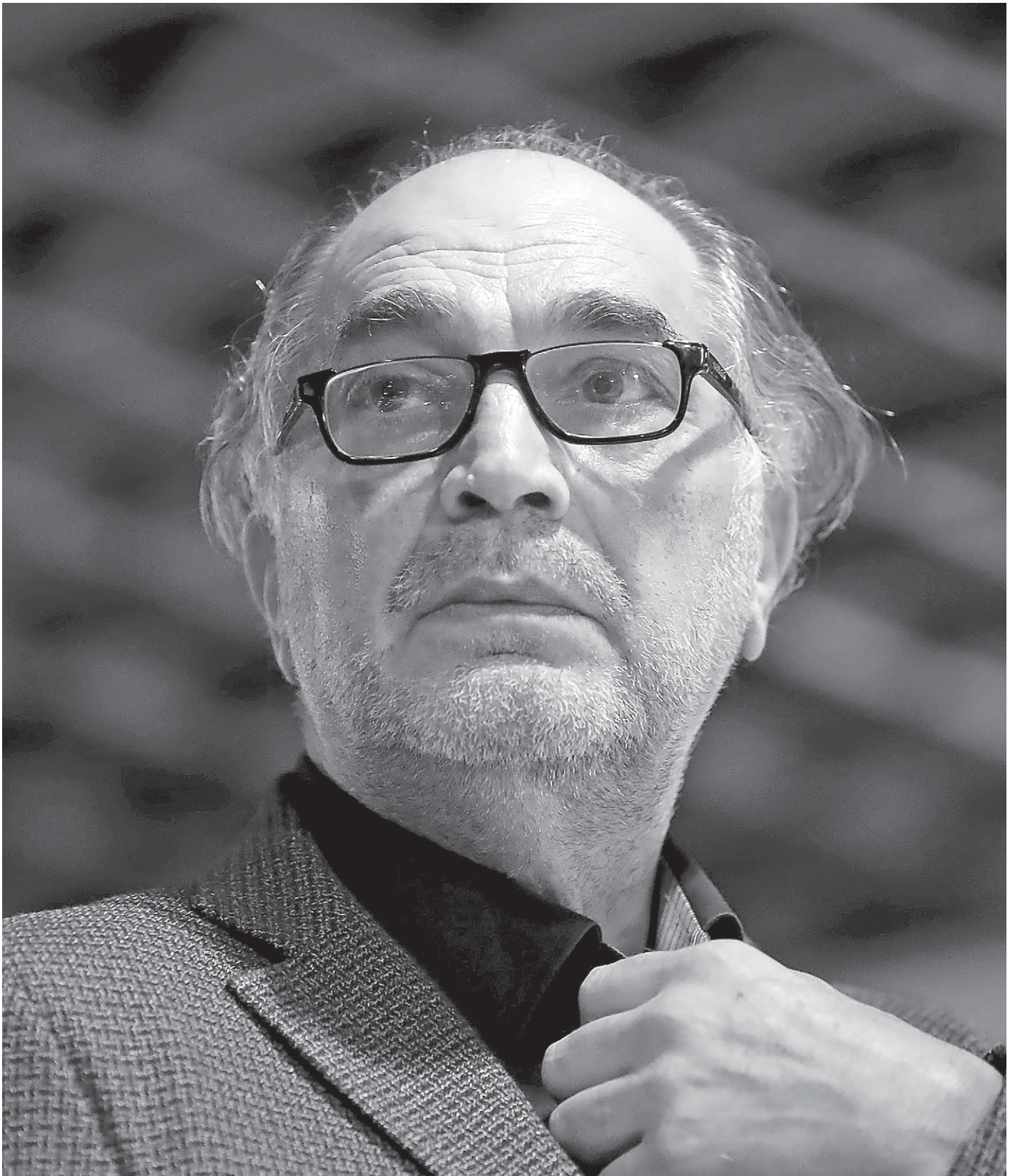
Zrnce mudrosti

Kako se vi u svemu tome osjećate, nakon toliko decenija provedenih u kazalištu?

Mislim da doživljaj koji kao glumac imam u susretu sa običnim ljudima u Zagrebu, Zemunu, Novom Sadu, Beogradu i drugde, mene čini srećnim što sam uopšte živ i što sam radio i radim ovaj posao. I govorim to bez taštine: ljudi se obraduju meni i ja se obradujem njima i to stvara osećaj da, uz sve strahote, nije sve baš tako crno. Sada sam snimao jedan, nadam se, zanimljiv film u Zagrebu, u režiji IVONE JUKE, i ne mogu da opišem tu vrstu radosti anonimnih ljudi sa kojima sam se sretao na ulici, u prolazu. Ja sam lično bio srećan, ali sam bio srećan i zbog tih ljudi. To jeste neka nada. Pozorište ne postoji radi glumca, nego glumac postoji radi onih koji ga gledaju. Ne dogodi se u pozorištu uvek umetnost, ali kada se ona dogodi, to onda ljudi prepoznaju i to nas sve raduje. Zato mislim da će pozorište koje se danas urušava i dalje postojati. Takva vrsta topline i dalje živi u meni.

Igrat ćete u novoj predstavi 'Otac' Ateljea 212 u režiji Paola Magellija. Kako teku probe?

To je fantastičan komad FLORIJANA CELERA koji govori o čoveku koji se razboleo od Alchajmerove bolesti i u njemu je najznačajnija tačka čovekov odnos prema smrti. Taj čovek je već odavno mrtav, odnosno on više nije živ na razini ljudskog dostojanstva. To je tužna situacija kakvu mi često u životu gledamo sa podsmehom. Zanimljivo je da je isti pisac koji je napisao komad 'Voz', Kormak Makarti, napisao i scenarij za onaj značajan film 'Nema zemlje za starce' i ova

Pozorište ne postoji radi glumca, nego glumac radi onih koji ga gledaju (Foto: Milan Maričić/PIXSELL)

predstava se bavi, preko te bolesti, smrću nekoga koji je nekada bio čovek i pretvara se u nešto što je predmet izrugivanja. To izrugivanje i odbacivanje slabih i bolesnih, 'koji drugima smetaju', takođe je bolest današnje civilizacije.

Neću da kažem da je nekada bilo bolje, ali sada je gore. Možda ću zvučati kao neki 'objektivni pesimista' kada kažem da će još biti kataklizmi ovakvih i onakvih, ali još uvek mislim da imamo neke šanse. Ipak verujem u prioritet razuma

Kako će ta civilizacijska bolest izaći na površinu u ovoj predstavi?

Značajno je da Celer nije napisao šta se tom bolesniku dešava nego kako on iznutra vidi šta se oko njega zbiva. Ako to uspemo da покаžemo, biće to jedna upozoravajuća predstava o sebičnosti današnjeg vremena. U isto vreme dramatična je ta sudbina čovekova, kako kaže Šekspir, koji počinje svoj život na majčinoj dojci i ne zna ništa, a onda uzraste do mladosti, zrelog doba i do starosti, kada je ponovo bespomoćan i vraća se u prvobitno detinjstvo, lišen svega. Rađamo se nesvesni i umiremo nesvesni. Možda je to, da se vratim teološkoj diskusiji iz predstave 'Voz', velika Božija kazna ili pak – veliki ustupak nama. Ja mislim da čovek mora da zna da je umro, inače neće znati ni da je živio.

Završimo ovaj razgovor sa Shakespeareom kojeg spominjete. U njegovom Sonetu 66 piše: 'Sit svega toga, ostavio sve bih, kad smrću ljubav napustio ne bih'. Da li danas odlazimo s ovoga svijeta siti svega toga ili ima neke šanse da se s bar malo ljubavi osvrnemo na naš život?

Danas oko sebe vidimo sebeljublje. Iz daljine gledano mislim da sve polazi od porodice i od škole. Porodica je danas u teškom stanju,

jer se ljudi nauštrb porodice bore da prežive ili su u porodici nesrećniji nego kada su bili sami i to se posle prenosi na decu. A ta deca su kasnije ovisna o učiteljima i profesorima koji su, bar u Srbiji, potpuno egzistencijalno hendikepirani i bez ikakvog ugleda i statusa. I oni onda postaju osobe u koje se ne zaljubljuju deca kada pođu u školu. Ljubav je vezana, ako hoćete, i uz zdravlje, a onda imamo jednog lekara koji se ujutro obrije i ode u bolnicu na posao do tri i posle odmah trči na svoju privatnu praksu. Šta mi onda da očekujemo u pejzažu gde bi trebala da se rodi neka empatija ili ljubav? Neću da kažem da je nekada bilo bolje, ali sada je gore. Možda ću zvučati kao neki 'objektivni pesimista' kada kažem da će još biti kataklizmi ovakvih i onakvih, ali još uvek mislim da imamo neke šanse. Ipak verujem u prioritet razuma. I ako hoćeš u nešto da veruješ i da imaš neku nadu, da opet spomenem našu predstavu 'Voz', moraš imati i neko zrnce mudrosti. ■

Nebeska Aleksandrija na Rivi Boduli

Knjižara i antikvarijat Ex Libris moj je uvjerljivo najdraži komad teritorija Republike Hrvatske i cijele Jugoslavije, jedini prostor u kojemu se istinski i do kraja osjećam kod kuće. Ovaj ‘stan Božji među ljudima’, kako je i red, ima svoga Gazdu. A Gazda riječkog raja zove se Željko Međimorec

‘Stari i novi spisi’ – ja ću – ‘velji znak meću, to je nada obrećena, dušama s kojim Bog se sprijatelji.’

Dante Alighieri, Božanstvena komedija, 25. pjevanje

AKO je vjerovati, recimo, DANTEU ALIGHIERIJU, a Dante je vidio i zna o čemu govori, u raj se ide s rijetkim prijateljima – ‘Vi drugi rijetki, što u pravoj zgodi/ pružaste vrat spram andeoske hrane/ s koje se živi tu al’ sit ne hodi’ – i ide se nestrpljivo i željno: ‘Prirodna, vječna žeđ da čovjek združi/ s Božjim se carstvom dađe nam brzinu/ u letu skoro kakvom nebo kruži.’ Glad i žeđ su, jasno, metafore, glad za andeoskom hranom i žeđ za združivanjem s Bogom, dakle za potpunim ispunjenjem u Spoznaji.

To je blaženstvo o kojemu je govorio još mudri AUGUSTIN, u čijemu raju čovjek ‘življaše bez ikakve oskudice imajući u svojoj moći da uvijek tako živi’: ‘Hrana tu bijaše kako ne bi gladovao, piće kako ne bi žeđao, a drvo života kako ga starost ne bi rastočila.’ Stari Augustin znao je bolje od bukvalnog TOME AKVINSKOG, u čijemu raju nema ni hrane, ni pića, jer ‘budući je propadljiv život prestao, nužno je da prestane i ono što propadljivom životu služi’. Augustinov raj ispunjenje je čovjekova trojstvenog ustrojstva – biti, spoznati i voljeti – u stanju blaženstva nasuprot običnoj svjetovnoj ugodi ‘propadljiva’ čovjeka.

Raj dakle kao nebeski Jeruzalem, u Knjizi Otkrivenja opisan kao raskošni ‘stan Božji među ljudima’, u kojemu čovjek ‘pruža vrat spram andeoske hrane’ i traži ‘prirodnu, vječnu žeđ, a hrana je tu kako ne bi gladovao’ i ‘piće kako ne bi žeđao’, pa se u stanju blaženstva ispunjava Spoznajom, recimo – ako smijem birati – u sedmom, Saturnovom nebu Danteova Raja, u kojemu počivaju duše mudrih, one do kojih Danteov nesavršeni um ‘ljestve uvis uspravljene spazi’, što ih njegova ‘luč slijedit ne mogaše’?

Mjesto, ukratko, gdje se jede i pije, pa u blaženstvu teži Spoznaji i uči od mudrih? Ili, možda točnije, gdje se teži Spoznaji i uči od mudrih, a može se jesti i piti sve do blaženstva?

Znam takvo mjesto. Štoviše, znam mu i točnu adresu. Nalazi se u Rijeci, na Rivi Boduli broj 3b, i zove se Ex Libris.

Ja, eto, raj zamišljam kao riječku knjižaru i antikvarijat Ex Libris: ‘stan Božji među ljudima’ ispunjen hiljadama rijetkih i čestih knjiga, ‘starih i novih spisa’, u sredini stari drveni stol, ‘drvo života’, za stolom dragi prijatelji, ‘drugi rijetki, što u pravoj zgodi pružaju vrat spram andeoske hrane’, Danteovi argonauti ‘vječne žeđi da se združe s Božjim carstvom’, na stolu tako iz susjedne oštarije, bistroa Mornar, naručeni odresci sabljark, crni rižot, školjke i fuži, iz pokrajnje prostorije domaća rakija, dobra malvazija i još bolji teran, Augustinova ‘hrana kako se

ne bi gladovalo’ i ‘piće kako se ne bi žeđalo’, oko stola zidovi do stropa ispunjeni knjigama – bez kojih bi pjati i čaše na stolu bili tek ugoda, ali ne i blaženstvo – a uz police s knjigama mudrih ljudi one Danteove ‘ljestve uvis uspravljene’, kad ih već čovjekova ‘luč slijedit ne može’, da ih barem ruka dohvati.

Sedmo nebo. Ostale ostavljam Danteu, ja se ne mičem odavde.

Blaženstvo.

Ex Libris moj je uvjerljivo najdraži komad teritorija Republike Hrvatske i cijele Jugoslavije, jedini prostor u kojemu se istinski i do kraja osjećam kod kuće. Knjižara i antikvarijat u kojemu, eto, možete ne samo naći STANISLAVA VINAVERA i HANSA KÜNGA,

već nakon toga s Vinaverom i Küngom sjesti, pojesti i popiti, pa na kraju popiti kavu i zapaliti cigaretu. Nigdje u svijetu nisam ušao u knjižaru u kojoj se u ovo strašno nedoba smije pojesti, popiti, srknuti espresso i zapaliti cigareta. Da je u Augustinovo vrijeme bilo kave i duhana, bogami bi u njegovu raju bilo ‘hrane kako čovjek ne bi gladovao, pića kako ne bi žeđao, kave kako ne bi još jeo, i cigareta kako bi još pio’.

Kako bi dakle bio, spoznao i volio.

Da bi pak Ex Libris do kraja bio raj kakvo-ga zamišljam, uokolo stola s prijateljima, bičerinom rakije, pjatom maneštre, čašom crnog vina i prljavom pepeljarom, uz hiljade knjiga na okolnim zidovima nedostajale su bile – reći ćete da sad baš tražim hljeba povrhr pogache, ali ovo je moje zamišljanje i jebe mi se – još samo hiljade starih vinilnih ploča.

A onda je jednog dana u Ex Librisu osvanula drvena galerija s hiljadama starih vinilnih ploča.

Ovaj ‘stan Božji među ljudima’, kako je i red, ima svoga Gazdu. A Gazda riječkog raja zove se Željko Međimorec. Onako, naime, kako raj zamišljam kao knjižaru Ex Libris, tako Gazdu zamišljam kao Željka – blagog, vazda nasmijanog čovjeka demodiranih naočala koji, za razliku od kršćanskog Gazde, dobrotu ne naplaćuje: za svih ovih godina, Željko mi nikad, nijednom, nije naplatio knjigu.

Davno je bilo kad mi je prestalo biti neugodno. U početku sam se i ljutio, objašnjavao Željku kako me time tjera da nikad ništa s polica ne uzmem, neko vrijeme zaista i odbijao uzimati knjige, a onda se konačno razoružan predao. U početku s mrvu nelagode, a kasnije – osvijestivši do kraja koncept raja – potpuno slobodan svakog stida. Danas u raj na Rivi Boduli dolazim s ruksakom i besramno trpam.

Ne znam za vašeg Gazdu, ali moj je bogami široke ruke.

Ja, naime – ne znam je li prilično o tome pričati – iza sebe imam tri propala braka, a kako sam svakoj bivšoj ženi ostavio i krov nad glavom i knjige pod krovom, svaki put morao sam obnavljati cijelu biblioteku. Godinama sam se tako borio s vlastitom neugodom kad bih kao drugorazredni, ali razmjerno poznati pisac po antikvarijatima

ili sajamskim rasprodajama kupovao klasi-ke koje svaki poštteni hrvatski intelektua-lac na svojoj polici mora imati najkasnije od studentskih dana. Izvještio sam se već u nakašljavanju i smišljanju providnih i plitkih opravdanja, svih tih godina potpi-sujući prodavačicama svoje knjige, pa im crvena lica – iako, jasno, nikad ništa pitale nisu – tumačeći kako ‘Rat i mir’, ‘Proces’ ili ‘Majstora i Margaritu’ zapravo kupujem za poklon nećaku.

A onda sam nabasao na Ex Libris i upoznao Željka.

I obnovio biblioteku.

PRIJE Željkovog Ex Librisa, moja dva najdraža prostora – dva dnevno-noćna boravka – bile su dvije gostionice, obje u Splitu. Jedna se zvala Stefanel: bila je naše ratno sklonište, naš Rico’s Bar i prva redakcija gerilskog Ferala, vlasništvo našeg ratnog druga MIRA BOGDANOVIĆA, gostio-ničara službeno najšire ruke u cjelokupnoj povijesti splitskog ugostiteljstva, koji je častio i kad je bilo povoda, i kad je povod valjalo izmisliti.

Na vrhuncu ratnog ludila, o kraju rad-nog dana – dobro, više noći – Miro je tako na veselje cijele tratorije običavao na šank namjestiti posudu za led, pa PREDRAGU i meni dati po pet kockica leda, da gađamo s ulaznih vrata. Ako posudu pogodimo ba-rem jednom, sve što je cijela tratorija te večeri jela i pila bilo je besplatno. Mirova prilično sigurna opklada što se tiče mene, beznadnog dežbjega s Gripa koji nikad u ži-votu u rukama nije držao košarkašku loptu, ali ponešto hazardnija što se tiče Predraga, nekadašnjeg talentiranog juniora splitskog Dalvina.

Nekoliko mjeseci kasnije – da skratim priču – Mirova je tratorija iz nekog razloga spektakularno propala.

Nakon Stefanela preselili smo se u tratori-ju Pazi skalina!, koju su naši drugovi BORKO i DAJA tako nazvali kad im je dosadilo po podu skupljati krvave i polomljene goste, iznenađene stepenicom na ulaznim vra-tima. Njih dvoje bili su pak strogi i prema gostima i prema sebi. U Skalinu tako nije bio dobrodošao nitko do prijatelj drag, i kad se Daji ne bi svidio gost na vratima, hladno bi mu s našeg stola dobacila da tratorija ne radi, jer se upravo preuređuje; kad se pak Borku ne bi svidjele tripice koje je inače majstor-ski kuhao, cijelu bi božansku teču bacio u zahod i potegao vodu.

Nekoliko mjeseci kasnije – da skratim priču – Borkova i Dajina tratorija iz nekog je razloga spektakularno propala.

Kad sam tako upoznao Željka Međimorca i otkrio njegovu biblioteku, Ali Babinu pećinu sa sto hiljada čuda, uplašio sam se da ni ona neće dugo. Željko, naime, ne samo da mi uporno i tvrdoglavo odbija naplatiti knji-ge – što je lijepa gesta kad vam prijatelj u antikvarijatu otkrije tri-četiri naslova, ali prilično samoubilačka kad vam prijatelj u antikvarijatu obnavlja kućnu aleksandrij-sku biblioteku – ne samo da mi, nadalje, ni-kad nije naplatio odrezak od sabljarkke, crni rižot, školjke i fuže, i da općenito nikad u životu nisam ni novčića potrošio u njegovoj antikvarnoj oštariji, i ne samo da pazi kako mu u raj ne bi došao nitko do prijatelj drag: na koncu se, naime, odao i izdavaštvu.

Kao da u tijesnoj, memljivoj hrvatskoj kulturi to samo po sebi nije siguran put u propast, Željko se onda odao izdavaštvu slobodnomisleće teologije. Kad, međutim, ni to nije bilo dovoljno, uspostavio je posve revolucionaran novi poslovni model – auto-ru nakon potpisivanja ugovora u gotovini isplaćuje cjelokupni iznos njegova postotka,

za cijeli odštampani tiraž, prije dakle nego što se prodao i jedan jedini primjerak!

Kad mi je tako prvi put predao kuvertu s novcem, za prvo izdanje Summe Atheo-logiae, mislio sam da je siromah poludio i nešto pobrkao. Nigdje u svijetu, nikad u ži-votu nisam čuo da izdavač piscu unaprijed isplaćuje autorski postotak za cijelu nakla-du. Čak ni drug TITO 1976. od beogradskog BIGZ-a i zagrebačkog Naprijeda nije unaprijed dobio pare za cijelu nakladu svojih Sabranih djela. Možda, eto, samo još FRANJO TUĐMAN za svoja Bespuća kod Matice hrvat-ske. Pa mu je svih dvjesto hiljada maraka, kako znamo, na nos izašlo.

Željko, rekao sam mu tada, tebe možda boli kurac hoće li moj raj nekoliko mjeseci kasnije spektakularno propasti ili neće, ali meni je stalo. Cijeli koncept kršćanske esha-tologije ovisi o tebi, a ti se zajebavaš.

Otada je, međutim, prošlo mjesec dana, prošla su dva, prošla su i tri, prolaze godišnja doba, prolaze godine, a Ex Libris i dalje stoji na adresi Riva Boduli 3b. I na njegovu ulazu, iza pulta, sveudilj nadnesen nad tastaturu kompjutera s demodiranim naočalama spu-štenim na vrh nosa – Gazda.

Prije tristo pedeset godina francuski filo-zof i matematičar BLAISE PASCAL smrtnom je čovječanstvu ponudio svoju glasovitu op-kladu o Bogu. Ako vjerujete u Boga i ako Ovaj stvarno postoji, govorio je stari kršćanski oportunist, poslije smrti ići ćete u raj – čeka vas dakle konačni i neizmjerni dobitak – a ako ne postoji, nikome ništa: vaš gubitak je konačan, ali posve beznačajan. Ako pak ne vjerujete u Boga, a on stvarno postoji, čeka vas pakao, konačni dakle i neizmjerni gubi-tak, dočim vas – ako Bog ne postoji – čeka tek konačni, ali posve teoretski i beznačajni dobitak.

Moja je teologija, međutim, bolja, a op-klada sigurnija.

Ako raj na Rivi Boduli 3b opstane, bit ću u krivu, ali konačni i neizmjerni dobitak me ne čeka, nego već jest; ako pak spektakular-no propadne, čeka me konačni i neizmjerni gubitak, ali bit ću u pravu. Konačno, kad bi zbog par ruksaka starih knjiga ili par hilja-da kuna za drugorazredne pisce Željkov Ex Libris zaista spektakularno propao, tek to bi bio najuvjerljiviji uopće mogući teološki dokaz da je zaista bio raj.

A ja bih ostatak života svjedočio svoju iz-maštanu, a živu nebesku Aleksandriju kao Željkov ‘stan među ljudima’ ispunjen hilja-dama ‘starih i novih spisa’: u sredini stari stol od ‘drva života’, za stolom dragi prijatelji, ‘drugi rijetki, što u pravoj zgodi pružaju vrat spram andeoske hrane’, Danteovi argonauti ‘vječne žedi’, na stolu tako ‘hrana kako se ne bi gladovalo’ i ‘piće kako se ne bi žedalo’, iz susjednog bistroa naručeni odresci sabljarkke, crni rižot, školjke i fuži, iz pokrajnje pro-storije domaća rakija, malvazija i teran, na stolu prljava pepeljara, oko njega zidovi do stropa ispunjeni knjigama i pločama – bez kojih bi pjati, čaše i pepeljare na stolu bili tek ugođa, ali ne i blaženstvo – a uz police s knjigama mudrih ljudi Željkovke ‘ljestve uvis uspravljene’, kad ih već moja ‘luč slijediti ne može’, da ih barem ruka dohvati.

Ili tako nekako.

Što bi stari Dante Alighieri rekao na sa-mom kraju svog veličanstvenog spjeva:

*Visoku maštu izda tu umijeće;
Al pogna želju i volju da jezde,
Kao što kotač jednako se kreće,
Ljubav što giba sunce i sve zvijezde.*

Pouka priče?

Željko, ne zajebavaj se i naplati mi knjigu: cijeli koncept kršćanske eshatologije ovisi o tebi. ■

Kit

(r: Darren
Aronofsky)

(2022.)

PIŠE Damir Radić

Sila mase

Nakon koketiranja s ozbiljnim filmovanjem kao neupitna kvaliteta ovog ostvarenja ostaje Brendan Fraser

DARREN ARONOFSKY u svo-jim je filmovima uvijek bio zainteresiran za izvanredne likove, ili u najmanju ruku za likove u izvanrednim situacijama. Sukladno tome uvijek je angažirao jake glumačke osobnosti, izlažući ih nerijetko ekstremnim uvjetima. Dovoljno je spomenuti JAREDA LETOA i JENNI-FER CONNELLY u ‘Rekvijemu za snove’, MICKEYJA ROURKEA u ‘Hrvaču’, NATALIE PORTMAN u ‘Crnom labudu’ i JENNIFER LAWRENCE u ‘Majci!’. Njegov novi film ‘Kit’ nije izuzetak – u središtu je abnormalno pretili, jedva pokretni *online* nastavnik koji se u teškom psihofizičkom stanju našao traumatiziran samoubojstvom ljubavnog partnera. Razlika u odnosu na prethodne režiserove radove, ne računajući ultrani-skobudžetni prvijenac ‘Pi’, jest da ovaj put na poziciji glavnog glumca nije ime velikog kalibra nego nekadašnja zvjezdica trivijal-nih pustolovno-akcijskih hitova i roman-tičnih komedija, BRENDAN FRASER. No bez obzira na reputaciju, njegov izbor pokazao se punim pogotkom, Aronofsky je Fraseru dao priliku za ulogu života i ovaj je tu priliku odlično iskoristio (nije se morao enormno udebljati, ali je morao nositi vrlo tešku ‘opre-mu’ koja je ‘glumila’ debljinu), prometnuvši se u najbolji sastojak donekle intrigantnog, ali u cjelini ne naročito uspjelog ostvarenja.

Temeljen na istoimenom nagrađivanom dramskom predlošku SAMUELA D. HUNTE-RA, ‘Kit’ svoje kazališno porijeklo ne skriva. Gotovo u cijelosti smješten u kuću naslov-nog lika, s karakterima koji ga takoreći po štafetnom principu posjećuju, film posve odiše dramskom strukturom i logikom koje relativno fluidna režija ublažava, ali ne dokida. Hunterov tekst (dramatičar je i scenarist filma) nastavlja se na slavnu tradi-ciju psihološkog realizma američkog teatra, pokušavajući slijediti velike orijentire u ras-ponu od EUGENA O’NEILLA i TENNESSEEJA WILLIAMSA do EDWARDA ALBEEJA, drugim riječima u središte staviti nelaskavu ljudsku egzistenciju predočenu kroz oštre i bespo-štedne psihičke sukobe protagonista. Za-

Brendan Fraser u odličnoj ulozi dobronamjernog čovjeka sklonog krivim odlukama

pravo, u ovom slučaju, glavni lik Charlie ne upušta se u eksplozivne rasprave nego s veli-kom strpljivošću podnosi nesmiljene ispade svoje 17-godišnje kćeri Ellie (polukorektna –poluškolska izvedba SADIE SINK) koja se u njegov život vraća nakon punih osam godina i s kojom se želi pomiriti prije skorašnje vje-rojatne smrti. No tinejdžerica koristi očevu grižnju savjesti zbog napuštanja nje i majke radi mladog ljubavnika kako bi demonstrira-la egoistični utilitarizam i generalni prezir prema ljudskom rodu. Njezina egocentrič-nost i mizantropija isprva su predstavljene kao tipični izraz adolescentskog revolta, no njihova neočekivana dosljednost s vreme-nom filmu daju intrigantnu notu, da bi se sve na kraju vratilo na početne i očekivane postavke tvrdog stereotipa – Ellie je ipak u osnovi dobra duša i stalo joj je do oca, a njiho-va završna ‘duhovna sinteza’ u simboličkom ključu svojom ultrapatetikom dostojna je SPIELBERGA. Osim odnosa oca i kćeri kao središnjeg, uspostavljaju se i relacije između Charlieja i njegove njegovateljice te, kako će se pokazati, sestre pokojnog mu dečka, Liz (HONG CHAU u najboljoj sporednoj roli fil-ma), te Charlieja i mladog misionara (solidni TY SIMKINS), a tu je i kratka ali kvalitetna scena između Charlieja i bivše mu supruge (uvjerljiv nastup iskusne SAMANTHE MOR-TON). Velika je poruka filma da je iskrenost najvažnija, kako u međuljudskim odnosima tako i u iskazima o doživljaju umjetničkih djela, i ta pretenciozna sklonost ‘mudrosti-ma’ Aronofskog, nekadašnjeg heroja ame-ričkog nezavisnog filma, također povezuje s paradigmatiskim Holivuđaninom Spielber-gom. Naposljetku, ono što nakon sveg tog koketiranja s ozbiljnim filmovanjem ostaje neupitnom kvalitetom ‘Kita’ jest Brendan Fraser i njegova razgaljujuće blaga izvedba dobronamjernog čovjeka sklonog krivim od-lukama. Ako osvoji Oscara, bit će to posve zaslužen. ■

PREPORUKE: SERIJE

Kotlina

(BH Telecom)

NAKON Uspjeha, DANIS TANOVIĆ vratio se u televizum još jednom kriminalističkom serijom, koju je osmislio s AMROM BAKŠIĆ ČAMO, napisao s ADNANOM LUGONIĆEM i NIKOLOM KUPREŠANINOM i korežirao s AIDOM BEGIĆ. Priča, podijeljena u pet epizoda, prati inspektora Ediba Pašića (FEDA Štukan) koji, istražujući smrt migranta u bašti sarajevskog Zemaljskog muzeja, otkriva nestanak Sarajevske Hagade, najdragocjenijeg eksponata brižno čuvanog u muzejskom sefu. U potrazi za tim vrijednim sefarskim tekstom iz 14. stoljeća, koji su Sarajlije uspjele sačuva-

ti kroz niz ratova i opsada, Pašić zaranja u grad koji nikada nije smogao snage napustiti premda više ne sliči onom gradu koji je nekoć volio. U svojoj istrazi provodi nas fotogeničnim suvremenim Sarajevom, snimanim mahom dronom, i u tim se atmosferičnim tumananjima s njim gotovo stapa; ono je, poput njega samog, nekako prazno, još uvijek progonjeno ratnim demonima, neiscijeljeno, zaglavljeno u prošlosti, utučeno. Grad u kotlini, geološkoj depresiji koja ga je u bliskoj prošlosti skupo koštala, kao da tu svoju geološku osobitost emanira i na društvenoj razini: nadvijen maglom, i stvarnom i metaforičkom, prožet hladnoćom, praznjikav i nastanjen mutnim likovima s onu stranu zakona, nesretnim migrantima, beskrupuloznim i ambicioznim bitangama i entuzijastičnim pojedincima koji, pokušavajući da u svom mikrosvemiru nešto promijene, nalijeću na zid nebrige i nerazumijevanja. Otkako je Novi Hollywood revalorizirao žanrovski film i televizijski autori sve češće pribjegavaju žanru u svojim pokušajima društvene kritike, a 'Kotlina' to radi vrlo subtilno, secirajući, osim zanemarivanja kulture kao centralnog motiva, i korupciju, stanje u represivnom aparatu i medijima. Kroz lik predane mlade novinarkе Ajle (IDA KEŠKIĆ) prikazana je i nova, poslijeratna generacija koja želi živjeti neopterećena prošlošću, ali je zaglavljena u beznađu između surovosti kapitalizma i starog sustava vrijednosti. Misterij i melankoličnu atmosferu zatomljene depresije, osim maglovitih, mračnih i praznih ulica, naglašava i senzualan trip-hop soundtrack sarajevskog benda Taino.

The Capture

(BBC)

PUNE tri pandemijske godine nakon prve sezone, BBC je napokon izbacio nastavak provokativnog političkog trilera autora BENA CHANANA koji tematizira našu duboko vizualnu kulturu, tjeskobu nad-

ziranja i lažne vijesti. Priča je smještena u policijski i špijunski milje Londona, najnadziranijeg grada na svijetu, premreženog sigurnosnim kamerama koje se, u teoriji, koriste za sprečavanje zločina. No razvoj visoke tehnologije već je davno omogućio manipulaciju snimki, pa i onih događaja koji se odvijaju u realnom vremenu, a u seriji je prikazano kako se takvim lažnim videozapisima koriste čak i predstavnici zakona

koji bi takve pojave trebali progoniti. Dok se prva sezona bavila ubojstvom odvjetnice, druga je posvećena krhkim geopolitičkim odnosima i špijunskim igrama. Zlikovci su ovdje, na prvi pogled, Kinezi, predvođeni tehnološkim mogulom koji je nakanio dobiti lukrativni ugovor za kontrolu nadzora na britanskoj granici pomoću tehnologije prepoznavanja lica. No kada mu planove omete britanski ministar sigurnosti izjavom kako Britanci neće poslovati s Kinom, postaje metom zavjere. Napeti triler prepun obrata podsjeća nas da sumnjamo, provjeravamo izvore i ne vjerujemo čak ni vlastitim očima.

Poker Face

(Peacock)

JEDNA od najdugovječnijih detektivskih krimi serija, koja je proslavila genijalnog PETERA FOLKA u ulozi nepogrešivog inspektora Columba, dobila je prekrasan *homage* serijom 'Poker Face' autora RIANA JOHNSONA. U glavnoj je ulozi NATASHA LYONNE kao Charlie, živa detektorica laži s neobičnom sposobnošću da nanjuši svako muljanje, a u ekspoziciji saznajemo što je tjera u bijeg prostranstvima Amerike gdje će svojim darom rješavati zločine. Serija je

dramaturški strukturirana tako da se, baš kao i u Columbu, odmah na početku svake epizode dogodi zločin, a potom se preskače unatrag kroz vrijeme i otkriva kako se Charlie zatekla u situaciji da ga riješi. Gledatelj je svjestan tko je počinitelj i promatra proces njegova hvatanja, a ubojicu u svakoj epizodi igra neka velika zvijezda poput CHLOË SEVIGNY, NICKA NOLTEA, RONA PERLMANA ili ELLEN BARKIN. Ova je zabavna i duhovita serija maštovitim zapletima uvela na mala vrata detektivske serije iz sedamdesetih u novi milenij i mladim generacijama otvorila čitav jedan beskrajni svemir užitka u staromodnom krimiću.

■ Jelena Svilar

Multimedijalna umjetnica o projektu
Pustijerna i Biblioteci o Općenito

ANA HUŠMAN

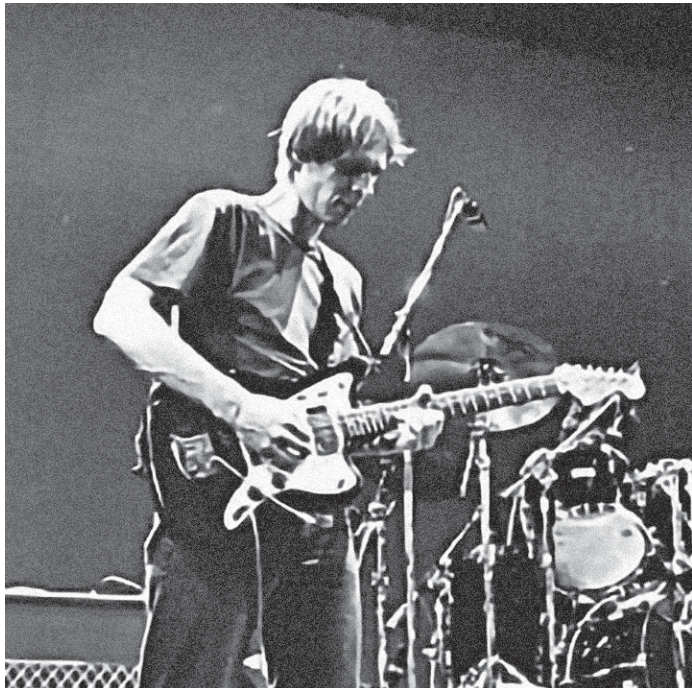
Tiskanju knjiga pristupamo kao entuzijasti

Projekt Pustijerna, nazvan po arheološkom lokalitetu u dubrovačkoj jezgri, istražuje 'transformacije javnog i stambenog prostora kroz vizure i figure onih za koje grad nije mišljen'. Kako ste ušli u istraživanje?

Namjera je bila provesti istraživanje lokaliteta i uzeti ga kao polazište za moguće kulturološke poglede, interdisciplinarna razmišljanja, umjetničke intervencije. Pustijerna je došla k nama na poziv SRĐANE CVIJETIĆ iz Art radionice Lazareti da radimo projekt u relaciji s tom lokacijom. Osim Pustijerne tijekom istraživačke rezidencije u Dubrovniku dosta smo vremena provele oko čestice na Boninovu gdje su tada sondirali tlo. U katastru je ona primjerice definirana kao ŠUMA. 514/1. na koju se te godine uknjižuje građevinska tvrtka. Radilo se dakle o ne tako rijetkoj prenamjeni šume u građevinsko zemljište na kojem je planiran stambeno-poslovni objekt. Želja nam je bila kroz istraživanje generirati materijale kojima bismo mogle govoriti o ovakvom i sličnim primjerima ponašanja u i prema prostoru grada. Posebnu pažnju posvetili smo i 'novim' materijalima koji se koriste u adaptacijama stanova poput knaufa, PVC stolarije, teflona i njihovim nemogućnostima reciklaže, dakle utjecaju na okoliš, ali i sposobnostima mimikrije. Velik prostor u istraživanju zauzimaju druge vrste, u ovom slučaju mačke i psi, koji još jedini prostor turistificiranog Grada koriste posve slobodno, a zanimaju nas i suvremenost dubrovačkog statuta iz 1272., pjesnikinja CVIJETA ZUZORIĆ iza koje nije ostalo pisanog traga i prva dubrovačka feministkinja MARUŠA GUNDULIĆ. Sve to bilježimo umjetničkim alatima: fotografijama, skenovima, arhivskim dokumentima, izmišljenim narativima, mogućim ishodima događaja, bilježenjem i gledanjem.

Istraživanje se proširilo i na izdavanje 'Biblioteke o Općenito'. Tko je sve u nju uključen i kako birate naslove?

KVADRAT

U 74. godini preminuo je TOM VERLAINE, pjevač, gitarist, kompozitor i tekstopisac, frontmen benda Television s kojim je krajem 70-ih trasirao (post) pankersku putanju rocka. Već debijem 'Marquee Moon' iz '77. grupa se upisala u sve buduće antologije, objavivši zatim još dva studijska albuma, dok ih je Verlaine u svojoj solo karijeri snimio 10.

■ B. P.

Foto: Wikimedia

Foto: Privatna arhiva

'Biblioteka o Općenito' su dizajnerica ANA LABUDOVIĆ, kustosi IVANA MEŠTROV i NIKOLA BOJIĆ, vizualni umjetnik MARKO TADIĆ, arhitektica DUBRAVKA SEKULIĆ i ja, a tekstove biramo kroz razgovore, čitanja i diskusije birajući iz pročitano prije svega neprevedeno, inspirativno, relevantno, uzbuđljivo, korisno nama i drugima vezano uz temu grada, neoliberalnog okoliša i mogućnosti otpora, margine, feminizma, viška, drugog ili druge. S prijevodima smo počeli na poziv IRENE BEKIĆ u Galeriji Prozori još 2019. u sklopu programa 'Javna čitanja' za koje smo preveli tekst JOHNA BERGERA 'Zašto gledati životinje?'

Koji su vam sljedeći koraci?

Uskoro u tisak ide tekst DONNE HARAWAY 'Kiborški manifest' čiji je prijevod bio izuzetno zahtjevan zadatak u kojem smo veliku pomoć i podršku dobile od mnogih sjajnih žena. Ove godine je u planu prijevod i drugog njezinog teksta, a kamo će nas to odvesti još ne znamo. Biblioteka nastaje organski kroz razgovore i voljeli bismo da tako i ostane, to je uzbuđljiv dio procesa. Važno nam je da je vezana uz praktičan istraživački rad, što nekad otežava ozbiljnije financiranje jer ne pristupamo tiskanju knjiga kao nakladnici već entuzijasti.

■ Ana Grbac

TV RAŠETANJE

Uspon Pada

PIŠE Boris Rašeta

*Osokoljena
uspjehom 'Tome'
i 'Porodice' srpska
je audiovizualna
industrija u
ekranizaciji života
domaćih pop-ikona
očito nabasala
na zlatnu žilu:
serija 'Pad', koja
eksploatira slučaj
Žarka Lauševića,
postala je hit u
regiji pa ju je počeo
prikazivati
i RTL na svom
Premium kanalu*

Razgovor s razlogom, HRT, 23. siječnja, 20:35

MORANA KASAPOVIĆ održala je zanimljiv razgovor s TOMISLAVOM JAKIĆEM, doajenom hrvatskog vanjskopolitičkog novinarstva, koji je – u skladu s naslovom prije desetak godina objavljene autobiografije 'Nisam zavijao s vukovima: sjećanja otrgnuta zaboravu' – ostao dosljedno usamljen u svijetu koji se podijelio u vučje čopore. Gospodin Jakić govorio je o razočaranju svijetom u kojemu živimo, topljenju vjerodostojnosti u politici i medijima, lijepljenju etiketa umjesto razmjene činjenica, pobjedi agresije nad razumom. Stigmatizacija neistomišljenika kakva je počela s ovim ratom nije viđena mnoga desetljeća. Jakić je objasnio i dublju pozadinu sukoba koji upravo bukti, a koja nije crno-bijela. Šira je javnost saznala i jednu zanimljivost – premda su ga na TV Zagreb godinama nagovarali na učlanjenje u Savez komunista, na to nikad nije pristao pa je, iako nikada nije bio član Partije, bio vodeći TV komentator. Samo nije mogao biti dopisnik. Danas bez stranačke iskaznice ne možete dobiti ni radno mjesto portira. Emisiju možete pogledati na HRTi, preporučujemo.

TV Kalendar, HRT, 27. siječnja, 06:24

JEDNA od najglupljih i najnetočnijih poslovice iz opsežnog depozitorija rimskih mudrosti kaže kako 'historia magistra vitae est', to jest, kako je povijest učiteljica života. Koja povijest? Kojege života? Gdje su to vidjeli? Ova zablude iz dječje faze čovječanstva danas sigurno ne važi. Sve se pogreške kompulzivno ponavljaju, a sve mudrosti sistematski zaobilaze: na dan kada je Crvena armija oslobodila Auschwitz, u medijima se vodila opširna rasprava o ponovnom odlasku njemačkih tenkova na istočnu frontu; Tigrove i Pantere zamijenili su Leopardi. Pogledali smo tv kalendar da vidimo hoće li imati prilog o Auschwitzu – i imali su ga, bio je dobar i korektan, štoviše, prije njega je emitiran prilog o Vijetnamskom ratu, iz kojega izdvajamo podatak prema kojemu su Amerikanci u tom sukobu izgubili 50 tisuća vojnika. Pobili su između 200 i 400 tisuća civila, između 220 i 330 tisuća vojnika, ozlijedili oko 1,2 milijuna ljudi, nastojeći sačuvati globalnu dominaciju i na kraju izgubili, ostavivši saveznike da se hvataju za kotače zadnjeg helikoptera koji je bježao iz Sajgona, slično nedavnim prizorima iz Afganistana.

Pitanje zašto se umjesto sile nisu odlučili za detant, aktivnu miroljubivu koegzistenciju, Isusov nauk – na dolaru piše 'Vjerujemo u Boga' – izlišno je. Tko bi onda kupovao proizvode američke vojne industrije, koja je lani dobila upola veće narudžbe nego prije izbija-nja rata u Ukrajini?

N1 studio, 28. siječnja, 10:00

BOLJE da propadne selo nego običaji pa ovdje opet izdvajamo prostor za dr. PUHOVSKOG, koji je u Novom danu prokomentirao štrajk zagrebačkih škrovacina. 'Čistoća je zavladała Zagrebom, ali pod navodnicima. Gradska uprava na čelu s TOMAŠEVIĆEM pokušala se držati u pozadini, a kad nije išlo, prešli su na juniorsku varijantu BANDIĆEVE igre i ući ne samo u dogovor s njima, nego se i obući kao i oni', kazao je opisujući potez kao 'demagoški', uz napomenu da to ne treba zamjeriti Tomaševiću jer je on spašavao situaciju kako je mogao. 'Taj štrajk je bio ilegalan i čini se da je imao političku pozadinu', rekao je profesor. Usporedio je Bandića i Tomaševića. 'Da je živ, Bandić bi mogao reći ono što se govorilo na francuskom dvoru – poslije mene potop.' Dobro, potop je počeo već za Bandićeva života, štoviše, on ga je i kreirao, a što jedan lud pokvari, stotinju pametnih ne može popraviti. Tomaševiću su pušku namjestili gradski bandićevci i hadezeovci, čije konture smo naslućivali negdje u pozadini ove 'obustave rada', pa je to jedna od stvari zbog kojih ipak želimo opstanak ove koalicije, koja bar ne krade.

Pad, RTL Play Premium, 29. siječnja

UFILMU 'Šmeker' grupica bivših prijatelja u nekom čumezu maltretira djevojku ŽARKA LAUŠEVIĆA, pa mu jedan od sudionika zabave nogom gurne pištolj – ubij ih. Laušević vraća pištolj; nešto kasnije sukob se okončava šakama. U slučaju Žarka Lauševića životna je drama, nažalost, nadrasla filmsku. U srpnju ratne 1993. godine Laušević je nakon uspješne kazališne predstave ušao u jedan podgorički kafić. Imao je reputaciju protivnika rata, bio jugoslavenska zvijezda u naponu snage, ali je imao peh da je u kafiću bila skupina momaka kojima se taj i takav Laušević nije dopadao. Epilog je poznat, nakon sukoba,

Izudin Bajrović i Milan Marić u tv seriji 'Pad' (Foto: Firefly Productions)

glumac je pištoljem – koji je nosio zbog zaštite jer je glumio u antinacionalističkim predstavama (šifra FRLJIĆ) – ubio dvojicu i ranio trećeg napadača. Nakon robije, svog 'Sivog doma', napisao je hit knjigu 'Godina prode, dan nikako' koja se prodala u 350 tisuća primjeraka: ni nakon godina izbjivanja s javne scene njegova popularnost nije nestala, a onda su se učeni i knjiški ljudi sjetili da tu leži potencijal i za TV seriju. Osokoljena uspjehom 'Tome' (ZDRAVKOVIĆA) i, prije toga, 'Porodice' (obitelj MILOŠEVIĆ) srpska je audiovizualna industrija u ekranizaciji života domaćih pop-ikona očito nabasala na zlatnu žilu: serija 'Pad', koja eksploatira Lauševićev slučaj (iako je ime glavnog lika u seriji promijenjeno), postala je hit u regiji pa ju je počeo prikazivati i RTL na svom Premium kanalu. To je svakako odličan potez uredništva, koje je već pokazalo dobar njuh za serije koje u Hrvatskoj, zbog porijekla, ne bi bile izbor na prvu loptu. Lani su, na primjer, prikazali izvrsnu seriju 'Sluga naroda', koja je u politički vrh lansirala VOLODIMIRA ZELENSKOG. Kakav je 'Pad'? Vrlo dobar, možda čak odličan uradak. Autora 'Pada', mladi beogradski režiser BOJAN VULETIĆ, proslavio se spomenutom hiperrealističkom serijom 'Porodica', u kojoj su briljirali MIRJANA KARANOVIĆ i BORIS ISAKOVIĆ. Kolega JURICA PAVIČIĆ ocijenio ju je kao 'možda najbolju, a zasigurno politički najvažniju TV seriju nastalu od 90-ih na području bivše Jugoslavije'. Glavnu ulogu u 'Padu' tumači MILAN MARIĆ (proslavljen po ulozi Tome Zdravkovića), ali je režiser, računajući na šire gledateljstvo, važne uloge dodijelio i regionalnim glumcima (KREŠIMIR MIKIĆ, IZUDIN BAJROVIĆ, SLAVKO SOBIN), što nam omogućuje da je nazovemo domaćom. Režiser je pomalo eksperimentirao s umjetničkim efektima ne sasvim tipičnima za lokalne TV serije, od kojih su neki uspješniji a neki manje dojmljivi (crno-bijele interpolacije, Krešimir Mikić kao utjelovljena savjest koja muči glumca), no u cjelini je to uspješan rad koji će osvojiti i ovdašnju publiku.

Oblak u službi zakona, HRT, 30. siječnja, 21:13

OBEĆALI smo detaljniju ocjenu serije nakon više pogledanih epizoda, pa obećanje i ispunjavamo. 'Oblak u službi zakona' dobar je televizijski uradak, koji napaćenim građanima – zasutim tepihom bombi loših vijesti, od rata u Ukrajini do inflacije – kojima kronično nedostaje topline, obiteljske atmosfere i duha ležernog kvartovskog kafića, sve to pruža. OZREN GRABARIĆ odlično nosi seriju, uvjerljivo glumeći poštenog, neiskvarenog i dobrog policajca, državnog službenika kakvog puno lakše možete naći pri dnu nego na vrhu hijerarhije; KSENIJA MARINKOVIĆ ušla je u zlatnu fazu (praktički nema filma ili serije u kojoj ne briljira, ona je vodeća hrvatska glumica srednje dobi), a svi ostali karakteri zaslužuju dobre ili visoke prolazne ocjene. Ukratko, ostaviti 'Oblaka' na programu i u idućoj sezoni, treba nam poštenih predstavnika države, makar u humoristično-kriminalističkoj fikciji (u stvarnosti ih uvozimo iz EU-a). ■

Vaši budući omiljeni bendovi
gostuju kod Nine Vioić
i Filipa Šovagovića

TELEVIDUJ VIOIĆ

gledajte na
Youtube kanalu
televizije Vida

VIDA

kanal koji vidi ono što
drugi ne žele vidjeti